

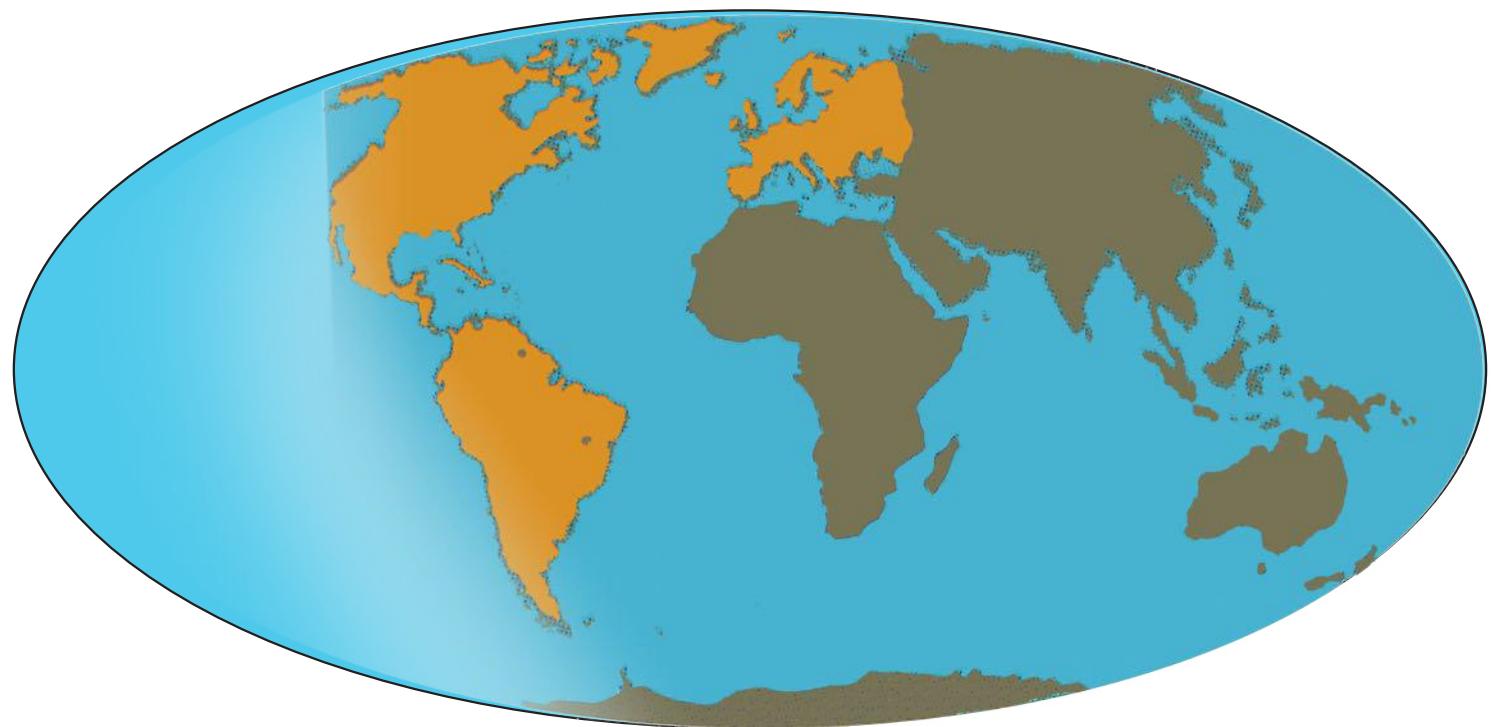

د پوهنې وزارت

جغرافیه

اټم ټولگۍ

جغرافیه - حکومتی

ملي سرود

دا وطن افغانستان دی
کور د سولې کور د توري
دا وطن د ټولوکور دی
د پښتون او هزاره وو
ورسره عرب، گوجردی
براھوي دي، قزلباش دي
دا هېواد به تل حليبي
په سينه کې د آسيا به
نوم د حق مو دی رهبر

دا عزت د هر افغان دی
هر بچي يې قهرمان دی
د بلوڅو د ازبکو
د ترکمنو د تاجکو
پامیريان، نورستانيان
هم ايماق، هم پشه يان
لكه لمړ پرشنه آسمان
لكه زره وي جاويдан
وايو الله اکبر وايو الله اکبر

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

جغرافیه اتم ټولگی

۱۳۹۸ ه.ش

د کتاب څانګړتیاوې

مضمون: جغرافیه

مؤلفین: د تعلیمي نصاب د جغرافیه دیپارتمنت علمي او مسلکي غړي

ادیت کوونکي: د پښتو ژې د ادیت د څانګړي علمي او مسلکي غړي

تولګي: اتم

د متن ژبه: پښتو

انکشاف ورکوونکي: د تعلیمي نصاب د پراختیا او درسي کتابونو د تالیف لوی ریاست

خپروونکي: د پوهنې وزارت د اړیکو او عامه پوهاوي ریاست

د چاپ کال: ۱۳۹۸ هجري شمسي

د چاپ ځای: کابل

چاپ خونه:

برېښنالیک پته: curriculum@moe.gov.af

د درسي کتابونو د چاپ، وېش او پلورلو حق د افغانستان اسلامي جمهوریت د پوهنې وزارت سره محفوظ دي. په بازار کې يې پلورل او پېرودل منع دي. له سرغروونکو سره قانوني چلنډکېږي.

د پوهنې د وزیر پیغام

اقرأ باسم ربك

د لوی او بینونکي خدای ﷺ شکر په خای کوو، چې مور ته یې ژوند رابنلی، او د لوست او لیک له نعمت خخه یې برخمن کړي یو، او د الله تعالی پر وروستي پیغمبر محمد مصطفی ﷺ چې د الهي لومنې پیغام ورته (لوستل) و، درود وايو.

خرنګه چې ټولو ته بنکاره ده ۱۳۹۷ هجري لمريز کال د پوهنې د کال په نامه نومول شو، له دې امله به د ګران هپواد بنوونيز نظام، د ژورو بدلونونو شاهد وي. بنوونکي، زدهکونونکي، کتاب، بنوونځي، اداره او د والدينو شوراګانې د هپواد د پوهنې نظام شپږګونې بنسټېز عناصر بلل کېږي، چې د هپواد بنوونې او روزنې په پراختیا او پرمختیا کې مهم رول لري. په داسې مهم وخت کې د افغانستان د پوهنې وزارت د مشرتابه مقام، د هپواد په بنوونيز نظام کې دودې او پراختیا په لور بنسټيزو بدلونونو ته ژمن دی. له همدي امله د بنوونيز نصاب اصلاح او پراختیا، د پوهنې وزارت له مهمو لوړې توپونو خخه دي. همدارنګه په بنوونځيو، مدرسوا او ټولو دولتي او خصوصي بنوونيزو تأسیساتو کې، د درسي کتابونو معحتوا، کيفيت او توزيع ته پاملرنه د پوهنې وزارت د چارو په سر کې خای لري. مور په دې باور یو، چې د باکيفите درسي کتابونو له شتون پرته، د بنوونې او روزنې اساسی اهدافو ته رسپدلي نشو. پورتنيو موخو ته درسپدو او د اغښناک بنوونيز نظام درامنځته کولو لپاره، دراټلونکي نسل دروزونکو په توګه، د هپواد له ټولو زره سواندو بنوونکو، استادانو او مسلکي مدیرانو خخه په درناوي هيله کوم، چې د هپواد بچيانو ته دې درسي کتابونو په تدریس، او د معحتوا په لېردولو کې، هیڅ ډول هڅه او هاند ونه سپموي، او د یوه فعال او په ديني، ملي او انتقادي تفکر سمبال نسل په روزنه کې، زيار او کوشنب وکړي. هره ورڅ د ژمنې په نوي کولو او د مسؤولیت په درک سره، په دې نیت لوست پیل کړي، چې دن ورڅي ګران زدهکونونکي به سباد یوه پرمختللي افغانستان معمaran، او د ټولنې متمن او ګټور او سپدونکي وي. همدا راز له خورو زده کوونکو خخه، چې د هپواد ارزښتناکه پانګه ده، غوښتنه لرم، خو له هر فرصت خخه ګټه پورته کړي، او د زده کړې په پروسه کې د خيرکو او فعالو ګډونوالو په توګه، او بنوونکو ته په درناوي سره، له تدریس خخه بنه او اغښناکه استفاده وکړي. په پاي کې د بنوونې او روزنې له ټولو پوهانو او د بنوونيز نصاب له مسلکي همکارانو خخه، چې د دې کتاب په لیکلو او چمتو کولو کې یې نه ستري کېدونکي هلې کړي دې، مننه کوم، او د لوی خدای ﷺ له دریار خخه دوي ته په دې سپیڅلې او انسان جوړونکې هڅې کې بريا غواړم. د معاري او پرمختللي بنوونيز نظام او د داسې ودان افغانستان په هيله چې وګړي یې خپلواک، پوه او سوکاله وي.

د پوهنې وزیر

دكتور محمد ميرهوسن بلخي

فهرست

گنہ	عنوانوںہ	مخونہ
- ۱	لومپی چرکی	(۱).....
- ۲	د چرکی مونجی	(۲).....
- ۳	لومپی لوست - د اروپا لوبی وچہ وپیزنسی	(۳).....
- ۴	د اروپا د طبیعی جغرافی په هکله خه پوهپرئ؟	(۵).....
- ۵	دویم لوست - الف : د اروپا د لوبی وچی غرونہ	(۵).....
- ۶	درپم لوست - ب : سیندونہ	(۷).....
- ۷	خلورم لوست - ج : د اروپا د جھیلونو په هکله خه پوهپرئ؟	(۱۱).....
- ۸	پنٹم لوست - د اروپا د سمندرگیو (بحیرو) په هکله خه پوهپرئ؟	(۱۳).....
- ۹	شپریم لوست - د اروپا د لوبی وچی د خلیجنو په هکله خه پوهپرئ؟	(۱۵).....
- ۱۰	اووم لوست - د اروپا لوبی وچہ خرنگہ اقلیم لری؟	(۱۷).....
- ۱۱	اتم لوست - د اروپا د سیاسی جغرافی په هکله خه پوهپرئ؟	(۲۱).....
- ۱۲	نهم لوست - د اروپا د بشری جغرافی په هکله خه پوهپرئ؟	(۲۵).....
- ۱۳	لسم لوست - د اروپا د لوبی وچی د رثی او نژاد په هکله خه پوهپرئ؟	(۲۹).....
- ۱۴	یوولسم لوست - د اروپا د دین او مذہب په هکله خه پوهپرئ؟	(۳۳).....
- ۱۵	دولسم لوست - د اروپا د اقتصادی جغرافی په هکله خه پوهپرئ؟	(۳۵).....
- ۱۶	دیارلسم لوست - د اروپا د کانونو او صنایعو په هکله خه پوهپرئ؟	(۳۹).....
- ۱۷	خوارلسم لوست - د اروپا د لوبی وچی د ترانسپورت په هکله خه پوهپرئ؟	(۴۳).....
- ۱۸	پنځلسم لوست - هوایی کربنې	(۴۵).....
- ۱۹	دویم چرکی	(۵۰).....
- ۲۰	د چرکی مونجی	(۵۰).....
- ۲۱	شپارپسм لوست - د امریکا د لوبی وچی د جغرافیا ی موقعيت په هکله خه پوهپرئ؟ (۵۱)	(۵۱).....
- ۲۲	اوولسم لوست - د امریکا د لوبی وچی د کشف په هکله خه پوهپرئ؟	(۵۳).....
- ۲۳	اتلسنم لوست - طبیعی جغرافیه	(۵۵).....
- ۲۴	الف - د امریکا د لوبی وچی د غرونو په هکله خه پوهپرئ؟	(۵۵).....
- ۲۵	نولسم لوست - ب . د امریکا د سیندونو په هکله خه پوهپرئ؟	(۵۹).....

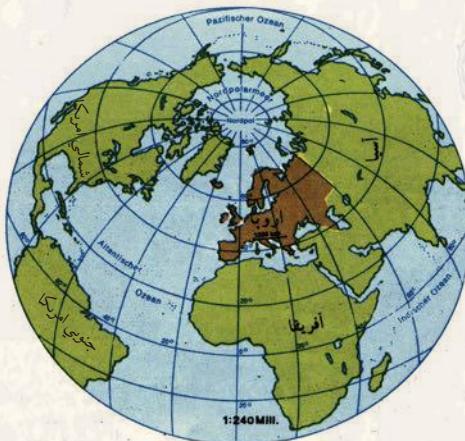
- شلم لوست - د جنوبي امريكا سيندونه ۲۶
 (۶۳)
- يو ويشتمن لوست - ج - د امريكا د جهيلونو په هکله خه پوهېږي؟ ۲۷
 (۶۰)
- دوه ويشتمن لوست - د - د امريكا د سمندرګيو په هکله خه پوهېږي؟ ۲۸
 (۶۹)
- درويشتم لوست - ه - د امريكا د لوپي وچې د خليجونو په هکله خه پوهېږي؟ ۲۹
 (۷۱)
- خلورويشتمن لوست - د جنوبي امريكا خليجونه ۳۰
 (۷۳)
- پنځه ويشتمن لوست - و - د امريكا د لوپي وچې د اقليم په هکله خه پوهېږي؟ ۳۱
 (۷۵)
- شپړويشتمن لوست - د امريكا د سياسي جغرافي په هکله خه پوهېږي؟ ۳۲
 (۷۹)
- اووه ويشتمن لوست - دamerika د لوپي وچې د بشري جغرافي په هکله خه پوهېږي؟ ۳۳
 (۸۱)
- الف - نژاد او رېي ۳۴
 (۸۱)
- اته ويشتمن لوست - ب: د امريكا د نفوسو او مذهب په هکله خه پوهېږي؟ ۳۵
 (۸۰)
- نهه ويشتمن لوست - د امريكا د اقتصادي جغرافي په هکله خه پوهېږي؟ ۳۶
 (۸۷)
- دېرشم لوست - لاتينه امريكا ۳۷
 (۹۱)
- يو دېرشم لوست - د شمالي امريكا د مواصلاتي جغرافي په هکله خه پوهېږي؟ ۳۸
 (۹۰)
- دوه دېرشم لوست - جنوبي امريكا ۳۹
 (۹۹)
- جغرافيائي اصطلاحات (۱۰۴)

لومړۍ څېرکي

اروپا

پ دې څېرکي کې لاندې موضوعګانې لولو:

- د اروپا لویه وچه و پېژنۍ
- جغرافیایی موقعیت او خلور خواوې
- طبیعی جغرافیه
- الف- غرونه
- ب- سیندونه
- ج- جهیلونه
- د- سمندرگی (بحیرې)
- ه- خلیجونه
- و- اقلیم
- سیاسی جغرافیه
- بشری جغرافیه
- اقتصادی جغرافیه
- مواصلاتی جغرافیه

د څېرکي موختي

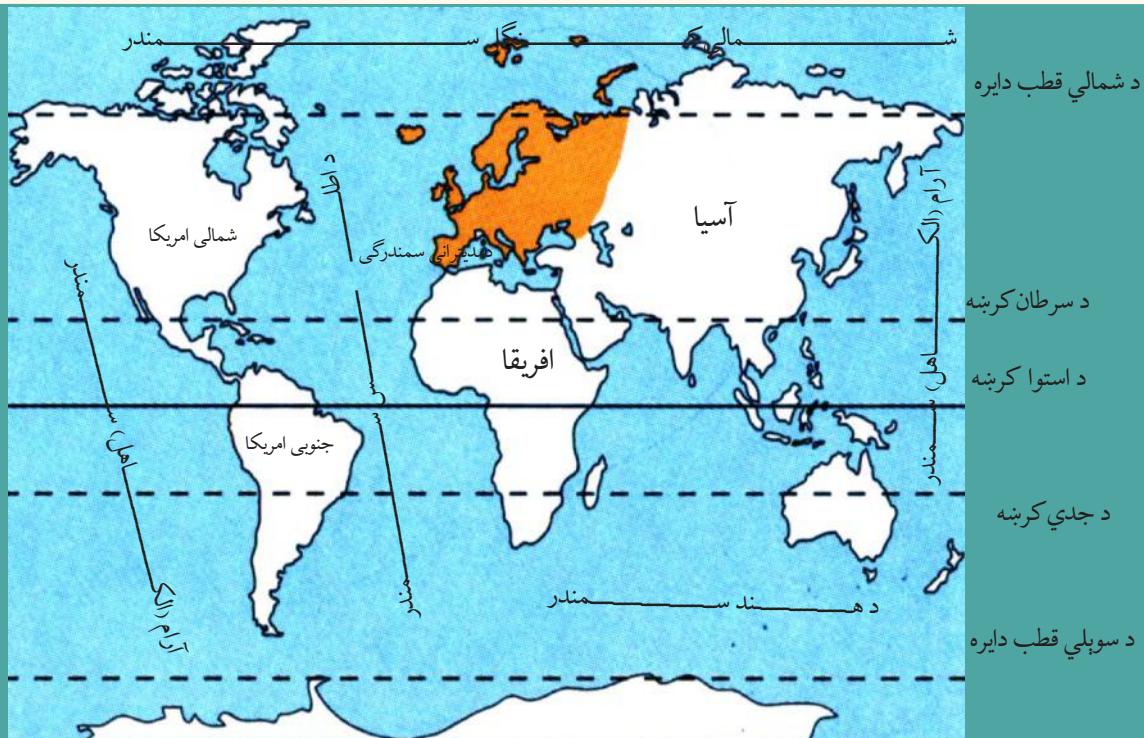
ګرانو زده کونکوا په دې څېرکي کې به لاندې بنیو علمي موخو ته ورسپړئ:

- د اروپا د لوپې وچې جغرافیایي موقعیت
- د اروپا د لوپې وچې مهم غرونه
- د اروپا د لوپې وچې مهم سیندونه
- د اروپا د لوپې وچې مهم سمندرګي او جهیلونه
- د اروپا د لوپې وچې خلیجونه
- د اروپا د لوپې وچې اقليم
- د اروپا د لوپې وچې سیاسي جغرافیه (سرحدونه او هبادونه)
- د اروپا د لوپې وچې بشري جغرافیه (نفوس، نژاد، ژې او دین)
- د اروپا د لوپې وچې اقتصادي جغرافیه (کرنه، صنعت، سوداګري او اړیکې)
- د اروپا مواصلاتي جغرافیه (حُمکنۍ، سمندری او هوایي ترانسپورت)

ګران زده کونکي، کولای شي لاندې مهارتونه سرته ورسوي:

- د اروپا د لوپې وچې نقشې رسمول او د سیاسي پولو پېژندل.
- د اروپا د نقشې پر مخ د سیندونو او غرونو تشخیصول.
- د اروپا د لوپې وچې د سیاسي واحدونو پېژندل
- د اروپا د لوپې وچې د نقشې پر مخ د مهموکرنیزو تولیداتو پېژندل.
- د اروپا د لوپې وچې د نقشې پر مخ د مشهورو کانونو پېژندل.
- د اروپا د لوپې وچې د نقشې پر مخ د مشهورو بندرونو پېژندل.

د اروپا لویه وچه و پېژنۍ

پورتني شکل ته وګوري، کومو سمندرونو او سمندرگیو اروپا را چاپېره کړي ده؟ د اروپا جغرافیاېي موقعیت

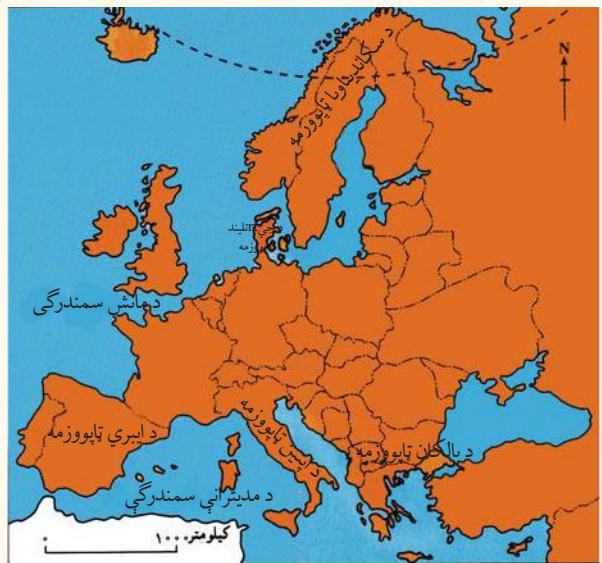
جغرافیاېي موقعیت او خلور خواوې

اروپا د نړۍ د کوچنيو لویو وچو له ډلې خخه د چې په معتدلہ سیمه کې پرته ده. د دې لوېي وچې شمال خواته شمالي منجمد بحر، جنوب خواته یې د مدیترانې سمندرگی، ختيغ ته یې د آسيا پراخه لویه وچه چې د اورال غردونو، د اورال سینند، د کسپین سمندرگی، قفقاز غرونونو او تور سمندرگی په وسیله له اروپا خخه بېله شوې او لوبدیغ ته یې د اطلس اقیانوس (اتلانтик سمندر) دی. د ۵ مخ نقشه کې وګوري.

آیا د اروپا لویه وچه (براعظم) بېله وچه ده؟

اروپا د آسيا له لوېي او پراخې وچې سره نښتې ده او له همدې امله یو شمېر جغرافیه پوهان، آسيا او اروپا یوه لویه وچه ګنې او د یوریشیا په نامه یې یادوي.

د اروپا د لوېي وچې پراخوالی ۱۰ میلیون کیلومتر مربع او په ۲۰۱۷ م کال کې یې د وګرو شمېر ۷۳۲ میلیونو تنو خخه زیات وو. خینې مشهور صنعتي هپوادونه په دې لویه وچه کې پرانه دي. د اروپا په قاره کې خو ټاپو وزمې شته دي، آیا کولی شئ هغه په نقشه کې پیدا کړئ او نومونه یې واخلئ؟

د اورپا د تاپو وزمو نقشه

په مخامنځ په نقشه کې د اورپا تاپو وزمه کتلاي شی.

د اورپا لويه وچه د ماتو سواحلو، زياتو سمندرګيو او خليجونو د شته والي له امله چې په وچه کې نتوتي دي، زيات شمېر تاپو وزمي رامنځته کړي دي چې مورې پې دلته د خينو لويو تاپو وزمو نومونه اخلو:

- د اسکاندیناویا تاپو وزمه چې په هغې کې د ناروې او سوبیدن هېوادونه پراته دي.

- د بالکان تاپو وزمه چې په هغې کې د البانيې، بلغارې، بوسنې او هرزګونې، صربستان، کرواسۍ او مونتنګرو هېوادونه موقعیت لري.

- د ایبری تاپو وزمه چې په هغې کې د اسپانيې او پرتگال هېوادونه پراته دي.
د اپنین تاپو وزمه چې په هغې کې د ایطالیا هېواد موقعیت لري.

د ټولګي فعالیت

ښونکي دې زده کوونکي په دلو ووېشي، هره دله دي د لوست د مهمو مطلبونو به هکله بحث او خبرې وکړي او د بحث پایله دې د دلې استازی ټولګيوالو ته ووایي. همدارنګه د پورتنې نقشې له مخې، د تاپو وزمو نومونه په خپلو کتابچو کې ولیکي.

پونښتني

متن ولوی او لاندېنیو پونښنو ته خواب ووایاست:

۱- د ډوريشیا له اصطلاح خڅه موخه خه ده؟

۲- د اورپا لويه وچه په کومه اقلیمي سیمه کې موقعیت لري؟

۳- کوم غرونه د آسيا او اورپا د لويو وچو ترمنځ بېلۇونکې طبیعي پوله پېژندل شوي ده؟

کورنۍ دنده

د اورپا بې لیکنې (سپینه) نقشه رسمه کړئ په هغې کې جغرافیابې موقعیت، خلور خواوې او تاپو وزمي په ګوته کړئ او د جغرافې په راتلونکي درسي ساعت کې بې ټولګي ته ووایاست.

د اروپا د طبیعی جغرافی په هکله څه پوهېږي؟

الف - داروپا د لویی و چی غرونه

د اروپا لویه وچه، که خه هم زیاته پراخه نه ده، خو بیا هم د جغرافیایی بېلابلو جوربېستونو او د سواحلو د ننوتوله امله د نزی له ټولو قارو خخه زیاته اویوته لاره لری.

د اړویا په لویه وچه کې بیابانونه، بې اویو او بې وښو دښتې نشته، خود هغې پرخای زیاتره هپوادونه د غردونو لویو او کوچنیو لريو پوبنلي دي چې خینې یې د جیولوجي (Ҳمکې پېژندنې) په لوړۍ دورې پورې اوړه لري.

د اروپا د لوبي وچي غرونه، لوري، ژوري په خو برخو وپشل شوي دي؟

د اروپا د لوپي وچي په شمالې برخوکي غرونه د خمکي پېژندنې د علم له نظره پخوانې او لوړ نه دي او ګنجي دوله خوکي لري. په دي سيموکي پراخه چمنونه او ډېر جهيلونه ليدل کېږي. د اروپا دې سيمې ته چې په ډېره اوږده دوره کې سولېدلې، لوړوالې بې له منځه تللى او پرڅای بې لورې او ژوري منځ ته راغلي دي د خمکي پېژندنې له نظره ورته پخوانې اروپا ویل کېږي، لکه د فرانسې د ماسيف سترال *Massif Central* د غرونو لړي چې د زړو غرونو په نوم شهرت لري. د اروپا په جنوبي سيموکي د ګونځي لرونکو لوړو غرونو لړي ليدل کېږي، په دي سيموکي په واورو او ګنګلونو پېښې او تېري خوکي شته دي. د غرونو لمبې بې زياتره سخت خورې لري. د الپ او پيراني غرونه په دي سيمه کي پراته دي. د دي غرونو په منځ کي ډېرخروبي او له اوږو خخه ډک سيندونه شته دي، د دي

سیندونو له پاسه د بربننا لوی بندونه او دستگاوی جورپی شوې دی چې له انرژۍ خخه یې په صنعت او له اویو خخه یې په کرنه کې ګټه اخیستل کېږي.
د اروپا جنوبي سیمو ته چې په هغې کې ګونڅې لرونکي لور غرونه شته او اورغورځونې او زلزلي هم په کې رامنځ ته کېږي، خوانه اروپا ویل کېږي.

خوانې لوړی ژوري د الپ له تېرو خوکو سره

د اروپا زړي او سولېدلې لوړی ژوري

د ټولګي فعالیت

زده کونکي دې په ډلو ووپشل شي، هره ډله دې دلوست مهمو موضوعاتو په هکله بحث او خبرې وکړي او د دې استازې دې، هغه په ټولګي کې ټولګي والو ته وړاندې کړي.
پوښتنې

- ۱- د الپ او د پیرنې د غرونو لړی د اروپا د لوړې وچې په کومه برخه کې پرتې دي؟
- ۲- د اویو د بربننا لوړی دستگاوی او بندونه د اروپا د کومو غرونو په لړيو کې جورپی شوې دي؟
- ۳- اروپا ولې بیابانونه او دښتې نه لري؟

کورنۍ دنده

د اروپا سپینه (بی لیکنې) نقشه کاپي او په هغې کې د دوو غرونو لړی، یو سمندر او د یوې آبنا نوم چې د پوښتنې په نښې سره په ګوته شوې، وليکي.

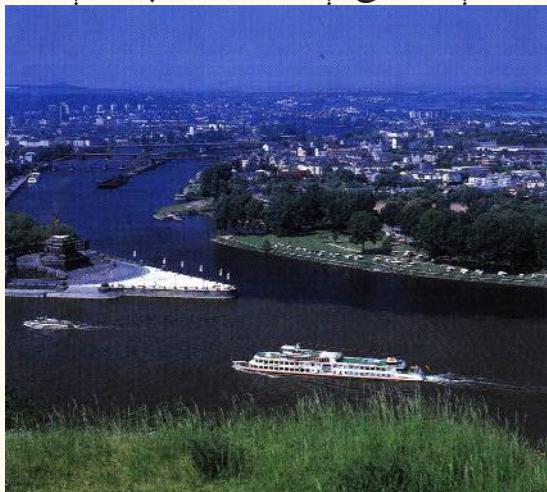
دریم لوست ب - سیندونه

د اروپا د سیندونو نقشه

د اروپا له سیندونو خخه خه ګټه اخیستل کېږي؟

د اروپا لویه وچه په شمالی معتدله سیمه کې پرته ده او چې اوربنت لري، نو ځکه په دې لویه وچه کې ډېر سیندونه بهېږي. د ختیځې اروپا زیاتره سیندونه د روسيې په لوپدیئ کې د والدای له لوړې سطحې خخه

سرچینه اخلي. هغه سیندونه چې په منځنۍ اروپا کې بهېږي، د الپ د غرونو له لريو خخه سرچينه اخلي. د اروپا دې برخې سیندونه د ځمکې د ساحې د لريوالۍ له امله مخکې تر دې چې د اسیندونه له یو بل سره یوڅای شي، سمندرګیو ته توپېږي. یوازې د ختیځې اروپا سیندونه د ځمکې د پراخوالې په سبب اوږده دي. ځینې سیندونه په جنوب کې د مدیترانې په سمندرګی کې توپېږي، لکه د ایتالې د هېواد د تیبر او پو PO سیندونه.

خیپی نور سیندونه په لوپلیئح کې د اطلس په سمندر کې توپېږي، لکه په فرانسې کې د ګارون سیند او په انگلستان کې د تایمز سیند او یا په ختیئه اروپا کې په تور سمندرګي کې توپېږي، لکه د دانیوب سیند.
آیا کولای شئ د دانیوب، والګا، راین، الب اودن د سیندونو بهير په نقشه کې وښی؟

هغه سیندونه چې د اروپا په شمال کې بهيرې، خه ناخه ټول کال منظم او له اوپو خخه ډک وي، خو هغه سیندونه چې د اروپا په جنوب کې بهيرې، په تودو موسمونو کې پې اویه کمېږي. د اروپا له سیندونو خخه زیاتره د خروپولو او بېړيو چلولو لپاره ګته اخیستل کېږي، خو له بده مرغه د دې سیندونو په غارو د کارخانو او صنعتي فعالیتونو شته والي د هغه اوپو د ککرټيا سبب کېږي.

هغه مهم سیندونه چې په نومورو دریو حوزو کې توپېږي، دا لاندې دی:
۱ - د دانیوب سیند

دا سیند د اروپا له مشهورو سیندونو خخه دی چې له خو هپوادونو خخه تېږېږي او په بېلاپلې نومونو سره، لکه: دوناهو، دونا، دوناچ، دونای او دوناریا یادېږي. دا سیند ۲۸۶۰ کیلومتره اوږد دی، په آلمان کې د تور څنګل له ګرونو خخه سرچينه اخلي او په تور سمندرګي کې توپېږي، د دانیوب سیند د والګا له سیند خخه وروسته د اروپا مهم سیند دی او د لاتینې اروپا شمالي پوله جوړو. دا سیند د المان، اتریش، چربستان (د پخوانۍ یوګوسلاویا یوه برخه)، هنگري، بلغارې، رومانيې او سلواك له سرحدې پولې خخه تېږېږي.

۲ - د تایمز سیند

د تایمز یا تیمز Thames سیند چې د انگلستان په جنوب لوپلیخو سیمو کې بهيرې، د دې هپواد د پلازمنې لندن له منځنې برخې خخه تېږېږي او د شمال سمندرګي د تایمز په خلیج کې توپېږي. د دې سیند اوږدوالي ۳۴۴ کیلومتره دی. خرنګه چې دا سیند په اوارو سیمو کې بهيرې، نو د بېړي چلولو ورتیا هم لري.

په لندن کې د تایمز سیند

په اروپا کې د راین د سیند یوه برخه

۳_ د راین سیند

دا سیند د سویس هېواد له ګرونونو خخه سرچينه اخلي او د فرانسي او المان له سرحد خخه تر تېږدلو وروسته له المان خخه هالنډ هېواد ته نتوئي او د شمال په سمندرګي کې توپېري. د اروپا دغه نور لاندې لوی او کوچني سیندونه هم په نومورو درې گونو حوزو کې توپېري.

لومړۍ ګنه جدول: د اروپا د نورو سیندونو نومونه:

ګنه	د سیند نوم	اوردوالي په کيلو متر	مصب (خوله)
۱	ولګا	۳۴۹۰	د کسپین سمندرګي
۲	اورال	۲۳۹۶	د کسپین سمندرګي
۳	دنپر	۲۰۰۰	تورسمندر
۴	دن	۱۹۶۰	د آزوف سمندرګي
۵	ویستولا	۱۰۷۰	د بالتيک سمندرګي
۶	پچورا	۱۸۴۱	د بارنتس سمندرګي
۷	لوار	۱۰۰۰	د اطلس سمندر

د ټولګي فعالیت

زده کوونکي دې په ډلو ووبشل شي او هره ډله دې د یوه سیند د گتني او اقتصادي ارزښت په هکله بحث او خبرې وکړي او د بحث پایله دې ټولګيوالو ته وړاندې کړي.

پونسنج

- د سمو جملو په مخ کې د (س) توری او د غلطو جملو په مخ کې د (ن) توری ولیکي.
- ۱- هغه سیندونه چې په شمالی اروپا کې بهېږي، دکال په تاوده موسم کې یې او به کمېږي () .
 - ۲- د دانیوب سیند د اروپا ډېر او برد سیند دی () .
 - ۳- د اروپا د صنعتي هپاډونو د زیاترو سیندونو او به ککړي دی () .
 - ۴- ولګا د اروپا ډېر او برد سیند دی () .
 - ۵- هغه سیندونه چې د اروپا په جنوب کې بهېږي، دکال په تودو موسمونو کې یې او به کمېږي () .

کورنۍ دنده

د اروپا په لېکنې (سپینه) نقشه کاپې یا رسم کړئ او په هغې کې د اروپا مهم سیندونه په نښه او د جغرافي په راتلونکي درسي ساعت کې پې د ټولګي محې ته وښې.

د اروپا په لېکنې (سپینه نقشه) د زده کوونکو خوابونو لپاره

داروپا د جهيلونو په هکله خه پوهيرئ؟

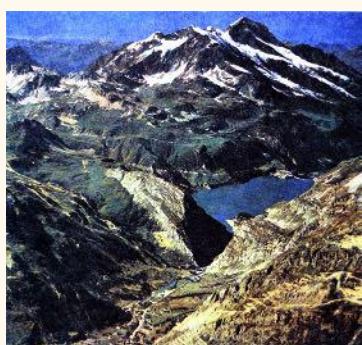

د حمکې د وچې لوېي ژوري چې له اویو خخه ډکې شوي وي، په کوم نوم يادېږي؟
له جهيلونو خخه خه اقتصادي ګټه اخیستل کېدای شي؟

ج- جهيلونه

د حمکې طبیعی لوېي ژوري چې له اویو خخه ډکې شوي وي او خلورو خواوو ته ېې وچه وي،
د جهيل، کول او ولاړو اویو په نوم يادېږي.

د خينو جهيلونو اویه مالګڼې او د یو شمېر نورو اویه خودې او رې وي. د معتدلو او باراني سیمو
د جهيلونو اویه چې اروپا هم په هغې کې شامله ده، معمولاً
خودې وي.

داروپا غزنی کوچني جهيل

داروپا د لوېي وچې په زیاترو سیمو کې خینې جهيلونه شته
دي چې د پراخواли، ژورتیا او له سمندر خخه د لوړتیا له امله
سره توپیر لري. د دې جهيلونو زیات شمېر د اروپا په شمال کې د

اسکاندیناویا په ټاپو وزمې او د روسيې په لوپدیغ کې پراته دي.

د بېلگې په توګه: د فنلنډ^۱ برخه خاوره جهيلونو نیولې ده چې
زیاترهې ده پواد په جنوب کې موقعیت لري او له همدې امله

فنلنډ د زرو جهيلونو د هپواد په نوم ياد شوي دي.

د دي لوپي وچې خه ناخه ټول جهيلونه
خوردي او به لري او د سيندونو سرچينه
جورپوي.

زياتره لوی او زور جهيلونه د ډول، ډول
سمندری ژوو او نباتاتو د ډولي پاره بنه
شرياط برابروي او شاوخوا او سپلونکي
په د کبانو په نيلو، کوچنيو بېړيو او
د کبانو د جالونو په جورپونې بوخت
دي. خينو جهيلونو د بشکلوا منظرو،
تغريحي سيموا د هوتلونو په جورپونې
او د تورپزم په صنعت کې بنسټيز رول
لوبولي دي.

دوهمه ګه جدول د اروپا نور مهم جهيلونه (اضافي معلومات)

۱	د جهيل نوم (Saimaa)	د جهيل موقعیت د فلنډ په جنوب کې	د جهيل ډول يچالي
۲	پايي جان (Paijanna)	د فلنډ په جنوب کې	پايي جان يچالي
۳	لادو ګا (Ladoga)	د اروپائي روسيې په لوپليخ کې	د اروپائي روسيې په لوپليخ يچالي
۴	انگا (Onega)	د اروپائي روسيې لوپليخ کې	د اروپائي روسيې لوپليخ يچالي
۵	جيبيوا (Geneva)	په سويس په کې	په سويس په کې يچالي غربی سیمه
۶	كونستانس (Konstanz)	په سويس کې	په سويس کې يچالي غربی سیمه
۷	باتون (Bolton)	په هنگري کې	تكونىکي

د ټولګي فعالیت

زده کوونکي دې په ډلو کې تنظیم شي، ټولې ډلي دې لاندې پونستې ته د یو بل په مشوره د اروپا د طبیعی نقشې پرنسپت څواب برابر کړي او د هري ډلي استازی دي، هغه ټولګيکو الو ته وښي.
- د اروپا د لوپي وچې د لوپي جهيلونو موقعیت په نقشه کې معلوم کړئ؟

پونستې

- له خلور ورکړل شوو څوابونو څخه سم څواب غوره او په خپلوكتابچو کې یې ولیکي.
- ۱- هغه هپواد چې هغه ته د زرو جهيلونو د هپواد نوم ورکړل شوی دي:
- الف) سویڈن ب) ناروې ج) هنگري د) فلنډ
- لند څواب ورکړي ؟
- ۲- جهيل تعريف کړئ ؟
- ۳- د معتدله او باراني سيمې د جهيلونو د اویو خوند خرنګه دی ؟ ولې ؟

کورني دنده

د خپلې کورني په مرسته د لاندې پونستې څواب برابر کړي:
آيا زمور په هپواد کې جهيل شته دي ؟ او که چېږي وي، نونوم یې له اړوند ولايت او همدارنګه له هغو
څخه د ګټې اخیستولو د خرنګوالي په هکله لند معلومات ولیکي؟

۵- د اروپا د سمندر گیو (بھیرو) په هکله ٿه پوهہپری؟

د اروپا د لوپي و چې د پېر لوی سمندرګي د مدیراني سمندرګي دی چې د خپل خانګري موقعیت له امله د دربو لوپو و چو (آسیا، اروپا او افريقا) ترمنځ پروت دی. ټول کال د پېرى چلولو وردي او د سویز کانال په کیندلو سره، دی سمندرګي د اتلاتیک سمندر د هند له سمندر سره نښلولي او د نړۍ د سوداګریزو مالونو دېرخه له دی لارې لېردوں کېږي. د جبل الطارق لېږي ژوري اینا د مدیراني سمندرګي د اتلاتنټک له سمندر سره نښلولي دی.

د مدیترانې د سمندرګي غارې چېږي وتلي او ننوتلي دي چې د دي سمندرګي ټول ټاپوګان او ټاپووزمې يې په بېلوبېلو برخو وېشلي دي او هر یو د بېل سمندرګي په نوم یادېږي، لکه د ادریاتسک Aegean او داسې، نور سمندرګي،

د داردانیل Dardanelle منځني شکله اوږده آبنا د مدیترانې سمندرګي د مرمره Marmora کوچنې سمندرګي او د باسفورس Bosphorus آبنا د مرمره سمندرګي له تور سمندرګي سره نېټلوی چي خانګري اقتصادي او ستراتېژيکي ارزښت لري.

د انگلستان او فرانسي د هپا دونو ترمنځ د مانش سمندرګي يا English Channel پروت دی چې د لوپديئې او جنوبي اروبا او د افريقا د لوپې وچې ترمنځ د ورپلو او راورپلو لوپه لاره جورووي. د مانش د سمندرګي په شمال کې د شمال سمندرګي پروت دی چې د اتلاتيک د سمندر يوه برخه ګنل کېږي. ژورتيا یې لره او د کبانو د بنکار، د بېړيو چلولو، د نفت او طبيعي ګاز د را ايستنې لپاره یې بنه چاپېریال جور کړي دی.

د ناروې سمندرګي هم لره ژورتيا لري، د کبانو د روزنې لپاره یې بنه چاپېریال جور کړي دی. د بالتيک سمندرګي د سکاندينافيا د تاپووزمې په ختيغ او جنوب کې پروت او د بېړيو چلولو ور دی. د اروبا شمالي سمندرګي، لکه بارنس، سره له دې چې شمالي منجمد سمندر ته نژدې پرتې دي، د کال په اوړدو کې کنګل وي، خو د ګلف ستريم د تود بهير له امله د بېړيو چلولو ور دی. په ناروې کې د تروندهيم Trondheim او برگين Bergen بندرونه او د روسيه Archangelsk ارخانګلسک بندر چې په دې حوزه کې یوازني د بېړيو چلولو بندر دی، د یدادلو ور دی.

د ټولګي فعالیت

زده کونکي دې د بېلاپلوبو سویو له مخي، په ډلو ووېشل شي او هره ډله دې د اروبا له نقشي خڅه په ګټې اخیستې سره، لاندېنیو یوې پونتې ته څواب برابر کړي.

۱- د سویز کانال کومې بحیرې (سمندرګي) سره نښلوي؟

۲- د اروبا په شمال کې لوی بندرونه کوم دي؟ هغه په نقشه کې پیدا او خپلو ټولګیوالو ته یې وښیء؟

۳- د باسفورس او دردانیل د آبنګانو موقعیت په نقشه کې وښیء؟

پونتنې

۱- د مدیترانې سمندرګي د کومو لوپو وچو ترمنځ پبلونکي حد او پوله جورووي؟

۲- د اروبا د لوپې وچې په شمال کې کوم سمندرګي پروت دی، نوم یې ولیکۍ؟

۳- کومه آبنا د مدیترانې سمندرګي د اتلاتيک له سمندر سره نښلوي؟

لاندې جمله بشپړ کړئ:

۴- د سویز د کانال په کېنډلو سره د اتلاتيک سمندر د او سمندرګیو له لارې د هند سمندر سره نښلول شوي دی.

کورنۍ دنده

د اروبا بې لیکنې (سپینه) نقشه له (۱۰) مخ خڅه رسم کړئ او د سمندرګیو نومونه یې په ټاکلو څایونو کې ولیکۍ.

هـ- د اروپا د لویې وچې د خلیجونو په هکله څه پوهېږي؟

د اروبا د لوپي و چې خانګړي جغرافیاکي موقعیت د شمالی کنګل سمندر، د اتلاتیک سمندر او د مدیترانې سمندرگې ترمنځ د تاپو وزمې په بهه او د بالتيک سمندرگې موقعیت د وچې په دنه کې د پېرو خلیجونو د منځ ته راتګ سبب شوي دي.

لوبو او ژورو خليجونو د بندرونو جورونې ته طبیعی بنه شرایط برابر کړي دي ځکه له همدي لاري لوپې پېږي او له سمندری قوي څېو خخه ڙغورل کېږي، د بارولو او خالي کولو پاره پوره وخت لري او په لنګر اچونه کې اساتياوې رامنځ ته کوي. هغه ساحلي هپوادونه چې دا ډول شرایط ولري په طبیعی توګه له اضافي لګښتونو پرته د بندرونو جورونې لپاره ورڅخه ګټه اخیستلاي شي. خو هغه ساحلي هپوادونه چې دا ډول خليجي بنه شرایط نه لري، د بندر جورونې لپاره ډېرو لګښتونو ته ارتیا لري.

د اروپا صنعتي هپوادونو د پرمختګ يو علت هم نړيوالو او بويه لاره (لاسرسی) او د بېړيو چلولو وړ
بي شمېره خليجونو موجوديت دی چې له هغې لاري کولای شي له سلو خخه زياتو ساحلي هپوادونو

سره سوداگریزې اړیکې پینګې کړي.

کوچنيو خلیجونو هم د ډپرو خوراکې موادو او لبرو ژورو او نسبتاً ارامو او بیو په درلودلو سره، د سمندری ډول ډول ژوو د روزنې لپاره بنه شرایط برابر کړي دي. له همدي کبله، دا خلیجونه، د کبانو بشکار او دريمه ګه جدول د اروپا د لوپې وچې مهم خلیجونه (د مطالعې لپاره دي) تر او بیو لاندې ځمکې يې د کانی

زېرمود پلټلو لپاره په خانګړې ډول د نفت او طبیعې ګازونو له پلوه ډپر ارزښت لري، خو د لوپو بېرپو د چلونې لپاره د ګې اخیستنې ورنه دي.

د ښدر موقعيت	د ښدر نوم	د خلیج نوم	ګهه
د اړیاتیک د سمندرګې به شمالی غاړه کې	تریست (Trieste)	تریست	۱
د ایتالیا په جنوب د مدیترانې د سمندرګې به غاړه	تارانتو (Taranto)	تارانتو	۲
دیټالیا به شمال لوپدیغ کې مدیترانې سمندرګې به غاړه	جینوا (Geneva)	جینوا	۳
د فرانسی په جنوب کې مدیترانې سمندرګې به غاړه	لیون (Lion)	لیون	۴
د فرانسی په لوپدیغ کې د اتلاتیک سمندریه غاړه	بیسکی (Biscay)	بوردوکس	۵
د لیتوانیا په لوپدیغ کې د بالتيک سمندرګې به غاړه	ریگا (Riga)	ریگا	۶
د استونیا په لوپدیغ کې	فلند (Tallinn)	تالین	۷
د سویڈن په ختیغ کې	بورکون (Bothoni)	بورکون	۸

په تولګي کې فعالیت

ښوونکی دي د بېلاپلسو ښوونکی په خو ډلو ووبشي او هره ډله دي د اروپا د نقشې له مخې له لاندېنیو پوښتنو خخه یوې پوښتنې ته خواب ورکړي او د ډلي استازۍ دي تولګي والوته ولولي.

- ۱- د مدیترانې د سمندرګې پر غاړه خلیجونه په نقشه کې پیدا او موقعیت يې ثبیت کړئ؟
- ۲- د اتلاتیک سمندر دختیچې غاړې خلیجونه په نقشه کې پیدا او موقعیت يې ثبیت کړئ؟
- ۳- د بالتيک د سمندرګې پر غاړو خلیجونه په نقشه کې پیدا او د هغو موقعیت ثبیت کړئ؟

پونښنې

سم څوابونه د (س) په توري او ناسم څوابونه د (ن) په توري نښه کړئ.

۱- ښدر د سمندر يا سمندرګې پر غاړې هغه خای دی چې مسافر تونه، صادرات او واردات ورڅخه ترسره کېږي () .

۲- خلیج له او بیو خخه ډکې، دیوې لوپې او ژورې کندې خخه عبارت دی چې خلورو خواوو ته يې وچه وي () .

لناه څواب ورکړئ:

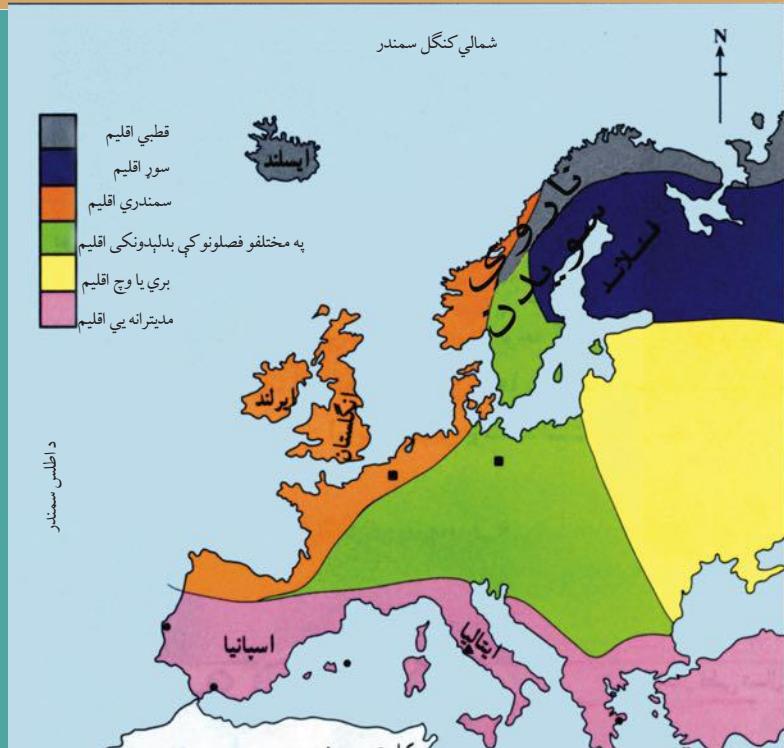
۱- د اروپا د لوپې وچې د جنوبی لوپو خلیجونو نومونه ووایئ.

۲- کوم خلیجونه په طبیعې توګه د ښدری تاسیساتو جو پونې ته برابر دي؟ او ولې؟

کورنۍ دنده

د اروپا بې لیکنې نقشه له (۱۰) مخ خخه کاپې يا رسم کړئ او په هغې کې د اروپا د لوپو خلیجونو نومونه په تاکلو خایونو کې ولیکئ. اروپا ولې ډول ډول اقليمونه لري؟

و- د اروپا لویه وچه خرنگه اقلیم لري؟

آيا پوهېرى چې د اروپا کومه برخه وچ او بري اقليم لري؟ د اروپا د اقليم د جولونو نقشه

د اروپا د لوپې وچې اقليم په خو علتونو د هفو وچو په پرته چې په ورته جغرافيايي عرض
البلد کې موقعیت لري، معتدل دي.

له همدي امله، وچ او تاوده يىابانونه او په ختيحه برخه کې زيات تېز بارانونه نه ليدل كېرى.
• د اروپا لویه وچه په معتدله سيمه کې موقعیت لري او لېره برخه يې په قطبي سيمه کې
پرته ۵۵.

- د دې وچې له دريو خواوو يعني شمال، جنوب او لوپيدىخى خوا، او يه چاپېره شوي دي،
چې له امله يې توله اروپا د پوره مرطوبې او لنده بلې هوا خخه اغېزمنه كېرى.
• د اروپا لوپې وچې غرونە دومره لور نه دي چې د اروپا دننلى برخې ته د اطلس سمندر او
د مدیترانې د سمندرگې د لنده بل د نوتلو خنډ وگرخې.

- خلورم علت يې د گلطف ستریم (د سمندری تودو او يو بهير) شته والى دى چې د اروپا له
لوپيدىخو برخو خخه تېرپېرى او د اروپا د دې برخې د ھپا دونو اقليم د معتدله كېدو سبب كېرى.
د اروپا د لوپې وچې اقليم په عمومي توگه په خلورو لوپو اقليمي سيمو وېشل كېرى چې

عبارة دی له:

الف- جنوبی (مديترانه يې) سيمه

په دغه برخه کې د اروپا جنوبی سيمه شامله ده، چې د مديتراني د سمندرگي په غارو کې موقعت لري او مديترانه يې اقلیم لري، دا اقلیم دو همانگرتياوي لري:

- ژمي يې مععدل او باراني وي.

- اوپري يې تود او وچ وي.

د دې سيمې رطوبت او لنده بل د اروپا د لوپديختي غاري د هپوادونو په پرتله لبر دی او دېر اوربنت يې د مني او ژمي په موسمونو کې وي.

ب- د اتلانتيك سمندر گاوندي سيمې:

دې سيموکي د انگلستان او ايرلنډ هپوادونه شامل دي چې د اتلانتيك سمندر په سيمه هم شهرت لري. د دې سيمې هوا په ژمي او اوپري کې مععدله او ملايمه ده او خرنګه چې نوموري سيمه د اتلانتيك سمندر د بادونو په لوري کې پرته ده، نو دېر لنده بل لري او د اروپا ډېره باراني سيمه ګنل ټپري، څکه نو په ټولو موسمونو او په همانگري ډول په ژمي کې ډېر باران اوسي. دا سيمه د کال په زياترو وختونو کې وربېچي او لپې لري.

د نباتاتو د ډولونو نقشه

ج- مرکزی وچه (بری) برخه

په دې برخه کې مرکزی او ختيحه اروپا شامله ده. خرنګه چې په دې سيمه کې د هوا لنده بل لې دی، نود اورپي او ژمي د تودونځ په درجه کې ډېر تويير شته. يعني په اورپي کې یې هوا ډېره توده او په ژمي کې ډېره سره ده. دا سيمې د اتلانتيك د سمندر او د مدیترانې له سمندرګي خخه د لپريوالی او د لنده بل لپريوالی له امله قاره يې يا بری (وچه) اقلیم لري. د اوربنت کچه یې لړه او هغه هم د اورپي په فصل کې لې بaran په کې اوري.

د- شمالی (قطبي) برخه

په دې برخه کې روسیه او د اسکاندیناويا ټاپوزرمې زياته برخه شامله ده. اقلیم بې له قطبي سيمې خخه د نژديوالی په سبب ډېر سوراواو چې ده. په دې برخه کې واورپي له باران خخه زياتې اوري او د زيات سوراوالی له امله یې سيندونه او سمندرګي د کال په اوږدو کې له ۵ تر ۸ میاشتوکنګل وي. په دې اقلیمي سيمه کې کله د اروپا شمالی، مرکزی او ختيحی برخې هم شاملپري. په عمومي توګه، د اروپا نمجني برخې د لوپيدیئې اروپا هپوادونه دی او زياته د اطلس سمندر د نمجنو بادونو په لوري کې واقع شوي دي، نو څکه په همدي سيمه کې ډېر باران اوري. د اروپا وچې برخې هم د ختيحې او منځني اروپا هپوادونه دي، لکه د هنګري د هپواد په خبر چې د اطلس سمندر او د هغه له نمجنو بادونو خخه ډېر لري دي، نوله لې لنده بل خخه برخمن دي او باران په دې هپوادونو کې له نورو برخو خخه ډېر لړوي، نو په ژمي کې ساره او په اورپي کې تاوده وي.

بادونه منځني او شمالی اروپا

دا سيمې د لوپيدیئو بادونو په لوري کې چې د اطلس سمندر له خوا را الوخي ، واقع شوي دي او په ژمي کې هم په دې سيمو کې قطبي ساره بادونه لګېږي.

مدیترانه يې اروپا

دا سيمې د سړو او تودو بادونو په لوري کې پرتې دي. په اورپي کې تاوده او چې بادونه چې د افريقا د لوپي صحراء له لوري را لګېږي او به ژمي کې ساره بادونه چې د الپ د غرونو له خوا را لګېږي، دا سيمې اغېزمنوي.

د مدیترانې په حوزه کې د بادونو لوری

د ټولکي فعالیت

زده کونکي دې په ډلو ووبشل شي او هره ډله دې د نقشبې له مخې د اروپا اقلیم توضیح کړي،
همدارنګه دې ووایي چې لاندې هريو هپواد خه ډول اقلیم لري؟

- () فنلنډ
- () ایطالیا
- () انگلستان
- () ایرلنډ
- () ایسلنډ

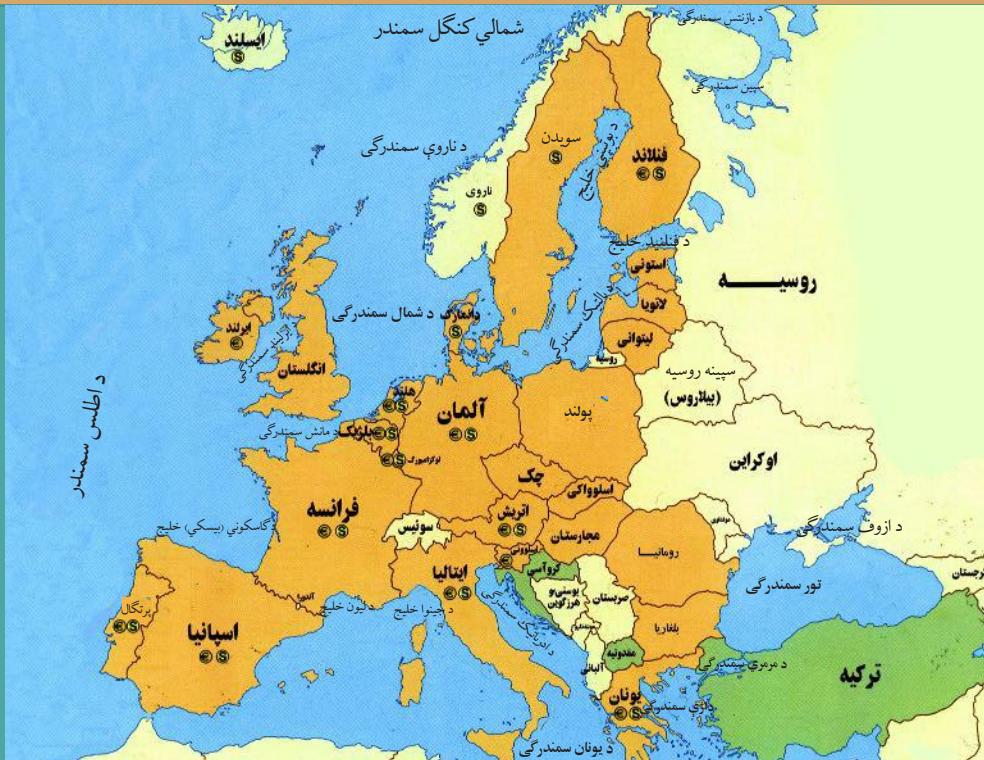
پونستني:

- ۱- مدیترانه یې اقلیم خه خانګر تیاوې لري؟
- ۲- د اتلاتیک سمندر ګاونډی سیمې خه ډول اقلیم لري، شرحه یې کړئ؟
- ۳- د اروپا د شمالی سیمو د اقلیم په هکله خه پوهېږئ، توضیح یې کړئ؟

کورنۍ دنده:

هغه خه مو چې له تېرو لوستونو خخه زده کړي، د قاره یې يا بری اقلیم د خانګر تیاوو په هکله یې
معلومات ولیکی او دیلونه را پرئ چې ولې منځنۍ او ختيځه اروپا دا ډول اقلیم لري؟

د اروپا د سیاسی جغرافی په هکله خه پوهېری؟

د اروپا د لوبي وچي د هېوادونو سیاسی نقشه

پورته نقشې ته وګوري چې کوم هیوادونه سمندرګیو او سمندرونو ته لار ناري.

اروپا د پخوانی نړۍ له دریو لویو وچو خخه د چې د شمالی نیمې کړې د شمالی عرض البلد د ۳۵ او ۸۰ درجو او د ختيغ طول البلد د ۶۰ درجو او د لوپديغ طول البلد د ۲۵ درجو ترمنځ موقعیت لري. ختيغه لپري نقطه یې د اورال غرونه او د اورال سیند، لوپديغه لپري نقطه یې د ایسلینډ لوبديغه برخه، شمالی لپري نقطه یې د ناروې د هېواد شمالي برخه او جنوي لپري نقطه یې د کريت تاپو دي. اوبدوالۍ یې له شمال خخه تر جنوب پوري ۶۴۰۰ کيلومتره او سور یې له ختيغه تر لوپديغه پوري ۸۰۰ کيلومتره دي.

پولي (سرحدونه)

اروپا له دریو خواوو خخه د نړۍ د لوبي اوبيو په واسطه را چاپېره شوي او د آسيا د لوبي وچې په پرتله کوچني تاپو وزمه ده چې د شمال له خوا په شمالی منجمند سمندر، د جنوب له خوا د مدیترانې په سمندرګي، تورسمندرګي، کسپین سمندرګي او ختيغ له خوا د آسيا په لوبي وچې پوري چې د اورال سیند او اورال غر دا دواړه وچې سره بېلوی، نښتې ده.

- خرنگه کولای شو د اروپا د لوپی و چې سیاسی واحدونه سره ووبشو؟

- نقشې ته خیر شئ او د اروپا سیاسی واحدونه وښیع؟

د اروپا د لوپی و چې د سیاسی واحدونو شمېر ۷ هپوادونو ته رسپری. له هغه خخه ۹ هپوادونه یې په وچه کې پراته دي او اویو ته لارنه لري، لکه د سویس، لوکزامبورک، سلونیپ، چې سرستان، مقدونیپ، اتریش، هنگرۍ، سلواک، چک او داسې نور هپوادونه. همدارنګه په دې لوپی وچه کې د خاورې د پراخوالی له پلهو ۹ کوچني هپوادونه، لکه: لوکزامبورک، مالتا، لختن شتین، اندورا، مونتهنگرو، سلوانیا، سان مارینو، موناکو او واتیکان هم شته.

هغه اروپاپي هپوادونه چې سمندر ته لارنه لري

(د مطالعې پاره اضافي معلومات)

د اروپا اتحاديه:

دا اتحاديه په ۱۹۵۷ م کال کې منځ ته راغله چې په لوړیو کې یې بلجیم، لوپدیئخ المان، هالنډ، لوکزامبورک، فرانسه او ایتالیا غږي هپوادونه وو، خو اوسم ۲۷ غږي هپوادونه لري.

د دې اتحاديې د منځته راتللو موخه عبارت د له:

— د ګډون کوونکو هپوادونو ترمنځ د مالي او اقتصادي مرستو لازیاته پراختیا.

— په دفاعي او بهرييو چارو کې د ګډه سیاست رامنځ ته کول.

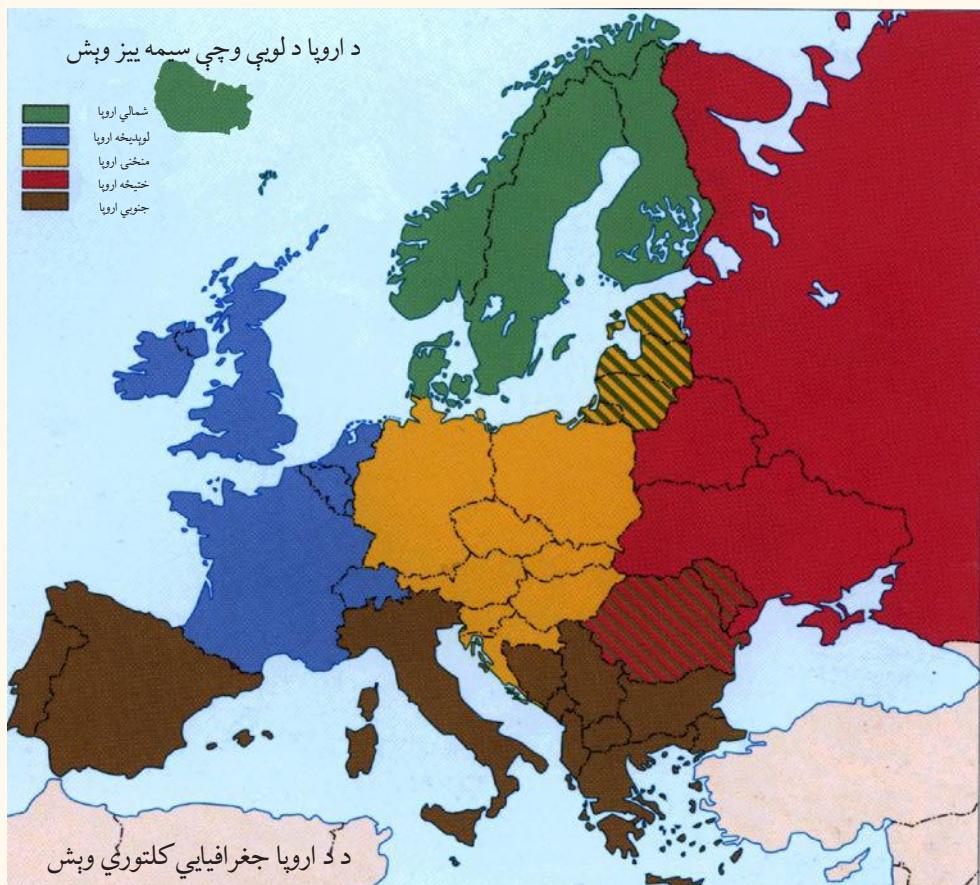
— د ګډون کوونکو هپوادونو دننه په عدلې چارو کې مرسته کول.

په ۱۹۹۹ م کال کې د غړو هېوادونو ترمنځ په راکړه ورکړه او بانکي معاملو کې اروپا يې پولي واحد یورو رو جو شو.

د اروپا سیاسي واحدونه په لاندې چول وبشلای شو.

- د شمالی اروپا هېوادونه، لکه: سویڈن، ناروی، فنلنډ، ایسلینډ او ډنمارک.
- د جنوبی اروپا هېوادونه، لکه: ایتالیا، یونان، اسپانیه، پرتگال او نور.
- د دخ提ئې اروپا هېوادونه، لکه: روسیه، سپینه روسیه، اوکراین او نور.
- د لوپدیئې اروپا هېوادونه، لکه: المان، فرانسه، انگلستان، هالنډ، بلجیم او نور.
- د منځنۍ اروپا هېوادونه، لکه: اتریش، چک، پولینډ او نور.

د اروپا لوېي وچې په دې برخه کې د هېوادونو ترمنځ ګډرکي پولي نشه او سیاسي اړیکې یې د یوه تروون له لارې چې د اروپا اتحادیه یې بولی، سرهه رسپری.

د تولگي فعالیت

زده کونکي دې په دلو ووپشل شي، هره دله دي دلوست به مهمو پکو بحث وکړي او د بحث پایلې دې تولگيواله وړاندې کړي.

پونتنې

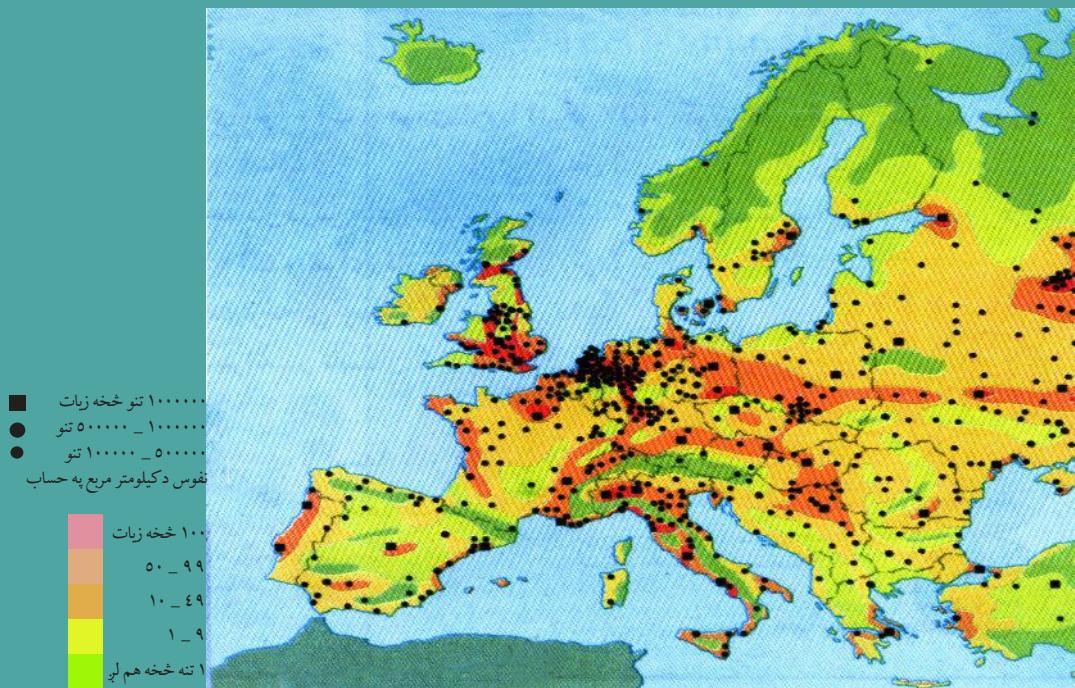
د لوست له متن خخه په ګې اخیستنې سره لاندې پونتنې بشپړي کړئ:

- ۱- اروبا د له لويو وچو خخه ده ؟
- ۲- اروبا د شمالي عرض البلد د او د درجو ترمنځ پرته ده ؟
- ۳- د اروبا ختيڅه ليرې نقطه لوپديڅه ليرې نقطه يې شمالي ليرې نقطه يې او جنوبي ليرې نقطه يې ده .

کورني دنده

د اروبا سیاسي نقشه رسمه کړئ او په هغې کې د هپوادونو او د هغود پلازمې نومونه ولیکۍ.

د اروپا د بشری جغرافیې په هکله خه پوهېږي؟

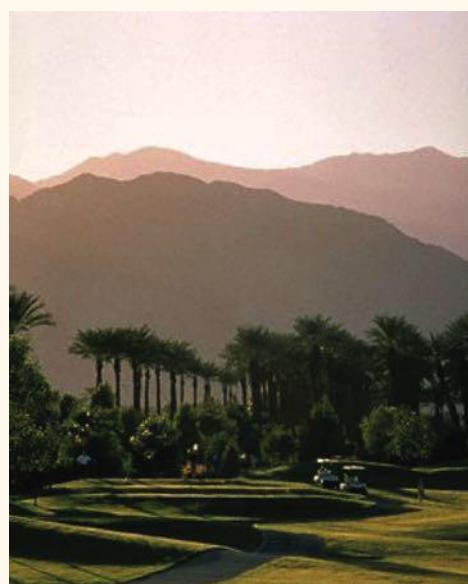
په اروپا کې د نفوسو د یوش نقشه

آیا پوهېږي چې د اروپا لويه وچه د لېر پرا خواли په سبب د نړۍ د نفوسو د کو قارو خخه ۵۵ ؟

د اروپا په لويه وچه کې د طبیعی بنو شرایطو، یعنې پراخو خړخایونو، د اویو ډکو سیندونو، معتمد

اقليم او پوره اورېښت د شته والي له امله د صنعت او پوهې پراختیا، د اقتصادي فعالیتونو او کارونو امکانات بنه برابر شوي دي، نو په همدي دليل، د اروپا په زیاترو برخوکې زیات وګری مېشت شوي دي، خوبیاهم دا اوسيدل د اروپا د لويې وچې په ټولو برخوکې یو چول نه دي.

د اروپا په شمالی سیمو، لکه: روسيه او سکاندیناوی هپوادونو کې د هوا د زیات سوروالی له امله لېر وګری ژوندکوي. په داسې حال کې چې د مدیترانې سمندرگې ته نزدې هپوادونه او همدارنګه منځنۍ او لوپدیخه اروپا کې ډېر خلک ژوندکوي. د اروپا زیاتره خلک په کومو سیموکې اوسي؟ او ولې؟

په اروپا کې د لېر نفوس لرونکې سیمې انځور

په اروپا کې د لندن د نفوسو ډک بنار

۱- د اروپا د وګرو زیاته برخه د سیندونو په غارو، صنعتي مرکزونو په شاوخوا او کرنيزو بنو ځمکو کې لیدل کېږي.

۲- سره له دې چې د اروپا لویه وچه د نړۍ د ډېر و نفوسو لرونکو لویو وچو څخه ده، خو د نفوسو وده یې لړه ده، ځکه چې ډېرې کورنۍ، په ځانګړې ډول په صنعتي هپوادونو کې د زیاتو اولادونو له درلودلو سره مينه نه لري، نو ځکه په اروپايي څینو هپوادونو، لکه المان او ايتاليا کې د نفوسو وده په ډېرې چتکي سره مخ په کمپلدو ده.

د خلکو ډلي

د اروپا د خلکو ډېره ستره ډله روسان دی چې د اروپا د خلکو لویه ټولنه جوړه وي. له روسانو څخه وروسته په اروپا کې د خلکو بله لویه او مهمه ډله جرمنیان دی چې زیاتره په منځنۍ اروپا (المان، اتریش او سویس) کې اوسي او وروسته بیا په ترتیب سره لاتین، فرانسوی او انگلوساکسون ډلي دی چې هره یوه یې د اروپا د خلکو زیاته برخه جوړووي.

روسی خبره

د ټولګي فعالیت

زده کوونکي دې د بنونکي تر لارښونکي لاندې په ډلو ووبشل شي او هره ډله دې د نفوسود و بش او د خلکو د ډلو په هکله بحث او خبرې وکړي او پایله دې د ډله استازی ټولګیوالو ته وړاندې کړي.

پونښنې

د سم خواب په مخ کې د (س) توری او ناسم خواب په مخ کې د (ن) توری ولیکي.

۱- د اروپا د وګرو زیاته برخه د سیندونو په غارو، صنعتي مرکزونو او کرنیزو برخو کې استوګنه کوي.

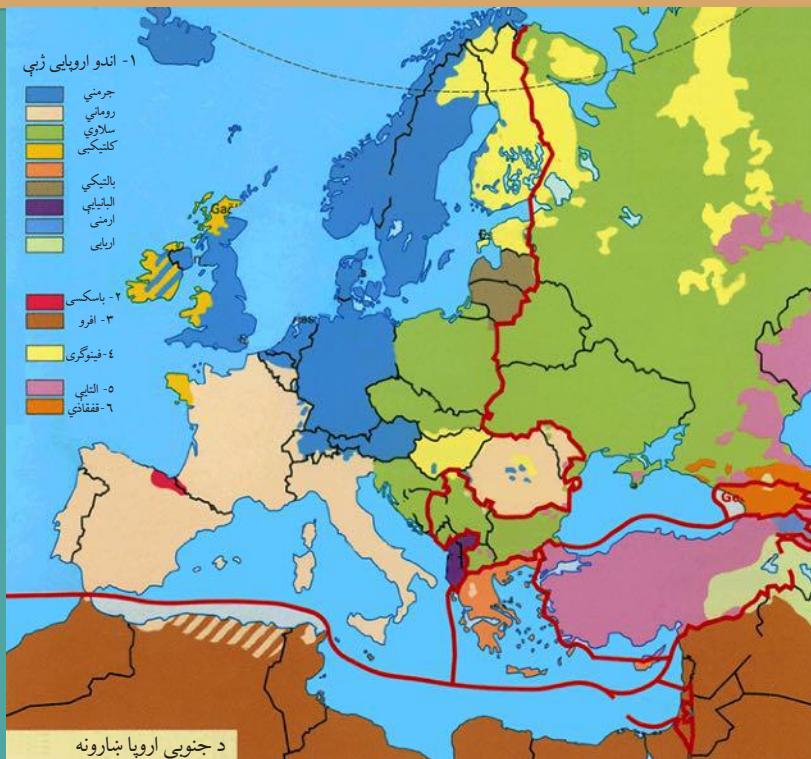
۲- د اروپا په ټولو برخو کې د خلکو استوګنه، د طبیعي بشو شرایطو، له اویو خخه د ډکو سیندونو، معتمدل اقلیم د صنعت او علم د پراختیا له امله یو شانته ده.

۳- د اروپا د لوپې وچې د خلکو مهمه او لوپه ډله روسان دي.

کورني دنده

د اروپا د لوپې وچې له لیکنې پرته نقشه رسم کړئ او په هغې کې د وګرو بش او ګنوالي په خانګړي رنګ سره وښیئ.

د اروپا د لویې وچې د ژبې او نزاد په هکله څه پوهېږي؟

آیا پوهېږي چې د اروپا خلک له گوم نزاد څخه دي؟

د اروپا د لویې وچې د وګرو ډېره برخه سپین پوستي جورپوي. سپين نزاد په دي لاندې دریولویو
پلو وېشل کېږي:

۱- جنوبی قومونه

جنوبی قومونه له یوناني یا لاتيني څخه عبارت دي، چې د خپرو رنگ یې غنم رنگه دي. دا قومونه د ایطالیا په جنوب لوپدیئح کې د بالکان په تاپو وزمې، هسپانیې، پرتگال او بلجیم هپوادونو کې استوګن دي.

۲- جرمونی قومونه

دا قومونه زیاتره په منځنۍ او شمال لوپدیئحه اروپا کې استوګن دي، په انگلستان کې انګلوساکسون او په بلجیم کې فلامنډ او سپېري، هاندیان، المانیان، سویڈنیان، نارویژن، ډنمارکیان او د سویسیانو یوه برخه هم له دي جملې څخه ګنبل کېږي.

۳- ختيح قومونه یا سلاویان

دا قومونه زیاتره سپین رنگ او طلايي وېښتان لري او زیاتره په ختيحه اروپا کې او سپېري چې د

پولیندیانو، چکیانو، سلواکیانو، صربیانو او کرواتیانو (پخوانی یوگوسلاوی) خخه عبارت دی چې زیاتره یې د ختیحې اروبا او سپدونکی دی. دا حلق د هنگري خاورې له شمال خخه جنوب ته تېر شوي او منځني اروبا ته یې لاره موندلې ده. له پورتنیو درې ګونو قومونو سرېره چې یادونه ترې وشه، کوچني پخوانی قومونه هم شته چې له هغه خخه ایبریان د اروبا په غرنیو سیمو، سلتیان په ایرلینډ، سکاتلنډ او په بریتانیا کې او د یهودیانو ډلي په روسيې او پولینډ کې دی.

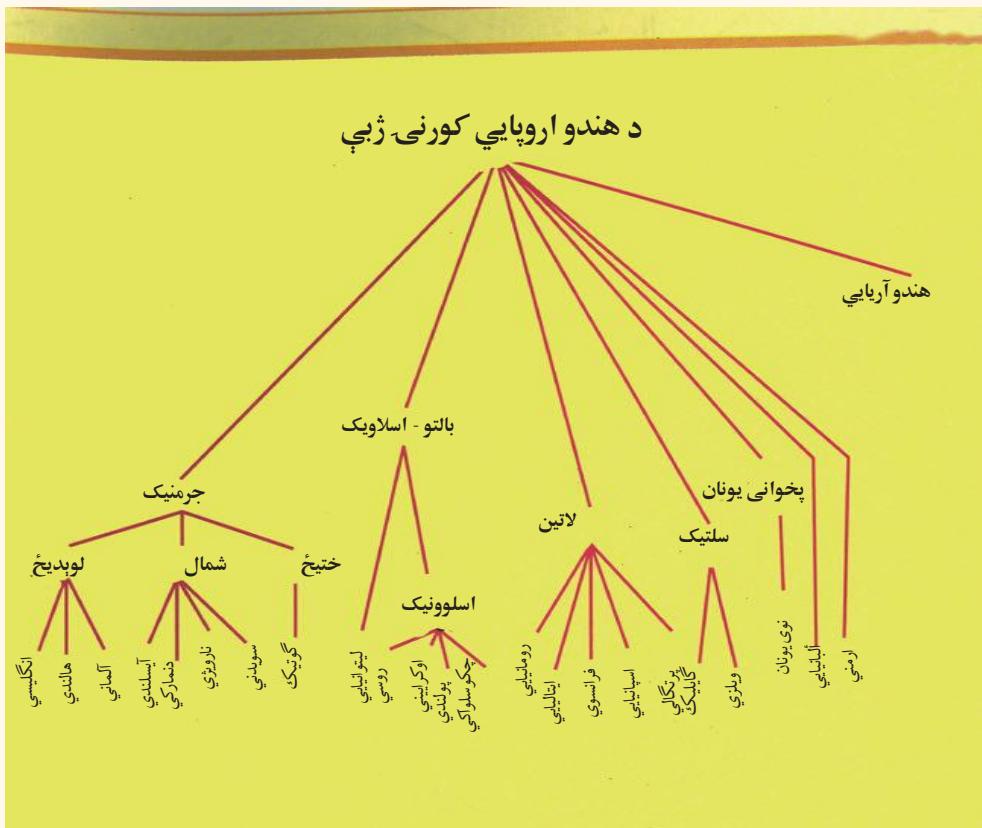
ڦې

داروپا د خلکو د ژيو اصلی بناخ کومه ڦېه تشکيلوي؟

په اروپا کې په بېلا بلبو ژيو خبرې کېږي او د دې ژيو ډولونه دومره زیات دی چې د یوه خانګري نزاد یا ډلي د خلکو هره برخه هم په یوه خانګري ڦېه خبرې کوي. د اروپا د خلکو ژې ڈژنې رېښې له پلوه په عمومي توګه په درې برخو وېشل کېږي: څینې ژې ېې، لکه ایطالیا يی او اسپانوی لاتینه رېښه لري، څینې لکه الماني او انګلیسي جرمني رېښه او څینې نوري، لکه روسي او پولندي سلاوي رېښه لري. د اروپا يې ټولنې زیات وګري چې په یوه خانګري ڦېه خبرې کوي، روسان دي. البته څینې مذهبی لړه کې او اقلیتونه، لکه: مسلمانان او یهودیان او څینې نزادی لړه کې هم د هغه هپوادونو چې په کې او سپېرې په مروجو او دودیزو ژيو خبرې کوي.

اضافی معلومات

د ټولگي فعالیت

زده کونکي دې په دلو ووپشل شي او هره ډله دې په لاندي مطلوبنو بحث او خبرې وکړي:

- ۱- نزاد په اروپا کې
- ۲- ژې په اروپا کې

پونستني

سم خواب غوره کړي:

- ۱- اروپايان له کوم نزاد خخه دي؟

الف: تورپوستکي ب: ژپرپوستکي ج: سپين پوستکي

۲- د جنوي اروپا د خلکو نزادي ځانګړتياوي کومې دي؟

الف: سپين رنګي ب: طلایي وېښتان ج: غنم رنګه

لنډ خواب ورکړي:

- ۱- سلاويان زياتره په کومو اروپايري هپوادونو کې استوګنه کوي؟

- ۲- د اروپايري خلکو د ژيو د مهمو رینسو نومونه واخلي؟

له ټولگي خخه بهر فعالیت

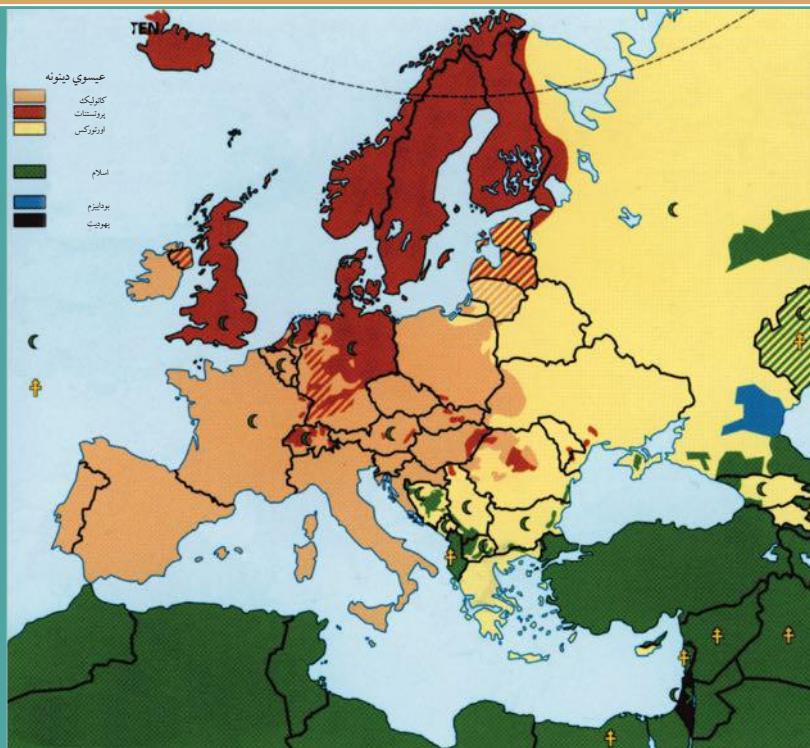
په لاندي جدول کې د هپوادونو نومونه له ورکړل شوي متن خخه په ګټې اخیستني او اړوندو استوګنو قومونو ته په پاملنې سره په خپلو کتابچو کې بشپړ کړي.

ختیح قومونه

جرمني قومونه

جنوبې قومونه

د اروپا د دین او مذهب په هکله خه پوهېږي؟

آیا پوهېږي چې د اروپا آکره خلک د کوم دینی پیروان دي؟ په اروپا کې د بېلا بېلو دینونو نقشه

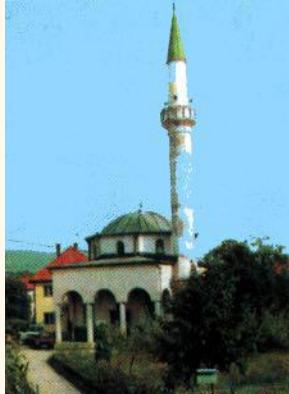
د اروپا زیاره خلک (د اروپایی ترکیې، د روسيې د شمېر وګرو او د بالکان د تایپورزمي د هېوادونو په ځانګري ډول له پخوانۍ یوگوسلاوی څخه پرته) د عيسوي دین پیروان دي چې حضرت عيسیي ﷺ خل پیغمبر ګنې، د دوی په ګومان عيسوي دین په دریو لوبونورو منهبونو پیشل شوی دي چې هغه دادي:

۱- کاتولیک (Catholic)

د عيسویت د دین د پیروانو زیاته برخه کاتولیکان جوروی. د دې مذهب لارښود او مشرې (لوی پاپ) دی. دا منهبو په لومړۍ درجه زیاره د اروپا په لوبیدیع او جنوب یعنې د بلجیم، فرانسې، په لاتینو قومونو کې اسپانیې، پرتگال او په ځانګري ډول ایتالیې کې او همدارنګه په دویمه درجه کې د اتریش، لهستان (پولیند)، مجارستان، چک او سلوواک د خلکو په منځ کې رواج لري. د نړۍ د کاتولیکانو د لارښود هستوګنځی د ایتالیا د هېواد په پلازمنه دروم په بنار کې دي چې واتیکان نومېږي.

۲- پروتستان (Protestant)

د پروتستان مذهب د اهمیت له پلوه د کاتولیک له مذهب څخه وروسته دي. پروتستان له حضرت عيسیي ﷺ څخه د زده کړو د پیروی له پلوه د دوی په نظر له کاتولیکانو سره اختلاف لري. هغوي د مارتین لوټر په نامه د یوه الماني پخوانۍ روحانۍ مشر د لارښونو پیروی کوي. په اروپا کې د جرماني قومونو د پروتستان د مذهب زیات شمېر پیروان جوروی. دا مذهب په سویڈن، ناروی،

دنمارک، انگلستان، هالنډ، المان او اتریش هېوادونو او د سويس د هېواد په يوه برخه کې چېر دود دي.

۳- د ارتودوکس مذهب (Orthodox):

داروپا د لوپي وچي دريم مهم مذهب دي چي زياتره په ختيئې او جنوب ختيئې اروپا کې رواج لري. د روسيې، رومانيې، يونان او بلغارې د هېوادونو او په عمومي توګه د سلاود نژاد زياتره وګري د هغه پيروان دي.

(د يادونې وړ د چي خدای ﷺ ته يوازينې بشپړ دين د اسلام دين دی او بس). پرعيسوي دين سربېره مسلمانان هم په ټوله اروپا کې

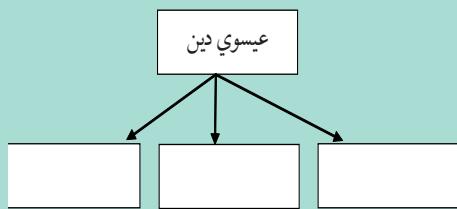

تیت او خپاره شوي دي چي چېر شمېر یې د بالکان په ټاپو وزمي الابانيې، بوسني او هرزگونې، بلغارې او اروپا يې تركيې کې استوګنه لري. په دې هېوادونو کې لرغونې او له برم خڅه ډک جوماتونه شته دي. همدارنګه د اروپا په بېلاپلو هېوادونو، په خانګري ډول روسيې او پوليند کې يو شمېر یهوديان هم ژوندکوي.

د ټولګي فعالیت

زده کونونکي دي د بنونکي په لارښونکي په ډلو ووپشل شي او هره ډله دي د اروپا د دینونو په نقشه کې د بېلاپلو دینونو او مذهبونو ساحې معلومې او په نښه کړي.

پونستني

- ۱- د عيسوي دين خانګي وليکي.
- ۲- د کاتوليک مذهب زياتره د اروپا په کومو
برخو کې رواج لري؟
- ۳- پروتستانت د کوم سري پيروان دي او هغه
د کوم خاي و؟
- ۴- د اروپا د کوم په برخې حڅک د ارتودوکس پر مذهب عقیده لري؟
- ۵- مسلمانان زياتره د اروپا په کومو برخو کې او سېږي؟

کورنۍ دندہ

زده کونونکي دي د اروپا له لیکنې پرته نقشه کلپي او یا انځور کړي، د مذهبونو مروجه خایونه دي په نښه کړي او د جغرافيې په راتلونکي لوست کې دي ټولګيوالو ته وړاندې کړي.

د اروپا د اقتصادي جغرافي په هکله خه پوهېږي؟

په اروپاکې پر مختللى کرنه

ولې د اروپا اقتصاد پر مختللى دی؟

اروپا له صنعتي لويو سيمو خخه يوه ده او ډېر پر مختللى اقتصاد لري. دالويه وچه تر حمکي لاندي زبرمي، لکه د ډېر سکارو او نفت (د شمال په سمندرگي) کې لري. خو دا زبرمي نه شي کولي د دي لوپي وچي د لويو صنایعو اړتیاوې پوره کړي، نو خکه د خپلو صنایعو د کار د دوام لپاره د نړۍ د نورو هېوادونو کاني لوړنې موادو ته اړتیا لري او د دي توکو واردوونکې ده. نن ورڅ اروپا له نوي علم او تخنيک خخه په ګټې اخستنې سره توانېدلې ده چې لوپي صنعتي سيمه و اوسي. د المان، انګلستان او فرانسي صنعتي توکي ټولې نړۍ ته صادرېږي.

کرنه او مالداري

د اروپا لوپي وچي د معتدل اقليم او پوره اورښت د لرلو له امله د کرنې او مالداري د ودې لپاره بنې لاري چاري برابري کړي دي. کرنه خه ناخه په ټوله اروپاکې رواج لري او د عصرۍ ماشین الاتو او علمي لاروچارو په کارولو سره ترسره کېږي. سره له دي هم د دي لوپي وچي هېوادونه خپل د اړتیا وړ خوراکي توکو $\frac{1}{5}$ برخه برابروي، خود هالنډ هېواد د خپلو کورنيو اړتیاوو له پوره کولو سره

سره يوه اندازه خواره بهر ته هم استوي. په دې هپواد کې کرنه او مالداري په علمي لاري ترسره کېري، د لبنياتو او د غوبنو د محصولاتو توليد په کې هم زيات دی او د دې محصولاتو زيانه برخه بهره له لېري.

په اروپاکې د کرنې او مالداري فعالیتونه

(ب)

(الف)

(ج)

په اروپاکې غوره کرنیزې سیمې دادی:

۱- د مدیترانې د سمندرګې شاخوا سیمې

۲- د لوپدیئې اروپا سیمې

۳- د ختیئې اروپا سیمې

د اروپا په جنوب کې مدیترانه یې اقلیم د دې سبب شوی چې په دې سیمه کې غلو او دانو، لکه غنم، جوارو، اوږیشو، وړیجو او صنعتی نباتاتو، همدارنګه مېوو، لکه بادامو، لېمو، زیتونو او انارو کړلوا ته زمينه برابره شي او په خې خایونو کې یې د حیواناتو، لکه وزو او پسونو روزنه ترسره کېري.

لوپدیئې اروپا طبیعی حاصل خیزه خمکې لري چې د کرنې ترڅنګ په کې د حیواناتو روزنې هم بنه پرمختیاکړپده. غوره کرنیزه محصولات یې غنم، اوریشې، جوار، چغندر او کچالو دي. د بلجیم، هالند، جرمنی او ډنمارک هپوادونو حیوانی فارمونه زيانه اندازه لبنيات، لکه شیدې، کوچ او پنپر تولیدوی او له غوره صادراتي توکو خخه یې شمېرل کېري. ختیئې اروپا هم طبیعی حاصل خیزې خمکې لري او دېر غوره محصولات یې غنم، اوریشې، جوار او کتان دي. د دې خمکو زيانه برخه په روسيه کې پرته ده او د غردونو لمنو یې د حیواناتو د روزنې لپاره بنه شرایط برابړې کړي دي.

اویه هم د اروپایانو لپاره د خوراکی توکو د تولید یوه سرچینه شمېرل کېرى او د کبانو د بنکار صنعت په کې بنه پرمختګ کړی دی. د کبانو نیول د اروپایانو مهمه بوختیا ده. ناروی او ایسلینډ هغه هپوادونه دي چې د هغه اقتصاد د کبانو پر صنعت ولاړ دی اویه دې برخه کې په نړۍ کې لوړې مقام لري.

په اروپا کې د کب نیونې شغل

د ټولګي فعالیت

زده کوونکي دې په دريو ډلو ووبشل شي هره ډله دې د لاندپنیو موضوعاتو په هکله بحث وکړي او پایلې دې خپلوا ټولګیوالو ته وړاندې کړي:

- ۱_ د مدیترانې د شاوخوا کرنیزې برخې
- ۲_ د لوپیدیخې اروپا کرنیزې برخې
- ۳_ د اروپا ختیخې کرنیزې برخې

پونسنج

- ۱_ د دريو اروپا یې هپوادونو نومونه واخلئ چې د صنعتي توکو صادر وونکي دې؟
- ۲_ د اروپا کرنې ولې پرمختلې ده؟
- ۳_ د اروپا د کرنیزو برخو نومونه واخلئ.
- ۴_ کوم اروپا یې هپوادونه په نېړۍ کې د کب نیولو په صنعت کې لوړۍ مقام لري؟
- ۵_ اروپايان د خپلوا صنعتونو د دوام لپاره کومو منابعو ته اړتیا لري؟

کورنۍ دنده

زده کوونکي دې د یوه اروپا یې صنعتي هپواد په هکله چې پرمختلې اقتصاد لري، یو مطلب برابر او د جغرافي په راتلونکي درسي ساعت کې دې ټولګیوالو ته وړاندې کړي.

د اروپا د کانونو او صنایعو په هکله خه پوهېږي؟

په شمال سمندرګي کې د نفتورالايستني عملیه

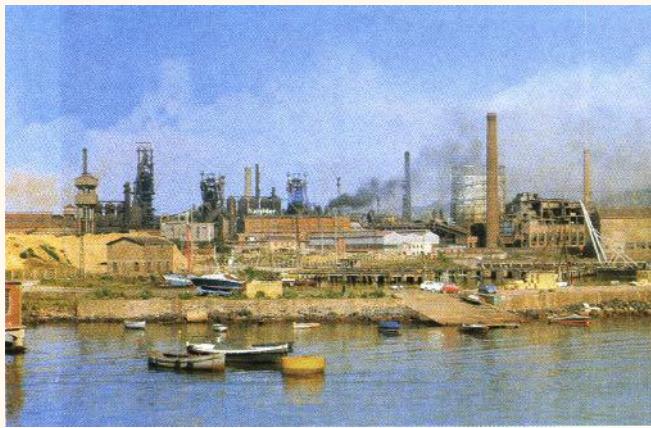
ولې اروپا د صنعتي او مو توکو وارد دونکې ده؟

الف- کانونه

د اروپا ترڅمکې لاندې زبرمې دومره شتمنې نه دي او دا حالت د اروپا يې هېوادونو له خوا د دريمې نړۍ د هېوادونو د استعمار او بنکېلاک يو عامل و. اروپا يې هېوادونو پخوا د خپلو اړتیاوو د پوره کولو لپاره د نورو لوبيو وچو مستعمره کولو ته مخه کوله او همدارنګه د اروپا د لوپې وچې پرمختیا د نورو هېوادونو له هغې ډلي د آسياني او افريقيا يې هېوادونو د زبرمو له لوټولو خخه پرته ناشونې وه. نفت د اروپا په ځينو برخو کې شته دي، خود شمال سمندرګي د نفتی زبرمو له کشف خخه دمخيه یې اندازه ډېره لېره وه، چې د صنایعو په پراختیا او په ځانګړې ډول له نقلیه وسیلو خخه په ډېړې ګنې اخیستنې سره نشي کولای د ډې هېوادونو اړتیاوي پوره کري. د لوپديئې اروپا د هېوادونو ډېره پاملننه د شمال سمندرګي د نفت او گاز زبرمو ته ده چې اوس د انگلستان او د سیمې د ځینو نورو هېوادونو اړتیاوي تر یوه حده پوره کوي. اروپا د اوسيپني او ډېرو سکرو د کانونو له پلوه شتمنه ده او د انگلستان، روسيې، فرانسيې، بلجيم، المان او پوليند هېوادونه د نومورو کانونو غوره تولیدونکي دي. اوسيپنه د سویدن له شمالي برخو خخه د بېړيو په وسیله د اروپا صنعتي سيمو ته ورل کېږي.

ب- صنایع

د اروپا د صنایعو په هکله خه
پوهېږئ؟

د ایتالیا د پولادو صنایع

۱- لاسی صنایع

له صنعتی انقلاب خخه د مخه د اروپا
صنایع لاسی او کارگا هو پوسیله جوریده
چې کولاي شو په ایتالیې کې د بیښې
جورولو، په اسپانیې کې د چاقوګانو او
تورو جورولو، په سویس کې د ساعت
جورولو، په هالنډ کې د چینی لوښو
جورولو او په ایرلینډ کې د کتانی توکرانو د اویدلو یادونه وکړو.

۲- ماشیني صنایع

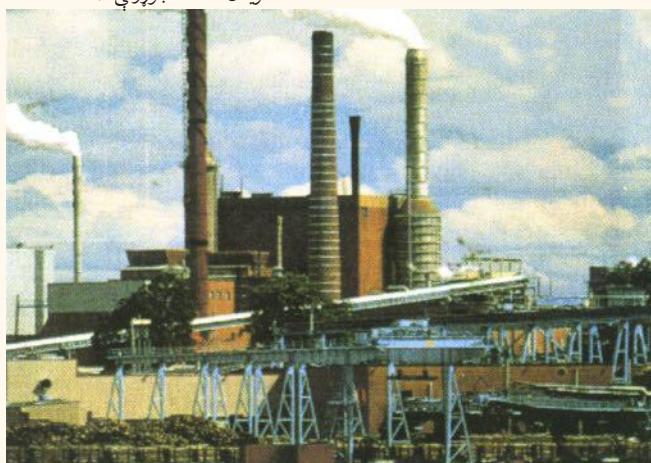
اروپا د ډیرو سکرو د زبرمو او د بهه حمل او نقل په درلودلو سره په نړۍ کې لویه صنعتی سیمه ده.
د اروپا درانه صنایع او لوېي صنعتی کارخانې د کانونو ترڅنګ جورې شوې دي. همدارنګه د اروپا
صنعتی لوی شارونه او بندرونه هم د سمندرونو او سیندونو په غارو را منځ ته شوې دي، ځکه د بندرونو
له لارې د اومو موادو او تولیدي توکو ورل او راول ډېر ارزانه سرته رسېږي. د اروپا له مهمو بندرونو
څخه یو هم د امستردام د ډېریو چلولو د کanal په غارې د شمال سمندرګي په ساحل کې د روټردام په نوم
بندر دي. او د اروپا بل صنعتی لوی بندر

په ایتالیا کې د جینوا بندر دي.

د اروپا مهم صنایع د فلراتو ویلې
کول، الکترونیکي سامان آلات او د
ماشیني وسایلو تولید، بېړي جورول،
موټر جورول او داسې نور دي.

ج- تورېزم

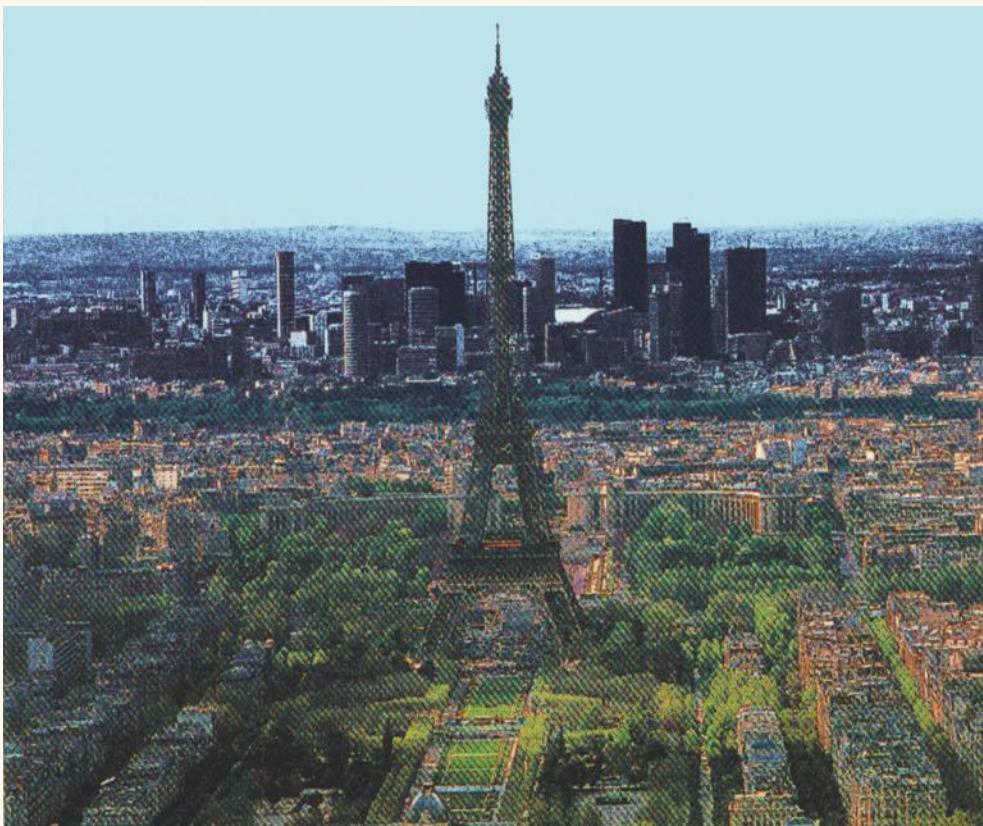
د اروپا په اقتصاد کې د تورېزم
صنعت هم د ارزښت وړ دي. په اروپا
کې تورېزم د ډېرو تاریخي او ګلتوري

مرکزونو، لکه موزیمونو، کلیساګانو، پوهنتونونو او د اروپاني هېوادونو د طبیعی بنو سیمود شته والي له امله، له یوه هېواد خخه بل هېواد ته د سفرونونو آسانیاوو په اروپا کې سیاحت او گرځندوى ته وده ورکړپده.

د اروپا جنوبی غارې د مدیترانې د سمندرګې ترڅنګ چې د لمريزې اروپا په نوم شهرت لري، د اروپا د نورو سیمو وګړي څان ته را جلبوی. د الپ غروونه د غرو ختونکو او د ژمنيو لوبو لپاره له لیرې او نژدې هېوادونو خخه زیات مینه وال لري. د اویو سپورتونه، په ځینو اروپاني هېوادونو کې د جشنونو مراسم، قصرونه، تاریخي او د معماري هنري آثار د اروپا د تورېزم نورې ساحې شمېرل کېږي.
د یادونې وړ ده چې د اروپا زیاتره وګړي، په څانګړي دول پرمختللي هېوادونه د سوداګرۍ، بانکدارۍ او داسې نورو کارونو په خدمتونو بوخت دي او د هغه فيصلي د کرنې او صنایعو په برخه کې لړه ده چې دا په خپله په اروپا کې د اقتصاد د زیات پرمختګ خرګندوى ده.

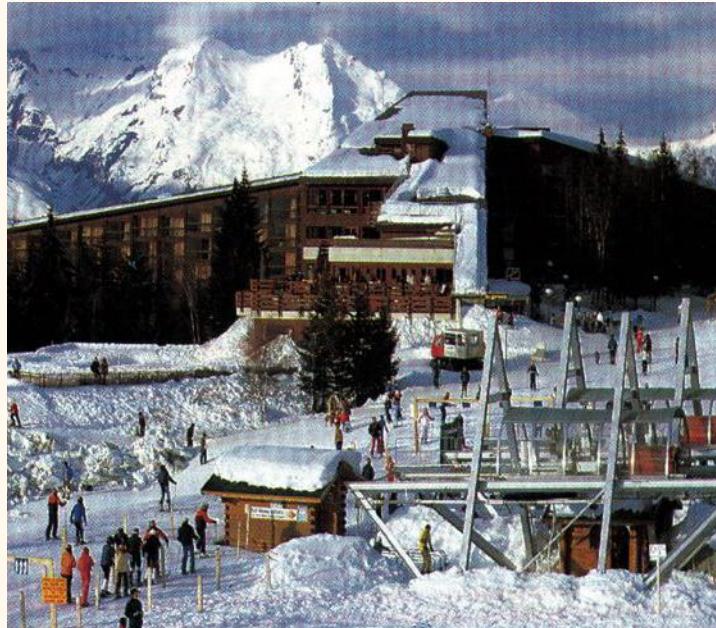
د فرانسي د ایفل برج تصویر

د اروپا توربستي خایونه

ب: د الپ په غرو کې سپورتی لوپې

الف: د تیلمز د سیند په غاره د بیگ بن د ساعت برج

د ټولګي فعالیت

زده کوونکي دې په دريو ډلو ووپشل شي او هره ډله دې په لاندېنيو مطلبوونو خبرې اترې وکړي او د بحث پایله دې ټولګیو والو ته ووایسي.

الف: د اروپا کانونه

ب: د اروپا صنایع

ج: توربزم په اروپا کې

پونتنۍ

- ۱- د اروپا د سپکو یا لاسې صنایعو تولیدات کوم دي؟ نومونه یې ووایاست.
- ۲- د اروپا صنعتي مرکزونه زیاتره چېږي جوړ شوي دي؟ او ولې؟
- ۳- د اروپا درانې صنایع کومې دي؟ لېست یې کړئ.

کورنۍ دنده

د اروپا له ې لیکنې نقشه رسم یا کاپې کړئ او د اروپا د مهمو صنعتي هېوادونو نومونه په ټاکلو څایونو کې ولیکې او د جغرافي په راتلونکي لوست کې یې ټولګیو والو ته وړاندې کړئ.

د اروپا د لویې وچې د ترانسپورت په هکله خه پوهېږي؟

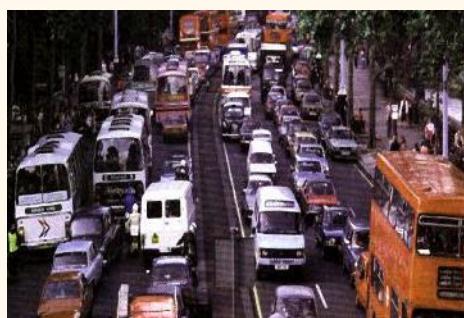

د اروپا د چېکو کربو شبکه

پخوا خلکو د مسافرینو او مالونو د ورلو او راولو لپاره له کوم ډول د ترانسپورت خخه ګټه
اخیسته؟

ترانسپورت (Transport)

له یو خای خخه بل خای ته د سوداګرۍ د مالونو او انسانانو له ورلو او راولو خخه عبارت دی،
چې دا عمل درېل، موږ، بېړی، الوتکې او پایپ لین په وسیله ترسره کېږي.
ورل او راول (حمل و نقل) په بېلاښلو لارو چارو سرته رسېږي چې په لنډ ډول ېې مطالعه کوو.

الف- سرک یا لویه لار

په اروپا کې د بنو سرکونو او لویو لارو جوړول
په لوړې پړاو کې د نظامي او سوداګریزو اړتیاواو د
پوره کولو لپاره منځته راګلل. د روم امپراتوري د
خپلو لښکرو د چېک حرکت او لېړدونې لپاره د
سرکونو لوړنې جوړوونکي وو. ناپليون او هیتلر هم د
همدغې موڅې لپاره سرکونه جوړ کړل. په روستيو

کلونو کې د زیاتو موټرو تولید هم د سرکونو د جورونې سبب شو اوس کولای شو د هالنډ په شمال کې له امستردام خخه ایتالیې تر جنوب پوري د لويو نښلۇونکو سرکونو له لارې لاپ شو. له غرنیو سیمو خخه د تېپيدو لپاره تو nelle جور شوي دي، چې دېر مەم تو نلې په د مونت بلان Month Blaine Tunele) په نوم دي. دا تو نل ۱۲ کیلومتره اوږدوالي لري او فرانسه او ایتالیه سره نښلوي. د دويمې نېبواли جگړي خخه وروسته د ګرندیو موټرو شمېر مخ په زیاتپدو دی د بېلګې په توګه، په سویلېن کې د هرو خلورو تو نلپاره یو موټر شته دي، خود ختیځي اروپا په هېوادونو کې د ګرندیو موټرو شمېر ډېر لبر دي. په ډنمارک او هالنډ کې د بایسکلونو لپاره هم خانګړي لارې جورې شوې دي.

ب- د اوسيپني لاري

د اوسيپنو د لارو (د رېل کربنې) جورونه له اروپا خخه پيل شوې ده او په ۱۸۰۴ م کال کې لومنې د بېاس لکوموتیف د انگلستان په ویلز کې د توکو او مسافرينو د ورلولپاره په کار واچول شو. لومنې د اوسيپنو لاره په ۱۸۲۵ م کال کې د ستوكتن (Stockton) او دارلينگتون (Darlington) د بنارونو ترمنځ د عمومي ورلولو او راپرلولپاره جوره شوه او بیا ورو ورو د اوسيپني کربنې په اروپا کې براختیا وموندله. اوس دا لويه وچه د نړۍ له ګنې ګونې خخه ډکې لاري لري. د اروپا د چټکو رېللونو کربنې له ډېر چټکو او هوسا رېللونو خخه ګټه اخلي. دا کربنې د اروپا لوي بنارونه سره نښلوي. نن ورخ د اوسيپني لاري د اروپا په دنه کې د مسافرينو او مالونو په ورلولو او راپرلولو کې مەم روں لویوی.

د ټولګي فعالیت

زده کونکي دې په ډلو کې تنظیم شي او هره ډله دې د لوبې لاري يا سرک او د رېل کربنو په هکله له یو بل سره سلامشوره وکړي او پایلې دې د ډې د استازې په وسیله خپلو ټولګیوالو ته وړاندې کړي.

پوبنتې

- ۱- ترانسپورت تعریف کړئ.
- ۲- ولی رومیانو د سرکونو پراختیا ته خانګړي پاملننه درلوده؟
- ۳- لومنې خل رېل چېږي او د کومې موخي لپاره په کار واچول شو؟
- ۴- د اوسيپنو لومنې کربنې د اروپا کوم بنارونه سره نښلولی وو؟
- ۵- د اوسيپنو له کربنو خخه زیاتره د کومو موخو لپاره ګټه اخیستل کېږي؟

کورنۍ دنده

د اروپا د لوبې وچې په اقتضادي پرمختګ کې د اوسيپنو د کربنو د روں په هکله یو مطلب ولیکې او خپلو ټولګیوالو ته یې وړاندې کړي.

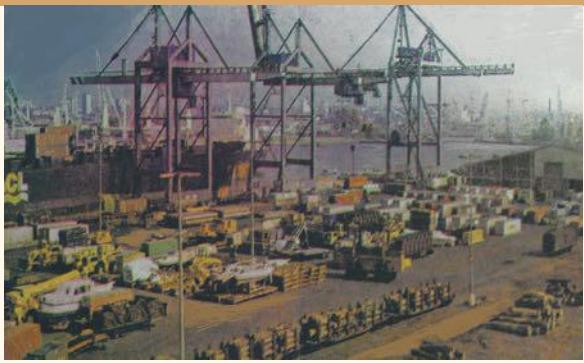
د اروپا هوایی د ګر

آيا پوهېږئ چې د انړۍ له پلوه په نړۍ کې د ډېر لګښت لرونکي ترانسپورت کوم دي؟

په ۱۸ مه م پېړی کې په فرانسه کې هوataه د لومړني بالون په الولو سره د هوایي چلنډ تاریخ پیل شو. په ۱۹۱۹ م کال کې د سوداګرۍ لومړني هوایي کربنه په هالند کې منځ ته راغله. هوایي کربنې د اروپا لوی بنارونه او بهرنې هېوادونه سره نښلوي او د مسافرينو او د هغوي د سوداګرۍ شيانو د ورلو لپاره چې درانه نه وي او ارزښت یې زيات وي، ګټه اخيستل کېږي.

د اوپو لاري:

آيا پوهېږئ چې په نړۍ کې ډېره ارزانه ترانسپورتی لاره کومه لاره ده؟
له لرغونو زمانو خڅه د اوپو لاري د شيانو او مسافرينو په ورلو او راولو کې ارزښت لري. د اروپا دانيوب او رايں سيندونو د تاریخ په اوږدو کې په ورلو او راولو کې، رول لوپولی دي. د رايں له سيندنو خڅه روميانو ګټه اخيستله او د سيندونو خوله (مصب) به یې کنټرولوله. د رايں او دانيوب له سيندونو خڅه په نړيواله توګه ګټه اخيستل کېږي. د دانيوب سيند ډېر اوږد او زيات هېوادونه سره نښلوي. د اروپا له کرنیزو هېوادونو خڅه تېږېږي او په توره بحیره کې توبېږې. د رايں سيند د اروپا په صنعتي سيمو کې زيات ارزښت لري. د هالند د روتردام لوی بندر د نړۍ له بل هر سيندي او سمندي بندر خڅه زيات

د آلمان د برمون په بندر کې د مالونو ورللو او راولو فعالیت

مالونه لپردوی.

د اروپا زیاتره سیندونه، لکه د آلمان الب او اودر، د فرانسې د سن او لوار د سیندونو په خېر د کانالونو په وسیله سره نسلول شوي دي. دا سیندونه په اروپا کې د اوسپنې د لاری له پراختیا د مخه نسلول شوي دي. په انگلستان کې هم کانالونه شته چې اوس خپل پخوانی ارزښت نه لري. اوس کولی شو د همدي کانالونو او سیندونو په وسیله له شمال سمندرګي خخه د مدیترانې د

سمندرګي په غاره د مارسي بندر ته سفر وکړو. د اروپا سواحل چې خنې د پېړو چلولو لپاره برابر دي، د لویو سوداګریزو بندرنو د منځته راتګ سبب شوي او ډېره ارزانه ترانسپورتی لاره ګنل کېږي. د اروپا خه ناخه ټول بشارونه له مادرید خخه پرته نور ټول د سیندونو، سمندرګيو او د اتلانتیک د سمندر په غارو جوړ شوي دي. همدارنګه د پایپ لین له حمل و نقل خخه د نفتو، ګازو او اویو د ورللو لپاره ګټه اخیستل کېږي.

د ټولګي فعالیت

زده کونکي دي په ډلو ووبشل شي او هره ډله دي د لاندېنيو پونښتو په هکله بحث وکړي او ده ګوپاکلی دې د ډلې استازې ټولګیوالو ته وړاندې کړي.

- ۱_ له هوایي ترانسپورت خخه زیاتره د کومو موخو لپاره ګټه اخیستل کېږي او ولې؟
- ۲_ د اویو ترانسپورت په کوم دلیل د نړۍ ډېره ارزانه ترانسپورتی لار ده؟
- ۳_ له پایپ لین خخه زیاتره د کومو موخو لپاره ګټه اخیستل کېږي؟

پونښنې

- ۱_ د نړۍ د سوداګری لوړنۍ هوایي کربنې په کوم هېواد کې فعالیت پیل کړ؟
- ۲_ له هوایي کربنې خخه زیاتره د کومو شیانو د ورللو لپاره ګټه اخیستل کېږي؟
- ۳_ ډېر لرغونې ترانسپورت کوم یو دي؟
- ۴_ د اروپا د بېړۍ چلولو ډېر او بد سیند کوم یو دي؟
- ۵_ د اروپا د سوداګری ډېر لوی سیند او سمندری بندر کوم دي؟

کورنۍ دنده

د اروپا د اویو د لارو د پراخوالي د لاملونو تر سرليک لاندې یو مطلب ولیکه او ټولګیوالو ته یې وړاندې کړئ.

د لوپا د نړۍ څېرکي (اروپا) لنډیز

- اروپا د نړۍ یوه کوچنی لویه وچه د چې د نړۍ په شمالی معتدله سیمه کې پرته د.
- د اروپا غرونه په دوو برخو وېشل شوي چې زاره او رژیڈلی غرونه یې په شمال کې او خوان او لور غرونه یې په جنوب کې پراته دي.
- د اروپا لویه وچه دېر شمېر سیندونه لري او زیاتره یې د بېړيو چلولو وړ دي.
- د اروپا د لوپې وچې د ټولو جهيلونو او به تقریباً خوبې دی او د سیندونو سرچینې جوړوی.
- د اروپا د لوپې وچې لوی او مهم سمندرګي مدیترانه دی چې د دریو لویو وچو آسیا، اروپا او افريقا ترمنځ پروت دي.
- د اروپا يې هېوادونو د صنعتي پرمختګ یو علت هم د بېړيو چلولو د زیاتو خلیجونو شته والي او سمندری موقعیت دي.
- اروپا یوازنې لویه وچه د چې په هغې کې وچ او تاوده بیابانونه او دښتې نشه.
- اروپا له سیاسي پلوه له ۷ هېوادونو خخه جوړه شوې او د څینو هېوادونو ترمنځ سیاسي، فرهنگي، اقتصادي او نورې ګلېږي دیوه قرار داد پر بنسته چې د اروپا اتحاديه یې بولي، ترسره کېږي.
- د اروپا لویه وچه له لېږ پراخوالی سره سره د نړۍ ګنډ مېشتله لویه وچه یا براعظم دي.
- د اروپا د وګرو زیاتره برخه سپین پوستي تشکيلوی.
- د اروپا د خلکو ژبه د ژبني ریښې پرنسټ په دریو ډلو: لاتین، جرمني او سلاو وېشل شوې ده.
- د اروپا زیاتره وګرو د عيسوي دین پیروان دی چې په دریو مذهبونو: کاتولیک، پروتستانت او ارتدوکس وېشل شوي دي.
- اروپا د نړۍ له لویو صنعتي سیمو خخه یوه ده.
- تر څمکې لاندې زیرمې لکه: د ډېرو سکاره او نفت د اروپا د لوپې وچې په شمالی سمندرګي کې شته.
- د اروپا زیاتره صنایع، صنعتي لوی بشارونه او بندرونه د سیندونو او سمندرونو پر غارو منځته راغلي دي.
- په اروپا کې د توربزم صنعت، د طبیعي، تاریخي، فرهنگي او نورو ساحو د شته والي له امله بنه پرمختللي دي.
- د اروپا لویه وچه د نړۍ له ګنډي ګونې خخه ډکې د او سپنو کربنې لري.
- هوایي کربنې د زیاتې انرژۍ لګښت کوونکۍ ترانسپورت دي.
- د اویو لارې په اروپا کې ډېږي ارزانه ترانسپورتی لارې ګنډ کېږي.

شلورمه ګنه جدول: د اروپائي هپوادونو جغرافيايي خانګرېتیاوي (د مطالعې لپاره)

نفوسو د ټولونه	صنعت	کرنه	عموميات					هپوادونه	ګنه
			په ۲۰۰۶ م. کال کې په مختلفو برخو کې د نفوسو شمېر	په ۲۰۰۶ م. کال کې د نفوسو شمېر	په ۲۰۰۶ م. کال کې د نفوسو شمېر	په ۲۰۰۶ م. کال کې د نفوسو شمېر	په ۲۰۰۶ م. کال کې د نفوسو شمېر		
۲۲,۲	۲۳,۱	۵۴,۷	۱۲۵	۳,۵۸۱,۶۵۵	۲۸,۷۴۸	تیرانا	البانيا	۱	
۷۰,۳	۲۷,۲	۲,۶	۳۱۵	۱۰,۳۷۹,۰۶۷	۳۳,۰۰۰	بروکسل	بلجیم	۲	
۴۰,۸	۴۷,۵	۱۱,۷	۸۸	۴,۴۹۸,۹۷۶	۵۱,۱۲۹	سارایوو	بوسني-هرزگوین	۳	
۴۳,۵	۳۰,۸	۲۵,۷	۶۷	۷,۳۸۵,۳۶۷	۱۱۰,۹۱۲	صوفيا	بلغاريا	۴	
۶۹,۶	۲۶,۸	۳,۶	۱۲۶	۵,۴۵۰,۶۶۱	۴۳,۰۹۴	کوپن هاگن	دنمارک	۵	
۶۲,۹	۳۴,۶	۲,۶	۲۳۱	۸۲,۴۲۲,۲۹۹	۳۵۷,۰۲۲	برلين	آلمان	۶	
۵۹,۳	۳۱,۷	۹,۰	۲۹	۱,۳۲۴,۳۳۳	۴۵,۱۰۰	تالین	استونی	۷	
۶۶,۴	۲۷,۵	۶,۱	۱۵	۵,۲۳۱,۳۷۲	۳۳۸,۱۴۵	هلسنگي	فنلاند	۸	
۷۳,۴	۲۵,۱	۱,۵	۱۱۱	۶۰,۶۷۶,۱۳۶	۵۵۰,۱۰۰	پاريس	فرانسه	۹	
۵۹,۹	۲۲,۵	۱۷,۵	۸۱	۱۰,۶۸۸,۰۵۸	۱۳۱,۹۹۰	اتن	يونان	۱۰	
۵۸,۸	۳۴,۴	۶,۸	۱۰۷	۹,۹۸۱,۳۳۴	۹۳,۰۳۲	بوداپست	هنگري	۱۱	
۶۱,۵	۳۰,۰	۸,۵	۵۸	۴,۰۶۲,۲۳۵	۷۰,۲۸۴	دوبلين	ايرلنډ	۱۲	
۶۶,۲	۲۵,۲	۸,۶	۳	۲۹۹,۳۸۸	۱۰۳,۰۰۰	ريکجاویک	ايسلنډ	۱۳	
۶۲,۳	۳۲,۱	۵,۶	۱۹۳	۵۸,۱۳۳,۵۰۹	۳۰۱,۲۶۸	روم	إيطاليا	۱۴	
۵۲,۶	۳۰,۹	۱۶,۴	۷۹	۴,۴۹۶,۷۴۹	۵۶,۵۳۸	زاگرب	کرواتي	۱۵	
۵۸,۱	۲۶,۴	۱۵,۵	۳۵	۲,۲۷۴,۷۳۵	۶۴,۶۰۰	ريگا	لاتوبيا	۱۶	
۴۳,۵	۳۶,۴	۲۰,۲	۵۵	۳,۵۸۵,۹۰۶	۶۵,۲۰۰	ويلنيوس	ليتواني	۱۷	
۶۹	۲۸,۰	۳,۰	۱۸۳	۴۷۴,۴۱۳	۲,۵۸۶	لوکرامبورګ	لوكزامبورگ	۱۸	
۳۷,۸	۴۰,۴	۲۱,۸	۸۰	۲,۰۵۰,۵۵۴	۲۵,۷۱۳	سکريپه	مقدونيه	۱۹	
۷۲,۰	۲۶,۰	۲,۰	۱,۲۶۷	۴۰۰,۲۱۴	۳۱۶	والنا	مالطا	۲۰	
۳۹,۷	۱۴,۶	۴۵,۷	۱۱۳	۴,۴۶۶,۷۰۶	۳۳,۷۰۰	کيشي نف	مولداوي	۲۱	
۶۸,۰	۳۰,۰	۲,۰	۴۶	۶۳۰,۵۴۸	۱۳,۸۱۲	پدگوريكا	مونتهنگرو	۲۲	
۷۴,۸	۲۲,۰	۳,۲	۳۹۷	۱۶,۴۹۱,۴۶۱	۴۱,۵۲۶	امستردام	هالند	۲۳	
۷۴,۰	۲۱,۸	۴,۱	۱۴	۴,۶۱۰,۸۲۰	۳۲۳,۶۷۷	اوسلو	ناروپي	۲۴	
۴۶,۵	۲۷,۴	۲۶,۱	۷۷	۴۶,۷۱۰,۸۱۶	۶۰۳,۷۰۰	کيف	اوکرaine	۲۵	

په ۲۰۰۱ م. کال کې په مختلفو برخو کې د نفوسو د بوختیا فيصلدي			عمومیات					هېوادونه	گنه
خدمتونه	صنعت	کرنه	په یو کيلو مترا	په ۲۰۰۶ م	په کال کې د نفوسو شمېر	په کيلو مترا	پلازمه		
			مرع کې د نفوسو شمېر	کال کې د نفوسو شمېر	مرع سره	په کيلو مترا	پلازمه		
۶۲,۳	۳۱,۳	۶,۴	۹۸	۸,۹۱۲,۸۱۸	۸۳,۸۵۹	ويانا	اتريش	۲۶	
۴۹,۳	۳۱,۷	۱۹,۰	۱۱۹	۳۸,۵۳۶,۸۶۹	۲۲۳,۲۵۰	وارسا	بولنډ	۲۷	
۵۲,۵	۳۵,۲	۱۲,۳	۱۱۵	۱۰,۶۰۵,۸۱۷	۹۱,۹۸۲	لزيون	پرتگال	۲۸	
۳۰,۲	۲۸,۱	۴۱,۷	۹۴	۲۲,۳۰۳,۵۵۲	۲۳۸,۳۹۱	بوخاراست	رومانيه	۲۹	
۵۸,۸	۲۹,۶	۱۱,۶	۸	۱۴۲,۸۹۳,۵۴۰	۱۷,۰۷۵,۴۰۰	مسکو	روسیه	۳۰	
۳۷,۴	۳۲,۹	۲۹,۷	۱۰۶	۹,۳۹۴,۴۱۱	۸۸,۳۶۱	بلگراد	صربيا	۳۱	
۵۱,۴	۳۷,۶	۱۱,۰	۹۹	۲,۰۱۰,۳۴۷	۲۰,۲۵۶	ليوبيلانا	سلووينيا	۳۲	
۵۴,۴	۳۸,۰	۷,۶	۱۱۱	۵,۴۳۹,۴۴۸	۴۹,۰۱۲	برatisلاوا	سلواک	۳۳	
۶۲,۲	۳۰,۹	۶,۹	۸۰	۴۰,۳۹۷,۸۴۲	۵۰۵,۹۹۲	مادرید	اسپانيا	۳۴	
۵۵,۹	۳۹,۱	۵,۱	۱۲۰	۱۰,۲۳۵,۴۵۵	۷۸,۸۶۴	پراګ	چک	۳۵	
۷۳,۱	۲۵,۴	۱,۶	۲۴۸	۶۰,۶۰۹,۱۵۳	۲۴۴,۱۰۱	لندن	بریتانيا	۳۶	
۳۹,۷	۴۰,۶	۱۹,۷	۵۰	۱۰,۲۹۳,۰۱۱	۲۰۷,۶۰۰	مينسك	سيپنه روسیه	۳۷	
۷۱,۹	۲۵,۵	۲,۶	۲۰	۹,۰۱۶,۵۹۶	۴۴۹,۹۶۴	ستکھلم	سویلن	۳۸	
۶۸,۷	۲۶,۷	۴,۶	۱۸۲	۷,۵۲۳,۹۳۴	۴۱,۲۸۴	برن	سویس	۳۹	
			۴۶۷,۲	۳۰۲۰۰	۶۱	سان مرينو	سان مرينو	۴۰	
			۱۵۴	۶۹۸۶۵	۴۵۳	اندورا لاولا	اندورا	۴۱	
			۱۶۱,۳	۳۲۸۰۰	۱,۹۵	موناكو	موناكو	۴۲	
			۲۱۲,۹	۳۵۱۰۰	۱۶۰	وادوز	لختن شتن	۴۳	
			۲۰۴	۹۲۰	۰,۴۴	واتيكان سيتي	واتيكان	۴۴	
			۹۴,۵	۸۴۷۴۰۰	۸۶۶۰۰	باکو	آذربایجان	۴۵	
			۱۱۱,۹	۲۹۷۶۰۰۰	۲۹۸۰۰	ابروان	ارمنستان	۴۶	
			۷۱,۶	۴۴۷۴۰۰۰	۶۹۷۰۰	تفلیس	گرجستان	۴۷	

د دې خپرکي

د امریکا براعظم

د دې خپرکي موخي:

گرانو زده کوونکو! د دې خپرکي له لاندپنيو علمي موخو سره به آشنا شئ:

- د امریکا لویه وچه له جغرافیایي موقعیت سره.

- د امریکا لویه وچه له مهمو لورو او ژورو (غرونو، سیندونو، سمندرگیو، جهیلونو او خلیجونو) سره.

- د امریکا د لوپی وچی له اقلیم سره.

- د امریکا د لوپی وچی له سیاسي جغرافیې سره.

- د امریکا د لوپی وچی له اقتصادي جغرافیې سره (کرنه، صنعت، سوداگرۍ او حمل و نقل).

- زده کوونکي د دې خپرکي په لوستلو سره لاندې مهارتونه حاصل کړي:

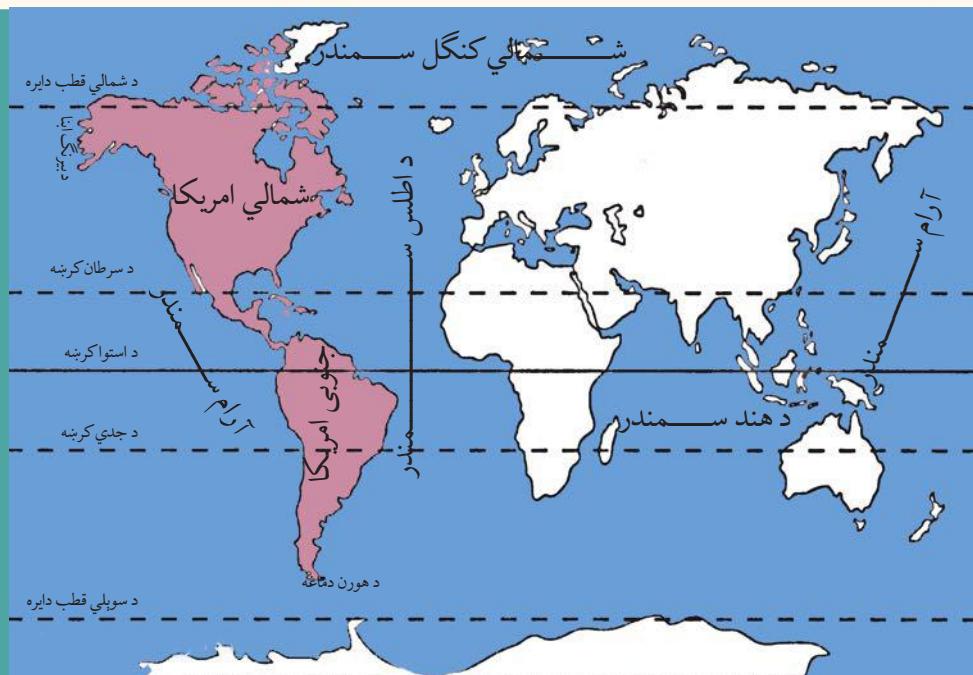
- د نقشبې پر مخ د امریکا د لوپی وچی موقعیت معلومول.

- د نقشبې پر مخ د مهمو غرونو، سیندونو، سمندرگیو او جهیلونو معلومول.

- د نقشبې پر مخ د امریکا د لوپی وچی د هپوادونو د موقعیت معلومول.

- د انسانانو په ژوندکې د حمل و نقل د ارزښت د نتيجې توضیح کول.

د امریکا د لویې وچې د جغرافیایی موقعیت په هکله خه پوهېری؟

۱-۲ موقعیت

الف: خلور خواوې: د امریکا لویه وچه د ۱۵ درجو او ۱۷۰ درجو لوپیدیخو طول البلدونو او د ۴ درجو شمالي عرض البلد او د ۵۵ درجو جنوبي عرض البلد ترمنځ موقعیت لري.

د امریکا لویه وچه د شمال په شمالي کنګل سمندر، د جنوب له خواو دریک Derak passage په سمندری لار (چې د انترکتیکا او د سویلی امریکا ترمنځ بیلوونکې پوله ده: په ختيغ کې د اطلس په سمندر چې د اروپا او افریقا لویې وچې بې د امریکا له لویې وچې خخه بېلې کړي او په لوپیدیخ کې د آرام سمندر (بحرالکاھل) او د بیرنگ د آبنا سره چې د ۸۵ کیلومتره په واتن الاسکا له روسيې خخه بېلوی، نښې ۵.

پراخوالی (مساحت) یې ۴۲۳ میلیونه کیلومتره مربعې ته رسپری.

د امریکا د لویې وچې دېره لېږي شمالي نقطه شمالي قطب او جنوبي دېره لېږي نقطه یې د کې هارن Cape-Horn دماغه ده. او بردوالي یې له شمال خخه سویل ته ۱۵۰۰۰ کیلومتره دی او سور یې له ختيغ خخه لوپیدیخ ته په مختلفو برخو کې سره توپیر لري.

د امریکا د لویې وچې وېش:

د امریکا لویه وچه له شمال خخه جنوب لور ته په دریو بربخو وېشل شوې ده چې له شمالي امریکا، منځني امریکا او جنوبي امریکا خخه عبارت ده. د امریکا لویه وچه له شمال خخه جنوب لور ته اوږده

پرته ده. په شمالی امریکا کې دو هېوادونه کانادا او متحده ایالتونه موقعیت لري چې له شمالی قطب خخه د مکسيکو تر هېواد پورې غځبدلې ده. منځنی امریکا د شمالی امریکا او جنوبي امریکا تر منځ پرته ده، منځنی امریکا د شمال له خوا متحده ایالاتو سره او په جنوب کې له جنوبي امریکا سره ګله پوله لري او د پانامې کاتال د کارابین سمندرګي له آرام سمندر سره نښلوي او منځنی امریکا له جنوبي امریکا خخه بېلوی. جنوبي امریکا په جنوبي نيمه کره کې د شمالی عرض البلد له ۱۲ درجو خخه د جنوبي عرض البلد تر ۵۵ درجو پورې موقعیت لري او په شمالی نيمه کره کې يې ډېره لړه برخه پرته ده. جنوبي امریکا د منځنی امریکا په جنوب کې د مثلث په بنې موقعیت لري چې راس يې د هورن دماغه (کېپ هورن) او قاعده يې د کارابین په سمندرګي او په منځنی امریکا کې موقعیت لري.

د ټولګي فعالیت

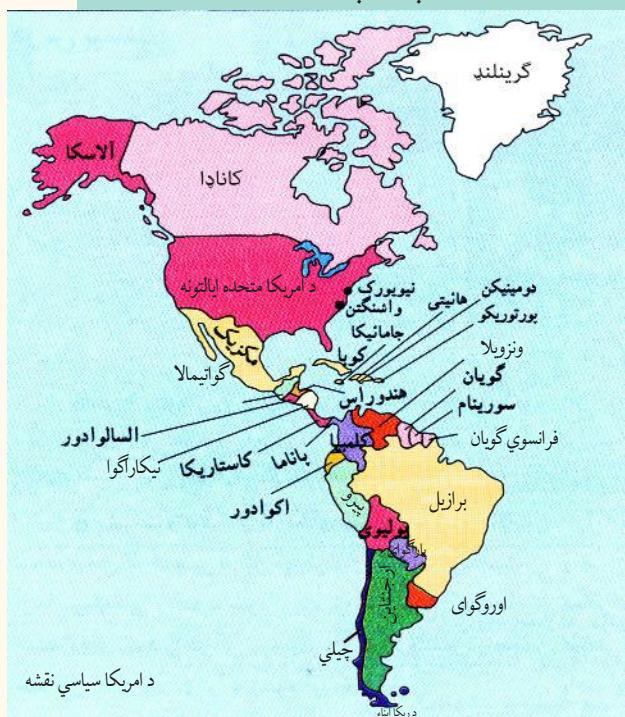
زده کوونکي دې په ډلو ووپشل شي او له ورکړل شوې نقشې خخه په ګټې اخیستې سره دې د امریکا د لوپې وچې موقعیت د طول البلدونو او عرض البلدونو پر بنسټ وتاکي او تمرين دې کړي.

پونتنې

لاندې جملې بشپړې کړئ:

- ۱_ د امریکا لویه وچه کيلومتره مربع پراخوالی لري؟
- ۲_ د آبنا جنوبي امریکا د انтарکتیکا له لوپې وچې خخه بېلوی؟

- ۳_ د امریکا د لوپې وچې او د آسیا د لوپې وچې تر منځ بېلوونکي حد تشکيلوي.
- ۴_ د امریکا او اروپا د لوپې وچې تر منځ بېلوونکي سرحد تشکيلوي.

د امریکا سیاسی نقشه

کورني دنده

د ورکړل شوې نقشې له مخي د شمالی، منځنی او جنوبي امریکا د هېوادونو نومونه بېل بېل لیست کړئ او د جغرافيې په راتلونکي ساعت کې يې، په ټولګي کې ولولي.

ب-د امریکا د لویې وچې د کشف په هکله خه پوهېږي؟

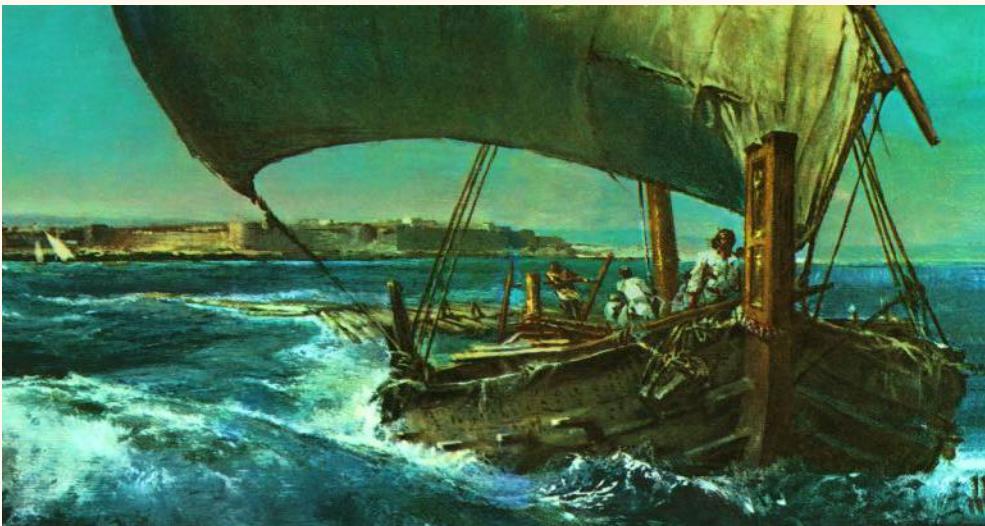
د کرستف کولمب انځور

آيا د امریکا د کشف کونونکي له نوم سره آشنايي لري؟

کرستف کولمب ایتالوی بېرى چلوونکي ته د څمکې د کرویت په هکله د مسلمانانو د لیکنو پرنسپت په ۱۴۹۲ م کال کې د اسپاني د پاچا له خواندنه ورکړل شوه چې د لوبیدیع پرلور هندوستان ته سفر وکړي او کومه شتمني چې هلته وه، لاس ته راوري خوکولمب خپل سفر پیل کر، هغه خای ته ورسپد چې هغه يې د غرب الهنډ په نامه یاد کړ او لوړنۍ سیمه چې هلته په کې پلی شو هغه يې د سان سالوا دور (مقدس نجات ورکونونکي) په نامه یاده کړه (چې د بهاما د تاپوګانو له ډلي خخه وه). کولمب فکر کاوه چې آسيا او هند ته رسپدلى دی او خپل ملګرو ته يې لارښونه ورکړه چې د تاپو ګانو په پلمنه پیل وکړي. کولمب درې خلپې نور هم د امریکا نوی وچې ته سفر وکړ.

له کولمب خخه وروسته بل بېرى چلوونکي د امریکو سپوچې په نوم د کولمب لاري ته دوام ورکړ او د جنوبی عرض البلد تر ۵۲ درجو پورې د برازيل د ھیواد غارو ته نژدي پرمخ ولار. دې بېرى چلوونکي د خپل سفر په هکله یوه مقاله ولیکله او هغه يې خپرہ کړه، وروسته بیا په ۱۰۰۲ م کې یوه جغرافیه پوه یو کتاب ولیکه او په هغه کې يې د امریکو سپوچې مقالې ته د خپل اثر په سریزه کې خای ورکړ او چاپ يې کړ. په ۱۵۰۷ م کال کې نوموری کتاب په لاثیني ژنه وژیارل شو چې په سریزه کې يې یوه جغرافیه پوه وړاندیز وکړ چې د ټوپه دې، د هغه د کشف کونونکي په نوم امریکا ونومول شي.

په لومړیو کې د امریکا نوم د استوا د ګربنې د جنوب برخې ته استعمالېله چې کولمب هغه خای ته سفر نه و کړي، خو وروسته یې شمالي برخه هم په بر کې ونيوله او په جغرافیه کې لومړی خل ګردهارد مرکاتور په ۱۵۳۸ م کال کې په خپله مشهوره نقشه کې د امریکا نوم تولې لوپدیڅي نیمې کړي ته استعمال کړ. له هغه وخت خڅه یې وروسته تر نه پوري دا نوې لویه وچه د امریکو په نوم، د امریکا لویه وچه نومولې ده.

د تولګي فعالیت

زدہ کونکی دې په دلو ووپشل شي او لاندېنیو پونښتو ته دې خواب ورکړي:

- ۱_ کولمب ولې د هند د سفر لپاره د اروپا لوپدیڅه لاره غوره کړه؟
- ۲_ مسلمانو جغرافیه پوهانو د امریکا په کشفولو کې خه رول درلود؟
- ۳_ جغرافیې پوهانو ولې دا نوې لویه وچه د امریکا په نوم ونوموله؟

پونښنې

- ۱_ امریکا ته د ګرستف کولمب د سفر موخي خه وه؟
- ۲_ د امریکو سپوچې په خپل سمندری سفر کې کوم خای کشف کړ؟
- ۳_ لومړی خل کوم جغرافیه پوه نومورې نوې لویه وچه د امریکا په نوم ونوموله؟
- ۴_ په لومړیو کې د امریکا کلمه د امریکا د لوېې وچې کومې برخې ته استعمالې ده؟

کورنۍ دنده

د امریکو د سفر لوری د نقشې له مخې رسم کړئ او شرګنده کړئ چې هغه کوم لوی کار ترسره کړي دی..

۲، ۲ طبیعی جغرافیه

راکی غرونه

در اتلونکی مخ نقشه په غور و گورئ او ووایاست چې غرونه د دې لوېي وچې په کومه برخه کې موقعیت لري؟

الف - د امریکا د لوېي وچې د غرونو په هکله خه پوهېږئ؟

۱ - پخوانی تیت زاره غرونه

د اپالاش غرونه (Appalachian)

د شمالی امریکا د متحده ایالتونو په ختیخه برخه کې تیت غرونه شته چې د جیولوژۍ په لوړی دورې پورې اوه لري، د وخت په تېرېدلو سره یې لوړوالي لوړشوي او په اوسنې وخت کې د ګردو لوړو خوکو، خوپلرونکو لمنو او پراخو واديو لرونکي دي. دا غرونه د شمال ختیخ خخه د جنوب لوپدیغ په لور د ۱۵۰ کیلومترو په اوږدوالي غځدلې دی او لوړه خوکه یې بلک دام Black Dame ده چې ۲۰۴۴ متره لوړوالي لري.

۲ - لوړ او څوان غرونه

د راکی يا روšوز غرونه:

د آرام سمندر د غارې په اوږدو کې له شمال خخه جنوب ته غځدلې دی او د جیولوژۍ په درېمې دورې پورې اوه لري. دا غرونه څوان او ډېر لور دی چې په خینو سیمو کې یې لوړوالي ۶۰۰۰ مترو ته هم رسپرې، لوړه خوکه یې مک کینلى Mickinley په الاسکا کې ۶۱۹۳ متره لوړوالي

لري. د نوموري غره په شمالی او جنوبی برخوکې فعال او غلي شوي او غورخونې (آتشفسان) شته دي چې درنې زلزلې هم په هغوكې ژر، ژر رامنځ ته کېږي. لکه چې دارنګه لویه زلزله د شلمې پېړي په ۱۹۶۴ م کال کې په الاساكاکې منځته راغله. د اپالاش او راکي غرونو د لپيو ترمنځ هواري ځمکې او پراخي جلګې شته.

د شمالی امریکا د لوپي وچې طبیعی نقشه

د انديز غرونه (Andes)

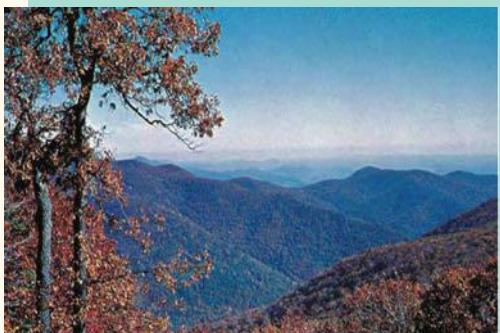
د انديز غرونه د دي سيمې د اصلې اوسيدونکو په ژبه د شاتو د غرونو معنا لري. د غرونو دا لپي په جنوي امریکا کې د آرام سمندر د غاري په اوبردو کې له شمال خخه د جنوب لور ته د ۸۰۰۰ کيلومترو په اوبردوالی غچبدلي ده او لوړه خوکه يې آکانکاګوا Aconcagua په ارجنتين کې ۶۹۶۰ متره لوړه ده. د په ځوانو غرونو د جوړښت په بروسه کې اوږغورخونې، عمودي حرکتونه او ورآنوونکې زلزلې لاتر او سه هم دوام لري. لکه چې په ۱۹۶۰ م کال کې د انديز د غرونو په جنوي برخو کې یوه ډېره درنه زلزله وشهو چې د چيلۍ زلزلې په نامه یادېږي. د دي زلزلې په پایله کې غلي شوي اتشفهان هم په فعالیت پیل وکړ، د ساحلي وچې ځینې برخې تر او بولاندي شوې، د سمندر په ځینو برخو کې تاپوګان له او بولاندې بېړو خخه بهر شول او نوي تاپوګان يې جوړ کړل.

د جنوي امریکا د لوې چې طبیعي نقشه

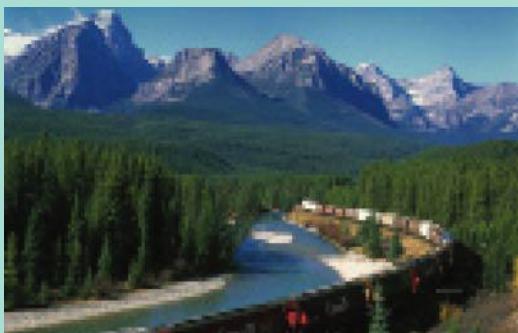

د تولگي فعالیت

زده کونکي دې په خو ډلو ووبشل شي او په مشوره دې دوه لاندیني تصویرونه په غور سره وګوري، دراکي د خوانو غرونو او د اپلاش د زړو غرونو ترمنځ ورته والي او توپیرونه دې په ګډي مشوري سره ولیکي او تولگيالو ته دې وراندي کړي.

د اپلاش غرونوه

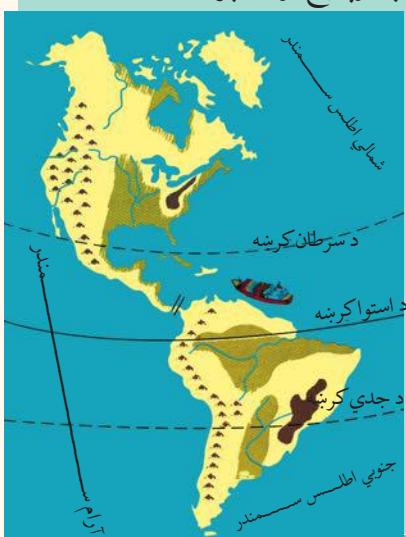

راکي غرونوه

پونتنې

د سمو پونتنو لپاره د (س) توری او د ناسمو پونتنو لپاره د (ن) توری ولیکي:

- ۱_ د اپلاش غرونه د جیولوژۍ د لومرې دوران د غرونو له ډلي خڅه دي.
- ۲_ دراکي د غرونو لپري له شمال ختيئ خڅه د جنوب لوپدیخ لور ته پرته ده.

کورني دنده

د امریکا د لیکنې پرته نقشه رسم یا کاپي کړئ او د غرونو نومونه په تاکلي خای کې ولیکي.

ب- د امریکا د سیندونو په هکله خه پوهېږي؟

د میسي سی پی سیند ولې په دې نوم نومول شوی دی؟

د شمالی امریکا سیندونه

په شمالی امریکا کې له اویو خخه ډک سیندونه شته چې له یوې خوا د بېړۍ چلولو او د مالونو په لېردو لو کې ګټور دی، او له بلې خوا پې د کرنې په برخه کې ډېرې آسانتياوې رامنځته کړې دی. د شمالی امریکا د اتلانتیک د سمندر د حوزې ډېر لوی سیند د میسي سی پی (Mississippi) سیند دی چې د هندی بومي (اصلی) او سپلونکو په ژبه د لوی سیند معنا لري. دا سیند د مینیسوتا (Minnesota) د څنګلونو د ایتاسکا له جهیل خخه سرچينه اخلي او په هوارو او پراخه دښتوکې جنوب لور ته بهېږي، د بهير په منځنۍ برخه کې ورسره له بنې خوا خخه ډېر لوی مرستیال د میسوری (Missouri) سیند یوځای کېږي. د میسوری سیند د هندی بومي (اصلی) او سپلونکو په ژبه د خرو یا ختنو اویو معنا لري.

د میسي سی پی د سیند اوړدوالي د میسوری د سیند له سرچينې خخه تر مصبه (خولې) د مکسيکو په خليج کې (6420 کيلومتره دی چې د اوړدوالي له پلوه له نيل او امازون خخه وروسته دی. د کین اړخ لوی مرستیال یې د اوهايو (Ohio) سیند دی چې د اپالاش له غرونونو خخه سرچينه

اخلي او زياتي او به لري. د ميسسي سې پې سيند زياتي شگې او ختي له خان سره راوري او په مصب (خوله) کې پې لویه دلتا جوره کړي چې هر کال ۱۰۰ متره د مکسيکو د خليج خواته مخي ته ئي. دا سيند له چلولو تولو مرستيالانو سره خه ناخه ۲۰۰۰۰ کيلومتره د بېړي چلولو وړ دي او د کرنې به برخه کې ورڅه هم ګټه اخیستل کېږي.

د سنت لارنس سیند (St.Lawrence) پنجگونی جهیلونه د اتلانتیک له سمندر سره نښلوي. دا سیند د کنگل کېدلو له امله ټول کال د بېړيو چلولو وړ نه دي. د شمالی کنگل سمندر (Arctic ocean) د حوزې سیندونه له واورو خخه سرچينه اخلي او د کال زيات وخت کنگل وي. د دې حوزې ډپر لوی سیند د میکنزی (Mackenzie) سیند دی چې سرچينه یې دګرت سلیو له جهیل او د اتابسکا (Athabasca) له سیند خخه او مصب (خوله) یې په شمال کې د ډیو فورت (Beaufort) په سمندرگي کې ده. دا سیند د شمالی امریکا د یوه څېړونکي ماکینزې په نوم نومول شوی دي.

د آرام سمندر (بحر الكاہل) د حوزې سیندونه نسبتاً لنډ، لبر لوروالی او د چټک بهير لرونکي دی. د دې حوزې ډپر لوی سیندونه کولمبیا (Columbia) او کلورادو (Colorado) دی. دا سیندونه د راکي له غرونو خخه سرچينه اخلي او په آرام سمندر کې تویېږي. د کلورادو سیند ژوره وادي چې دیوالونه یې عمودي دي منځ ته راوري، سرچينه یې بارانونه او واوري تشکيلوي او د مکسيکو په هېواد کې د کلفورنيا په خلیج کې تویېږي. د دې سیند اوېدوالی ۴۵ کیلومتره دی، اویه یې ختنې او سري دي، نو ځکه اسپانویانو هغه د کلورادو په نامه نومولی دي.

د ټولگي فعالیت

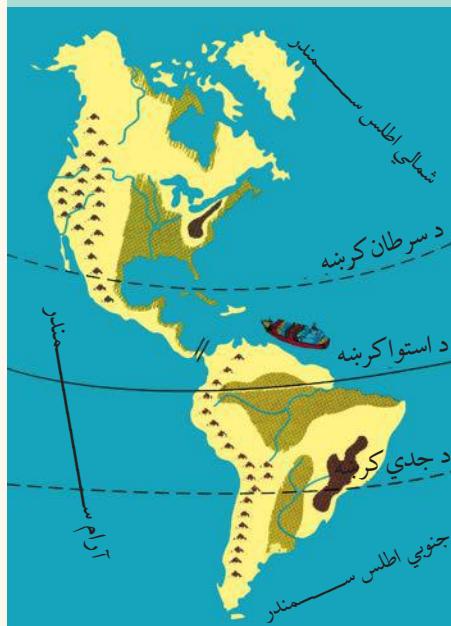
زده کوونکي دې د بنوونکي تر لارښونکي لاندې په ډلو ووپشل شي او هره چله دې د لاندېنيو مطالبو په هګله بحث او خبرې وکړي او د امریکا په نقشه کې دې وبني:

- د ميسسي سی پی سيند
- د ميکنزي سيند
- د کلورادو سيند
- د سنت لارنس سيند

پونتنې :

لاندې نيمګړي جملې په مناسبو کلمو ډکې کړئ:

- ۱ - د ميسسي سی پی د سيند له خڅه سرچينه اخلي.
 - ۲ - د ميسسي سی پی سيند د چې اړخ لوی مرستيال..... دی.
- لنډ څواب ورکړئ:
- ۱ - د شمالې کنګل سمندر د حوزې د لویو سیندونو نومونه وواياست.
 - ۲ - د کلورادو د سيند او به چېږي توپېږي؟
- ۳ - د ميسسي سی پی سيند د اوږدوالي له پلوه په نړۍ کې کوم مقام لري؟
 - ۴ - د کولمبیا د سيند مصب چېږي دی؟
- ۵ - د اتلانتيک سمندر د حوزې د مهمو سیندونو نومونه وواياست؟

کورنۍ دنده:

د امریکا د لیکنې پرته (سپینه) ورکړل شوې نقشه رسم یاکلې کړئ او په هغې کې د سیندونو نومونه ولیکو او د جغرافيې په راتلونکي لوست کې بې زده کوونکو ته وبني:

د جنوبی امریکا سیندونه

ستاسو له نظره، ولې په جنوبی امریکاکې له اویو خخه ډک سیندونه شته؟

د استوایی سیمو ډپر اوربنتونه د دې سبب شوي چې په دې لویه وچه کې زیات او له اویو خخه ډک سیندونه منځ ته راشی. د انديز غرونه د جنوبی امریکا په لوپیدیحه غاره کې اوبرده پراته دی چې د دې قطعې د ختيحې حوزې ترمنځ د اویو د وېش پولې په توګه ګنل کېږي.

د انديز د غرونو د ختيحې برخې ډپولو لویو سیندونو اویه د اتلانتیک سمندر ته توپېږي. د دې وچې د سیندونو اساسی سرچینه سيمه ایز بارانونه دی چې د امازون په حوزه کې هره ورڅ اوږي او په دوامداره توګه د سیندونو اویه زیاتوی. د امازون سیند د نړۍ د ډپرو زیاتو اویو لرونکي سیند دی.

د امازون د سیند اوږدوالي د هغه له مرستیال د یوکایالی Ucayali له سیند سره (د ډپرو په هپواد کې) ۶۴۸۰ کیلومتره دی او په اتلانتیک سمندر کې توپېږي، چې په دې توګه د نیل له سیند خخه وروسته دوم مقام لري. دا سیند له هوارو سیمو خخه ټپېږي ډپري لپري خورپي لري او د خپل بهير په اوبردو کې خه ناخه ۵۰۰ مرستیالان ورسره یوځای کېږي، نو خکه ټول کال له اویو خخه ډک وي او د مستپدلو پوهه اندازه پې د جنوبی نیمې کړي د اوپري د موسم اخر وي. د امازون د سیند ټوله حوزه استوایی خنګلونو پوبنلي د چې د رېړونې پې له اقتصادي مهمو پیداوارو خخه دي. د بنې غاري لوی مرستیال ماديرا Madeira سیند او د کینې غاري مرستیال پې د نګرو Negro سیند دی. د

سیند زیات ژوروالی او زیاتې او به د دې سبب شوې چې د زرگونو کیلومترو د وائين په و هللو سره بېرى د دغه سیند په بهير کې تگ او راتگ وکړي.

د امازون کلمه د سيمه ييزو خلکو په ژبه ډېر زوب او غږ لرونکو او بولو په معنا ده. په دې سیند کې د سمندری مډ په وخت کې څې عمودا د پنځو مترو په لوروالی په ډېر لور غږ د سیند د او بولو د حرکت په خلاف پورته حرکت کوي او د شور او زوب د منځ ته راتلو سبب کېږي. د جنوبي امریکا نور لوی او د او بولو ډک سیندونه د پارانا Parana او اورینوکو Orinoco سیندونه دي. د پارانا سیند خپلې او به د برازيل د غرونو له لوې دیخو لمنو او د هغه د ننیو هوارو سیمو خخه اخلي. او بردوالی بې ۷۰۰ کیلومتره دی او د اتلانتیک په سمندرکې توپېږي. د ګیانا Guiyana د غرونو شمالي لمې او د اورینوکو هواری د اورینوکو د سیند حوزه جوړوي. نوموري سیند له هوارو ځمکو خخه تېږېږي، او بردوالی بې ۲۷۳۰ کیلومتره دی او د بېړيو چلولو ور دی.

د اورینوکو د سیند د یوه مرستیال په بهير کې د انجیل څروې د وزویلا په هېواد کې پروت دی چې د نړۍ ډېر لور څروې ګډل کېږي او لوروالی بې ۱۰۵۴ مترو ته رسېږي.

د ټولګي فعالیت

زده کوونکي دې په ډلو ووېشل شي. هره ډله دې په لاندې موضوعاتو بحث او خبرې وکړي او پایلې دې ټولګیوالو ته ووايې.
د امازون، پارانا او اورینوکو د سیندونو سرچینه او مصب چېږي دي او خه اقتصادي ارزښت لري.

پونتنې

- سم څوابونه د (س) په توري او ناسم (غلط) څوابونه د (ن) په توري په نښه کړئ:
۱- د امازون سیند او بولو د حجم له پلوه د نړۍ لوی سیند دي ().
۲- د پارانا د سیند او به د اتلانتیک سمندر ته توپېږي ().

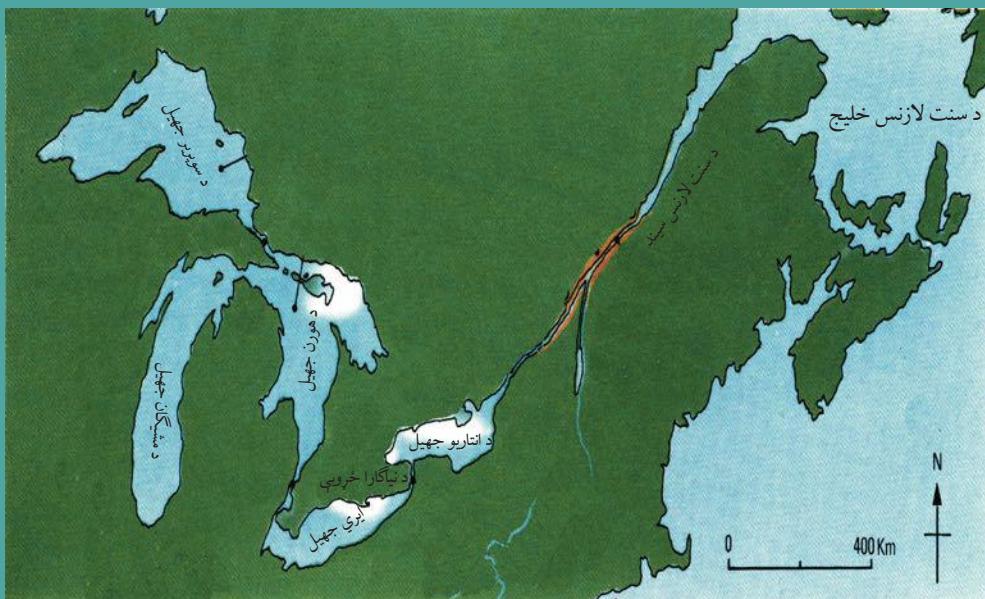
سم څواب په نښه کړئ:

- ۳- د نړۍ ډېر لور څروې په لاندې کوم یوه هېواد کې دی؟
الف - اړجنټاین ب - برازيل ج - وزویلا د - آکوادر
۴- د اورینوکو سیند چېږي توپېږي؟
الف - د مکسيکو په خلیج کې
ج - په آرام سمندر کې
لاندې نیمګړې جملې په مناسبو کلمو ډکې کړئ:
۵- د امازون د سیند سرچینه د تشکيلوی.
۶- د امازون د سیند دښی غارې لوي مرستیال او د کېنې غارې لوي مرستیال بې دی.

کورنۍ دنده:

د (۶) مخ د امریکا له لیکنې پرته نقشه انځور او باکاپې کړئ او په هغې کې د سیندونو نومونه ولیکئ او د جغرافيې په راتلونکي ساعت کې بې ټولګیوالو ته وښی.

د امریکا د جهیلونو په هکله خه پوهېږي؟

د شمالی امریکا د پنځه ګونو جهیلونو نقشه

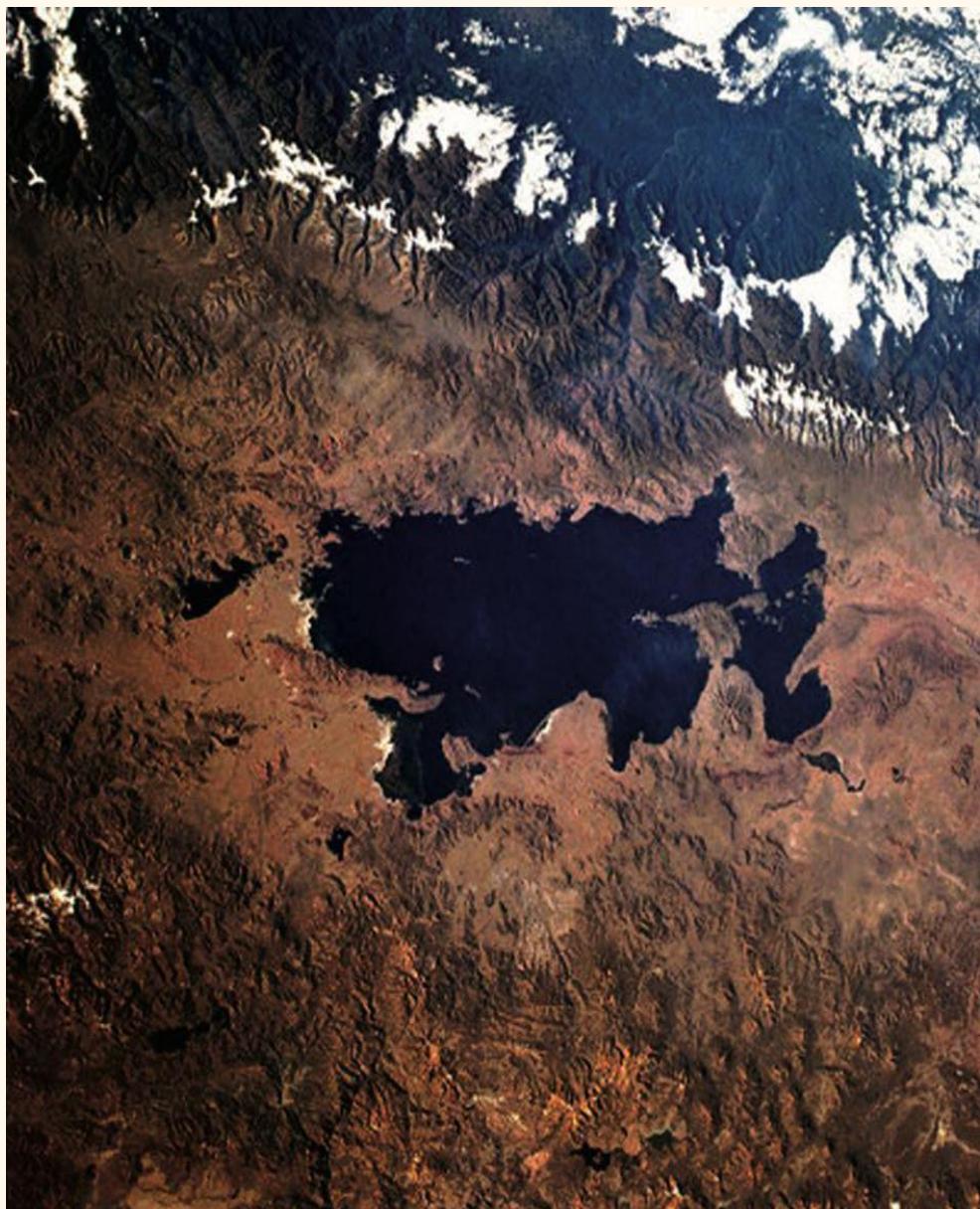
ستاسو له نظره، د امریکا د جهیلونو په منځ ته راتګ کې اغېزمن عوامل کوم دي؟

په تېرو لوستونو کې د جهیلونو له اصطلاح سره آشنا شوي ياست. د امریکا په لویه وچه کې د طبیعی خانګړتیاوو پر بنسته زیات جهیلونه شته دي. د شمالی امریکا لوی جهیلونه سوپیرر (Superior) ۸۳۲۷ کیلومتره مربع، مشیگان (Michigan) ۵۸۲۰ کیلومتره مربع، هورن (Huron) ۱۹۲۳۰ کیلومتره مربع، ایری (Erie) ۲۵۶۸۰ کیلومتره مربع او انتاریو (Ontario) ۶۰۷۰۰ کیلومتره مربع دي. د انتاریو جهیل د سنت لورنس (Sent Laurence) د سیند په بواسطه د سنت لورنس د خليج او د اتلانتيک له سمندر سره نښتی دي.

د سوپیرر جهیل د پراخواли له پلوه ډېر پراخ او د خوبو او بود درلودلو له امله په نړۍ کې لوړنۍ مقام لري. دا جهیلونه د کنګلونو (یخچالونو) په سبب رامنځ ته شوي او د او بود سطحه یې سره توپير لري. د سوپیرر، هورن او مشیگان جهیلونه د کوچنيو ابناګانو په وسیله یو له بل سره نښتی دي، خو د ایری جهیل بېل دي او د انتاریو جهیل د سنت لورنس د سیند په بواسطه د اتلانتيک له سمندر سره نښتی دي. د نیاګارا خروبي ته په بومي ژبه نیاګارا (زوږ او غږ لورنکې) او به او یې چې د نیاګارا د سیند په بهير کې چې د ایری او انتاریو جهیلونه سره نښلوي، رامنځ ته شوي دي چې او به یې له شمال خخه جنوب لور ته، یعنې له کانادا خخه د متحده ایالاتو خاوری ته توپيری. په همدي برخه کې د او بود برېښنا ستپشن هم جوړ شوي دي چې په دواړو هېوادونو کانادا او متحده ایالاتو پوري اړه لري. د دي

جهيلونو او به د بېرىپو چلولو وردى او د مشيگان جهيل د کانال په واسطه د مىسى سى پى لە سىند سره هم نىسلول شوي دى. د متحده ایالات د لوپدیع او جنوب لوپدیع جهيلونه تقریباً سمندر تە لار نە لرى او د دې حوزى لوى جهيل د گرىت سالت Great Salt پە نوم يادبىرى.

د سپورمکى پە وسیله د جهيل تصویر

د کاناډا د هېواد جهيلونه زياتره د کنګلونو (يچالونو) تر اغېزې لاندې دی. دې جهيلونو د ۱۰۰۰۰ کيلومترو مربعو په پراخوالي د لوارنشين پليتو Laurontion Plateau لوري له جنوب ختيئ، جنوب او جنوب لوپديئخ لوري راچاپره کړي دي. د (۶۲) مخ نقشې ته پام وکړي.

لومړۍ ګډه جدول: د کاناډا نور جهيلونه (اضافي معلومات)

ګډه	د جهيل نوم	موقعت	د او بو ډول
۱	گريت بير Great Bear	کاناډا	يچالاني او د خورو او بو لرونکي
۲	گريت سيلو Great Slave	کاناډا	يچالاني او د خورو او بو لرونکي
۳	ويني پك Winnipeg	کاناډا	يچالاني او د خورو او بو لرونکي
۴	مني توبا Manitoba	کاناډا	يچالاني او د خورو او بو لرونکي

د دي جهيلونو لومړني بستر په يچالاني پروسې پوري اوه لري. تقریباً د کاناډا ټولو سیندونو له جهيلونو شخه سرچينه اخيستې او یو شمېرې مخکې له دې چې سمندرونو او یا د هدسون خلیج ته ورسپېري له لسګونو جهيلي سيمو شخه تېږي.

په منځنی امریکا کې تکتونیکي ژورو، غرونه سره جلاکړي دی او پراخه او ژور جهیلونه یې رامنځ ته کړي دی، د ټولو لوی یې د نیکاراګوا Nicaragua جهیل دی چې ۱۶۷ کيلومتره اوږدوالي او ۷۰ متره ژور والي لري چې د نیکاراګوا د هپواد په لوپدیخ کې موقعیت لري. دا جهیل د فعالو او غیر فعالو اتشفشارني تاپوګانو لرونکي هم دی. په جنوبي امریکا کې د بولیویا او پیرو د هپوادونو په پوله کې د تي تي کاكا Titicaca جهیل چې د سمندر له سطحې خخه ۳۸۱۲ متره لوړوالی لري، پروت دی چې د دې لوېي وچې ډېر لوړ جهیل شمېرل کېږي.

د تولګي فعالیت

زده کوونکي دې په ډلو ووپشل شي او لاندې پوبنتنوه دې د (۶۰) او (۶۳) مخ د نقشې په اساس څواب ورکړي او د هرې ډلي استازۍ دې د خپل کار پایلي تولګيوالوته ولولي.

- ۱_ د کاناډا د جهیلونو موقعیت په نقشې کې وټاکئ؟
- ۲_ د متحده ایالاتو د جهیلونو موقعیت په نقشې کې وټاکئ
- ۳_ د منځنی امریکا د جهیلونو موقعیت په نقشې کې وټاکئ
- ۴_ د جنوبي امریکا د جهیلونو موقعیت په نقشې کې وټاکئ

پوبنتنې

- ۱_ د شمالی امریکا لوی جهیلونه کوم دی؟
- ۲_ د کاناډا لوی جهیلونه کوم دی؟
- ۳_ ولې د خینو جهیلونو اویه خورې او د خینو مالګینې وي؟
- ۴_ د امریکا د لوېي وچې ډېر لوړ جهیل کوم دی؟

کورنۍ دنده

د امریکا د لوېي وچې طبیعی نقشه له (۶۴) مخ شخه کاپي يا انځور کړئ او د جهیلونو نومونه یې ولیکئ او د جغرافيې په راتلونکي ساعت کې یې تولګيوالوته وښیئ.

د امریکا د سمندر گیو په هکله څه پوهېږي؟

سمندرگی خه اقتصادی ارزبنت لری؟

د امریکا د لوپی و چې شاو خوا خخه پر اخه او به چاپېره شوې دی او دې سمندرگې لري د دې لوپی و چې دې لوی سمندرگې د کارابین سمندرگې دی چې د غرب الهند د تاپوگانو (د لوی انتیل د تاپوگانو خینې لکه کیوبا، هایتی، جامیکا، پورتوریکو او د کوچني انتیل تاپوگان چې اور غورخونکی منشاء لري، لکه ترینیداد او توبیاگو او داسپی نور)، د منځنۍ امریکا د ختيڅو غارو او د جنوبي امریکا د شمالی غارو تر منځ پروت دی او پراخوالی (مساحت) بې ۱۹۴۳۰۰۰ کیلومتره مربوطه رسپری. دا سمندرگې د جغرافیي موقعیت له مخنې، په استوایي عرض البلدونو کې د تودو خې د لوپی درجې (د ساتني ګراد ۲۴ خخه تر ۲۷ درجو) او د لړې مالکې د لړو په سبب د سمندر له اوږو خخه بې توپیر کېږي. د کارابین سمندرگې د اقتصادي او ستراتیژیکي خانګري ارزښت لرونکي دی او د نړۍ د سمندری سوداګریز و د مهمو لارو په تګ لوړي کې چې د اتلاتیک له سمندر خخه آرام سمندر ته له پانامي کانال خخه تېږپري او له ګنې ګونې خخه دېره ډکه د اوږو لاره ده، پروت دی. د دې سمندرگې غاري لې لورواли لري او لوی سوداګریز بندرونه يې په غارو کې جور شوي دي.

د امریکا د لوپی و چې شمالي او شمال ختيئ سمندرگي، لکه د بیوفورت Beaufort سمندرگي د کاناډا په شمال او د لابرادور Labrador سمندرگي د کاناډا په ختيئ کې د اقلیم له پلوه د شمال منجمد سمندر سره ورته والي لري. خه ناخه ټول کال کنګل او د تودو خې درجه بې د سانتي گراد له منفي ۵۰ درجو خخه کښته وي او حتی دوبی بې له یوپی نيمې خخه تر دوو میاشتو دوام کوي، کله، کله بې د تودو خې درجه د سانتي گراد له ۱۰ درجو خخه پورته ئي، له دي امله د قطبي سمندرگي په نوم یادپري او یوازې د خپنولپاره بېړي په کې تګ او راتگ کوي. په غارو او ژورو برخو کې بې ځينې سمندری حيوانات، لکه کبان ژوند کوي. د بیوفورت له سمندرگي خخه نفت هم را ايستل کېږي.

- د آسيا او امریکا د لوپو و چو ترمنځ کوم سمندرگي او آبنا پراته دي؟

د الاسکا د ایالت په شمال لوپدیع کې د چوکاتسک يا چې چې (Chichi) سمندرگي پروت دی چې د کال زیاتره وخت کنګل وي. د شمالي امریکا او د آسيا د لوپو و چو ترمنځ بل لوی سمندرگي د بیرنګ Bering په نوم د ۲۲۶۹۰۰۰ کیلومتر مربع د پراخوالی په لرلو سره پروت دي. د سمندرگي د بیرنګ د ابالله لارې چې ۸۵ کیلومتره سور لري، د شمالي کنګل سمندر سره نښلي. شمالي برخه بې د ژمي په اوږدو کې کنګل وي، خو جنوبي برخې بې نه منجمد کېږي او د بېړيو چلولو وردي.

(۶۰) مخ نقشي ته وګوري.

د تولګي فعالیت

زده کونکي دې په خو ډلو ووپشل شي او هره ډله دي د ۶۲ مخ نقشه انځور او يا کاپي کري او نومونه دې په ټاکلو څایونو کې ولیکي او د هري ډلي استازى دې هغه تولګي والو ته وښي.

پونتنۍ

- ۱ - د امریکا د لوپی و چې کوم سمندرگي ټول کال د بېړيو چلولو وردي؟
- ۲ - د کوم کانال له لارې، د اتلاتیک سمندر د آرام له سمندر سره نښلول شوی دي؟
- ۳ - د بیرنګ سمندرگي د امریکا په کومه برخه کې پروت او کومې لوپې و چې بې سره بېلې کړي دي؟
- ۴ - د امریکا د لوپی و چې شمالي سمندرگي د کارابین له سمندرگي سره پرتله کړي؟

کورنۍ دنده

د امریکا له لیکې پرته نقشه له (۶۲) مخ خخه کاپي کړي، د سمندرگي موقعیت په کې وټاکۍ او د جغرافي په راتلونکي درسي ساعت کې بې ټولګي والو ته وښي.

د امریکا د لویې وچې د خلیجونو په هکله خه پوهېری؟

مخامنځ نقشي ته وګوري.
ولې د امریکا په لویه وچه کې دې
خلیجونه شته دي؟

د شمالی امریکا خلیجونه

د امریکا لویه وچه دې خلیجونه لري، هکه دې لویې وچې بنه موقعیت د دوو سمندرونو (اطلس او آرام سمندر) تر منځ او په اوچه کې د اوښو نوتلو له کبله د دېرو خلیجونو منځته راتګ سبب شوي دي. په دې لویه وچه کې د سوداګرۍ او بېړيو جورپولو د صنعت پرمختیا هم د همدې خلیجونو د شته والي له امله ده. د شمالی امریکا په جنوب ختيغ کې د مکسيکو خلیج پروت دې چې د فلوریدا د تایپو وزمې په وسیله د اطلس (اتلاتیک) له سمندر خخه بېل شوي دي.

دی خلیج سربېره پرداي چې د بېړيو چلولو لپاره يې بنه شرایط برابر کړي دي، په سواحلو کې يې د نفتو، طبیعی گازو او مالګو زبرمې هم شته دي.

د ګلف ستریم تود بهير د مکسيکو د خلیج له سیمې خخه تېږږي چې د دې سیمې د اقلیم د بدلون او د اوښو د سطحې د پورته کېدو لامل کېږي.

د دې سیمې بل لوی خلیج د مکسيکو د هېواد په ختيغ کې د کامپیچ Campeche خلیج دي. د شمالی امریکا په ختيغو غارو کې د اطلس د سمندر اوښه په وچې کې نوتلي چې په ځینو برخو کې يې ژور او په ځینو نورو برخو کې يې لږ ژور خلیجونه رامنځ ته کړي دي. دا خلیجونه د فلوریدا له تایپو وزمې خخه پيل او د باfin Baffin په سیمه کې خپل اعظمي سور ته رسېږي. د کانادا شمالی خلیجونه د اقلیمي رژیم له پلوه شمالی منجمد سمندرته ورته والي لري او د بېړيو چلولو وړ نه دي.

د مکسیکو د خلیج تصویر

گئه	د خلیج نوم	موقعیت
۱	سنٹ لارنس	د اطلس د سمندر په غاره د کانادا په ختیئ کې
۲	ہودسن	د اطلس سمندر په غاره د کانادا په ختیئ کې
۳	بافین	د اطلس سمندر په غاره د کانادا په شمال ختیئ کې
۴	اموندسن	د شمال کنگل سمندر په غاره د کانادا په شمال کې
۵	فونای	د اطلس سمندر په غاره د کانادا په جنوب ختیئ کې

تولې هغه اویه چې د امریکا د لوپی وچې شمالی او شمال ختیئې

غارې بې راچاپېره کړي دي، د کال په اوردو کې پې تودو خه ډپره تېټه او کله هم د سانتي ګراد له مثبت ۱۰ درجو خخه نه اوږي، د کال زیاتره وختونه کنګل وي نو له همدي امله، د ہودسن د خلیج سپې اویه او د مکسیکو د خلیج تودې اویه د شمالی امریکا پر اقلیم باندې مستقیمه اغېزه لري.

د شمالی امریکا د ارام سمندر غاري لپې وتلي او نوتلي دي، خود دي وچې په شمال لوپیدیخو غارو کې لوی او کوچني تاپوگان پراته دي چې ډپري وتلي او نوتلي غاري لري. د دي سيمې له ډپرو لوپو خلیجونو خخه یو هم د کلفورنیا خلیج دي چې د کلفورنیا California موقعیت لري او د کلورادو سیند په هغه کې توپېږي. دا خلیج اوبرد او کم سوره دي او یوه ماته او ژوره ساحه یې رامنځ ته کړي ده. د الاسكا Alaska خلیج دې ساحې بل لوی خلیج دي چې د امریکا د لوپی وچې په شمال لوپیدیخ کې موقعیت لري. د یادونې وړ ده چې قول لوی او ژور خلیجونه د بېړو چلولو او بندرونو د جورونې لپاره به شرایط برابر وي.

د تولګي فعالیت

زده کونونکي دي په ډلو ووپشل شي او د امریکا د لوپي وچې نقشه دي له (۶۲) مخ خخه کاپي کړي او د شمالی امریکا د مهمو خلیجونو نومونه دي د هغې پر مخ ولیکي او د ډلې استازی دي هغه تولګيوالو ته وښي.

پونستني

- ۱_ د مکسیکو له خلیج خخه خه اقتصادي ګټه اخیستل کېږي؟
- ۲_ د شمالی امریکا په ختیئ کې کوم لوی او ژور خلیجونه شته؟
- ۳_ د امریکا شمالی خلیجونه ولې د بېړو چلولو وړ نه دي؟
- ۴_ د شمالی امریکا د لوپیدیخ غاري لوی خلیجونه کوم دي؟

کورني دنده:

لاندې جدول بشپړ کړئ او د جغرافي په راتلونکي درس کې بې تولګيوالو ته ولولي.

گئه	د خلیج نوم	موقعیت	اقتصادي ارزښت
۱	مکسیکو	د شمالی امریکا په جنوب ختیئو برخو کې	
۲	سنٹ لارنس		د بېړو چلولو وړ دي
۳	ہودسن		
۴	الاسكا		
۵	کلفورنیا		

د جنوبی امریکا خلیجونه

خلوریشتم لوست

آبا د سوپلي امريکا ټول خلیجونه د سوداگرۍ د لويو بېړيو چلولو ته برابر دي؟ د سوپلي امريکا نقشه

د سوپلي امريکا د خلیجونو په هکله خه پوهېږي؟

د سوپلي امريکا د اطلس (اتلاتيک) سمندر په غاړو کې لوی خلیجونه چې په وچه کې ډېر ننوتلي وي، نشته دي. یوازې د ارجنتین د هېواد په جنوب ختيڅو غاړو کې نيمه دایروي شکله خلیجونه ليدل کېږي. د پارانا Parana د سيند دريمه ګئه جدول: د جنوبی امريکا نور خلیجونه (اصفاني معلومات)

موقعیت	د خلیج نوم	ګه	په خوله (صب) کې د ریودو لاپلاتا اوبرده او پراخ سواحل پراته دي. د هغه په شمال کې د سادومارکوس کوچني خلیج موقعیت لري چې د بېړيو چلولو لپاره يې د بندر جورونې بشه شرایط برابر کړي دي. د امازون د سيند خوله هم د بېړيو چلولو ور ده. د کارابین د سمندرګې په غاړو کې
دارجنتین په ختيڅ کې د اطلس سمندر په غاړه	سان ماتیاس (San Matias)	۱	
دارجنتین په ختيڅ کې د اطلس سمندر په غاړه	بلانکا (Blanca)	۲	
دارجنتین په ختيڅ کې د اطلس سمندر په غاړه	سان جورج (San Jorgs)	۳	
دارجنتین په ختيڅ کې د اطلس سمندر په غاړه	گراندا (Granda)	۴	

د ونزویلا لوی خلیج پروت دی چې خانګرۍ سوداګریز ارزښت لري. د جنوبي امریکا په شمال لوپدیع کې د ارام سمندر په غاره د پانامې لوی خلیج پروت دی چې د پانامې د کانال له لارې يې د بېړو چلولو لپاره بنه شرایط برابر کړي دي. همدارنګه د استوا د کربنې جنوب ته د آکوادور په هېواد کې د ګوایاکویل Guayaquil لوی خلیج پروت دی چې د ګوایاکویل لوی بندر هم دلته جور شوی دی او د هغه په جنوب کې د عرض البلد تر ۳۰ درجو پورې د هغه سواحل وتلي او نوتلي نه دي او د غاره لوړوالۍ يې هم ډېر دی چې د بېړو لنگر اچولو ته برابر نه دي خود آرام سمندر د سواحلو په جنوبي وروستيو برخو کې د چیلې په هېواد کې ډېرې نوتلي او وتلي شته، خلیجونه يې تاوراتاو او سورور دي لکه کورکوادو او دی پنیاس De penas Corcovado چې د پراخو او ژورو خلیجونو د سمندری سوداګریزو بندرونو جورونې ته يې مناسب شرایط برابر کړي دي. ډېر په لاتینه امریکا کې د خلیجونو انځورونه

هېوادونه سره له دې چې پراخې سمندری غارې لري، خود خلیجونو دنه درلودلو يا د نابرابر او لې ژورو خلیجونو د لرلو په سبب د بېړو چلولو لپاره د ګټې اخیستني وړ نه دي.

د ټولګي فعالیت

زده کوونکي دې په خو چلو ووبشل شي، د ۶۲ مخ نقشه دې کاپي کړي او په هغې کې دې د لویو خلیجونو نومونه په ټاکلو خایونو کې ولیکي.
الف - د جنوبي امریکا شمالي خلیجونه
ب - د اطلس سمندر د غارو خلیجونه
ج - د آرام سمندر د غارو خلیجونه

پونتنې

۱ - لاندې پونتنې بشپړې کړئ:

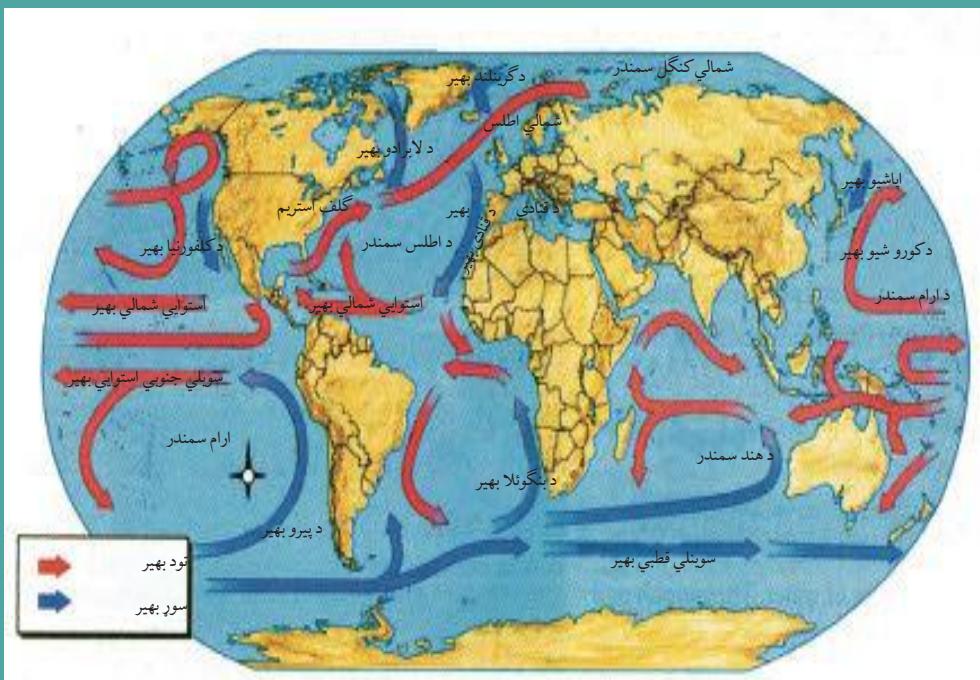
- د آکوادور د هېواد د خلیج په غاره لوی تجارتی بندرو جور شوی دي.
- د چیلې د هېواد لوی خلیج دی.
- لنه خواب ورکړئ:

- کوم سواحل په طبیعي توګه د بندرونو جورونې ته مناسب نه دي؟
- ستاسو له نظره، له خلیجونو خخه خه اقتصادي ګټې اخیستل کېږي؟

کورنۍ دنده

د آرام سمندر د غارو خلیجونه د اطلس د سمندر د غارو له خلیجونو سره د بندرونو د جورونې او بېړي چلونې له پلوه پرتله کړئ.

د امریکا د لویې وچې د اقلیم په هکله څه پوهېږي؟

د نری د سمندری تودو او سرو او بیو د بهیر نقشه

د نري کومه لویه و چه د نري ټول نباتات او اقلیمونه لري؟

د امریکا لویه و چه د نړۍ د نورو لویو و چو په خلاف په شمالی او جنوي دوه نیمو کرو کې موقعیت لري، نو څکه د نړۍ د ټولو نباتاتو او اقلیمونو ډولونه لري.
د (۷۸) مخ نقشی ته وګوري.

— شمالی امریکا د کومو اقلیمی سیمو لرونکی ده؟

شمالی امریکا د منځنۍ امریکا په ګلوبون د شمالی عرض البلد د ۷ او ۸۳ درجو ترمنځ پرته د چې په دې ترتیب له شمال خخه جنوب ته ټولې اقليمي سیمې له استوا خخه پرته رانګاري چې دارنګه ډپره برخه یې په قطبی او معتدلله او لړه برخه یې تر استوا الاندې په (منځنۍ امریکا کې) پرته ده. دا ډول موقعیت د شمالی او جنوبی برخو ترمنځ د تودو خچې د درجې د توپیر سبب کېږي. د شمالی امریکا په ختیخه برخه کې لور غرونه نشته، نو خکه د اتلاتیک د سمندر له خوا د ختیخو مراتبیو کتلوا د رانګ لپاره برابره د خو په لوپدیع کې د راکی غرونه د آرام سمندر له خوا د مراتبیو هوایي کتلوا د بهير خنډه ګرځی.

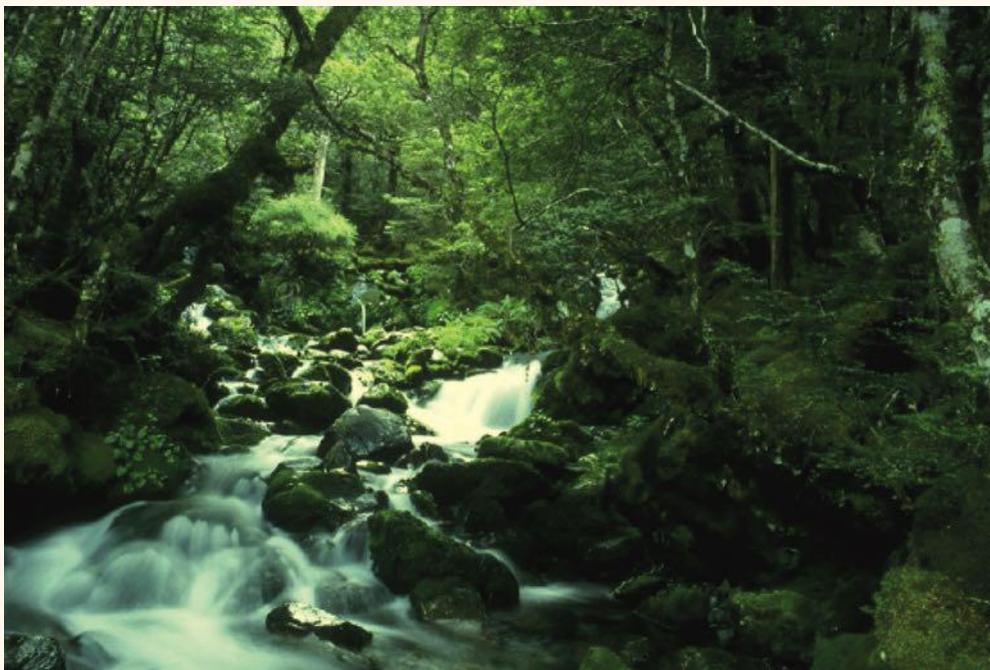
د شمالي منجمند او د مكسيکو د تود خلیج ترمنځ د دېستو شته والي د استوائي او قطبې عرض البلدون ترمنځ له شمال خڅه جنوب لور ته د هواني کتلوا د تبادلي شرایط د کال په ټولو

موسمونو کې برابر کړي دي.

د اتلانتیک په سمندر کې د شمالی او جنوبی برخو ترمنځ د تودو خې د درجې توپير ليدل کېږي، يعني د ګلف ستريم تود بهير د شمالی امریکا جنوب ختيئح سواحل تودوي او د لا برادرور سور بهير د کانادا ختيئحې برخې سروي. د شمالی امریکا په لوپیدیئح کې د آرام سمندر د کوروشيو تود بهير د شمال په لوري او د کلفورنيا سور بهير د جنوب په لوري د کال په اوبردو کې د تودو خې د بدلون سبب کېږي. د شمالی امریکا ډېري مړ طوپې سیمې په ختيئح کې د اتلانتیک د سمندر غارې او په لوپیدیئح کې د آرام سمندر سواحل دي، ډېري وچې سیمې د راکي د غرونو منځنۍ سیمې دي چې د اورښت اندازه یې ډېره لړه ده. د شمالی امریکا په شمال کې د تندرا سره سیمه، د هغې په جنوب کې معتدله سیمه او د معتدلې سیمې په جنوب کې د سب تروپیک سیمه پرته ده.

جنوبي امریکا د کومو اقلیمي سیمو لرونکې ده؟

جنوبي امریکا د شمالی عرض البلد ۱۲ درجو او د جنوبی عرض البلد د ۵۶ درجو ترمنځ پرته ده او ډېره برخه یې په توده منطقه کې پرته ده. يعني د خاورې زیاته برخه یې د سرطان او جدي د کربنو ترمنځ په استوائي یا حاره یې سیمه کې او لړه جنوبی برخه یې په معتدله سیمه کې پرته ده. د جنوبی امریکا په لوپیدیئحه برخه کې د انديز د غرونو طبیعي حالت او په ختيئح کې پراخې هواري پر اقلیم غوره اغېزه لري. د انديز د غرونو لپې ختيئحې خواته د لمدې هوا د ورتگ خندګرخی.

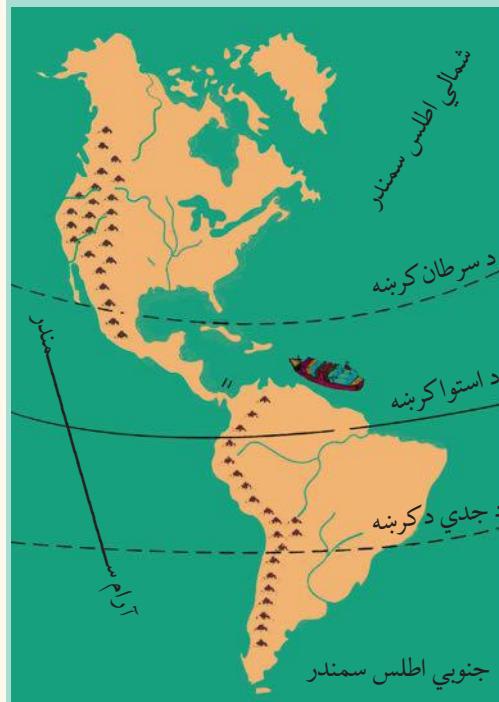
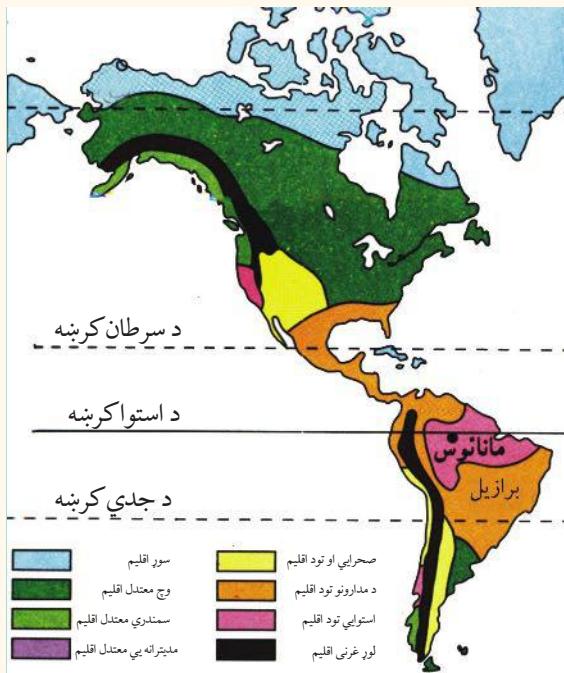

تر استوا لاندې د سیمې انځور

د دې لوپې وچې په ختيڅو غارو کې تقریباً د استوا کربنې ته نژدي د استوا د تودو اویو بهير تېږي چې په شمال لوپدیڅ او جنوب لوپدیڅ کې د برازیلین (Brazilian Stream) په تودو بهيرونو وېشل کېږي او په ژمي کې د جنوبی امریکا په سواحلو کې د تودو خې د سانتی گراد خه ناخه ۳ درجو د زیاتولي سبب کېږي. د جنوبی امریکا د لوپدیڅو سواحلو په اوړدو کې د پیرو په نوم د سرو اویو (Peru Stream) بهير له جنوب خخه شمال لور ته د استوا تر کربنې پرمخ خې او د ساحلي هوا تودو خه رابنكته کوي، ان تردې چې د استوا په مدار کې د تودو خې کچه ۴ درجې رابنكته کوي. د دې بهير بل بناخ د جنوبی امریکا جنوب ختیڅ سواحل هم سروي.

د معتمله سیمې انځور

د پولگی فعالیت

زده کونکی دې په پنځه کسیزو دلو ووپش شي او هره ډله دې د امریکا د لوپی وچې اقلیمي نقشه د هغې له لارشود سره چې په کې هره اقلیمي سیمه په خانګرې رنګ سره بنوبل شوې ده په غور سره وګوري او هره ډله دې د یوې اقلیمي سیمي د خانګرتیا په هکله خواب برابر کړي او پولگیواله دې وړاندې کړي.

- ۱- سون اقلیم
- ۲- معتدل اقلیم
- ۳- سب تروپیک اقلیم
- ۴- د تندرا اقلیم

پونستني

سم خواب د (س) په توری او ناسم خواب د (ن) په توری په نښه کړئ:

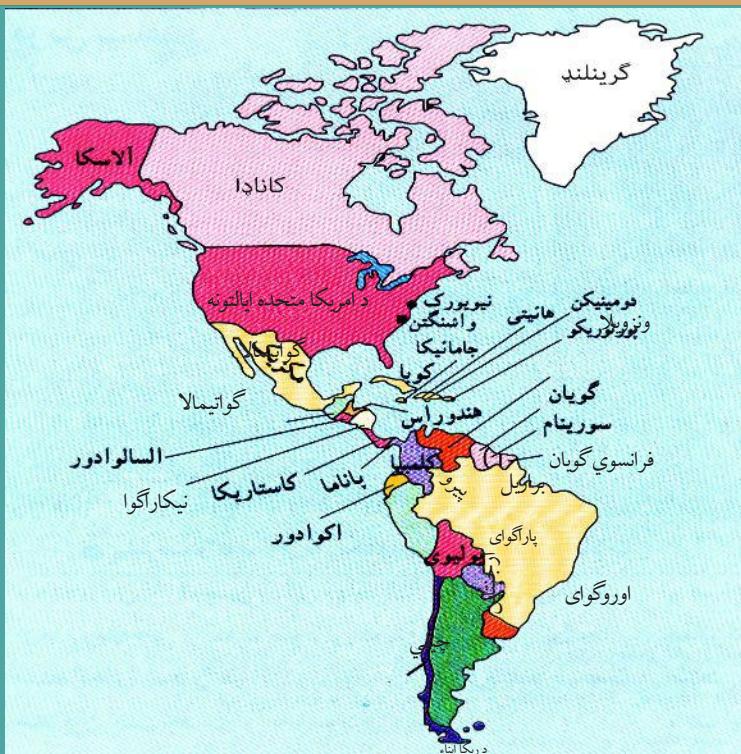
- ۱- د امریکا لویه وچه په شمالی او جنوبی دوه نیمو کرو کې پرته ده ().
 - ۲- د شمالی امریکا د خاورې ډېره برخه په توده او استوایی سیمه کې پرته ده ().
- لنډ خواب ورکړئ:

- ۱- کوم سمندری بهیرونې د امریکا د لوپی وچې پر اقلیم اغېزه کوي؟
- ۲- کوم غرونه د امریکا لوپی وچې ته د آرام سمندر له لوري د لنډه بل خندګرخی.

کورنۍ دنده

د امریکا د لوپی وچې سپینه نقشه د ورکړل شوې اقلیمي نقشې پر بنسټ رسم او رنګ کړئ.

د امریکا د سیاسی جغرافی په هکله خه پوهېرئ؟

د امریکا سیاسی نقشه

د امریکا په لویه وچه کې خو خپلواکه هېوادونه شته؟

د امریکا لویه وچه د ۴۲،۳ میلیونو کیلومترو مریعو په پراخوالی سره په دوو شمالی او جنوبی نیموکرو کې موقعیت لري. دا لویه وچه په ۵۱ سیاسی واحدونو وبشل شوې ده چې له هغې جملې ۳۵ واحده يې خپلواکه هېوادونه او نور پاتې يې لائز اوسيه د بهرنیو هېوادونو تر کنټرول لاندې دي. په شمالی امریکا کې چې د انگلوساکسون په نوم هم یادېږي د (امریکا متحده ایالاتونو (اتازونې) او کانادا) دوه هېوادونه پراته دي. د امریکا د متحده ایالاتونو هېواد ۹،۳۶۳،۰۰۰ کیلومترو مریعو په پراخوالی سره د نړۍ خلورم لوی هېواد دی چې له ۵۰ ایالاتونو خخه جور شوی دي، نوله همدې امله يې د هېواد رسمي بېغ ۵۰ ستوري لري.

د حکومت ډول يې فدرالي جمهوریت دي او جمهور رئیس يې د خلورو کلونو لپاره ټاکل کېږي. کانادا د (۶۱۰،۹۷۰،۹) کیلومترو مریعو په پراخوالی سره د روسيې له هېواد خخه وروسته د نړۍ پراخه هېواد دي. دا هېواد له لسو ایالاتونو خخه جور شوی دي او لائز اوسيه يې ګورنر جنرال چې تشریفاتي به لري، د انگلستان د ملکې له خوا وریېژنډل کېږي او د انگلستان د هم ګټو (مشترک

المنافع، هپوادونو له ډلپی خخه دی. د منځنۍ امریکا انه ګونی هپوادونه د جنوبي امریکا د هپوادونو په ګډون د لاتینې امریکا په نوم یادپری چې ډېر مهم ګډ خصوصیات یې لاتینې ژبه ده. په دغۇ زیاتر و هپوادونو کې رسمي ژبه اسپانیوی او په برازیل کې پرتگالي ده.

ډېر لوی هپواد یې برازیل دی چې پراخوالی یې ۴۰۴، ۵۴۷، ۱۸۴ میلیونه تنه نفوس لري او لېر نفوس لرونکي هپواد یې فالکلند تر بیا هم برازیل دی چې ۷، ۷ میلیونه تنه نفوس لري. د امریکا د لوبې وچې شپږ هپوادونه فدرالي، استعمار لاندې هپواد دی چې ۲۰۰۰ تنه نفوس لري. د امریکا د لوبې وچې اوس یې خپلواکي ۱۹ یې ولسواكه (جمهوري) او لس نور یې د انگلستان پخوانی مستعمري دي چې اوس یې خپلواکي په رسمیت پېژندل شوي ده، خو لاتر اوسه یې گورنر جنرال د انگلستان د ملکې له خوا تاکل کېږي او د انگلستان له هم ګټو هپوادونو خخه ګفل کېږي.

د ټولګي فعالیت

زده کوونکي دې په ډلو ووبشل شي، د پخوانيو معلوماتو په پام کې نیولو سره دي د امریکائي هپوادونو د حکومتي جوړشت په هکله په خپل منځ کې بحث وکړي او پایله دې ټولګیوالو ته وړاندې کړي.

پونستني

۱- د امریکا د لوبې وچې د سیاسي وېش نقشي ته په پاملرنې سره، لاندېنيو پونستنو ته خواب ورکړي:

الف - د شمالی امریکا د دوو هپوادونو نومونه ووایئ

ب - د منځنۍ امریکا د ډوو هپواد نوم ووایاست

ج - د جنوبي امریکا د دریو هپوادونو نومونه ووایاست

۲- د جنوبي امریکا هپوادونه کومه ګډه فرهنگي وجه لري

۳- د امریکا د متحدو ایالتونو (اتازونی) هپواد له خو ایالتونو خخه جوړ او د حکومت ډول یې خرنګه ده؟

کورني دنده

زده کوونکي دې د امریکا د لوبې وچې د ډوو هپواد په هکله معلومات راټول او د جغرافيې په راتلونکي ساعت کې دې وړاندې کړي.

د امریکا د لوپې وچې د بشري جغرافي په هکله څه پوهېږي؟

د راتلونکي مخ نقشي ته وګوري، د امریکا په لوپې وچې کې د نژادونو وبش رابنېي.
په امریکا کې ټکم نژادونه استوګنه لري؟

الف - نژاد اوژې

د امریکا د لوپې وچې خلک له ډول، ډول نژادونو او خانګو خخه جوړ شوي چې ډېر غوره یې عبارت
دي له:

۱- بوميان يا سره پوستکي

د امریکا قدیمي او اصلي او سپدونکي دي چې په متحده ایالاتو او کاناڈا کې او سپري او هغوي ته
هنديان Indian هم وايي. د امریکا له کشفولو وروسته دي لوپې وچې ته د سپين پوستکو اروپيانو په
راتگ سره چې د سره پوستکو د حمکو د لاندې کولو په لته کې وو، له امله یې د بوميانو او اروپيانو
ترمنځ ډېرې جګړې وشوې چې د هغوله امله نن ډېر لړ سره پوستکي پاتې دي. د دې خلکو کارکنه
او د ژويو بنکار و او د نو له رینبو خخه یې هم خواره برابرول. سره پوستکي د ژېر پوستکو له نژاد
خخه هم ګڼل کېږي چې ډېر پخوا یې د آسيا له لوپې وچې خخه د بېرنګ د آبنا له لاري د امریکا
لوپې وچې ته مهاجرت کړي دي.

۲- سپین پوستکي

له شپارسمې ميلادي پېړي خخه وروسته اروپا يې سپین پوستکي مهاجرين ورو ورو امریكا ته راغل، هلتنه استوګن شول او ورڅه په ورڅه په شمېر زيات شو. نن د امریكا د لوپې وچې زيات وګړي دوه رګه دی چې د مختلفو نژادونو د ګاپون په نتيجه کې رامنځ ته شوې دي.

۳- تور پوستکي

امریکایي تور پوستکي په واقعیت کې د افریقا يې غلامانو او مربانو زامن او لمسيان دی چې د استعمار په دوران کې د اروپا يې سپین پوستکو په واسطه په کانونو او کرونډو کې د کار لپاره په زوره دې لوپې وچې ته راول شوي دي. نن ورڅ زيات شمېر

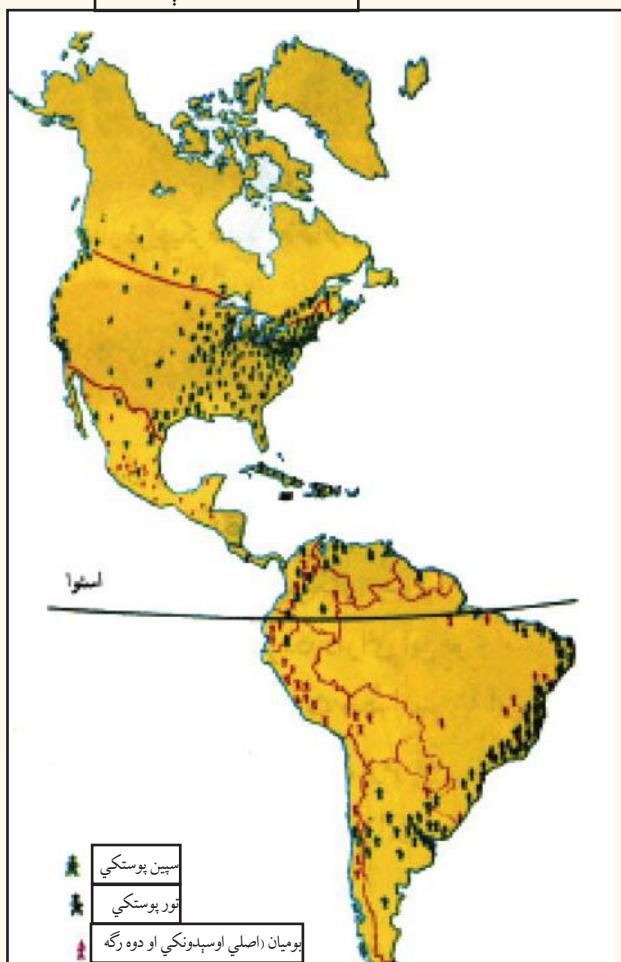
تور پوستکي په شمالی، مرکزی او جنوبي امریکا کې ژوند کوي.

د امریکا په متحده ایالاتونو کې تور پوستکي د دې هېواد په جنوب ختيغ او همدارنګه په لویو بنارونو، لکه شیکاګو او نیویارک کې او سپری او د ژوند شرایط پې د سپین پوستکو په پرتله له اقتصادي او اجتماعي پلوه نامناسب دي.

آيا پوهېږي چې د امریکا په لویه وچه کې دوه فرهنگ او مروجې ژې کومې دي؟

الف- شمالی امریکا

په شمالی امریکا کې، یعنې په متحده ایالاتو کې انگلیسانو د اولوسمې ميلادي پېړي په لومړيو او یه کانادا کې د اتلسمې پېړي په روستیو کې یو ډول انگلیسي فرهنگ رامنځ ته کې چې لاثر او سه شته. د کانادا وګړي په انگلیسي او فرانسوی او د متحده ایالاتو وګړي په انگلیسي ژبه خبرې کوي.

ب - لاتینه امریکا

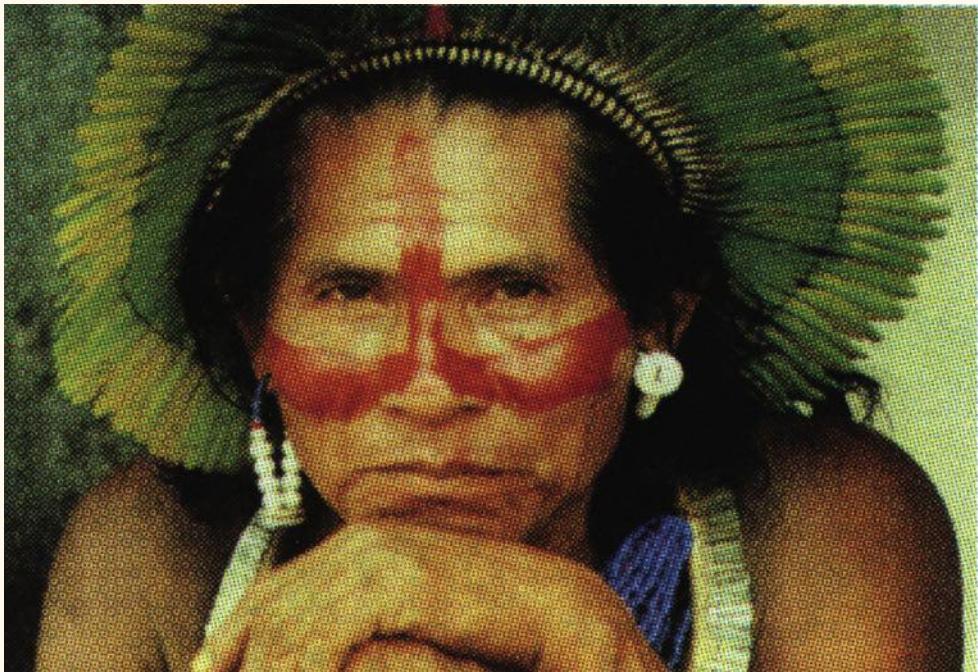
منځنی او جنوبي امریکا په ګډه د لاتینې امریکا په نوم شهرت لري. د دې سیمې نوم او د هغه د ژوند کړه وره د لاتینې اروپا، یعنې د اسپانیې او پرتگال د فرهنگ استازیتوب کوي چې اسپانوی ژبه د دې سیمې له ۲۰ جمهوریتونو خخه په ۱۸ جمهوریتونو کې دود ده، د برازيل خلک په پرتگالي او د هایتي خلک په فرانسوی ژيو خبرې کوي.

د تور پوستکي خبره

د سپین پوستکي خبره

د تولکي فعالیت

- زده کوونکي دې په ډلوکې په لاندې مطلب بحث او خبرې وکړي:
— لاتينه امریکا د امریکا د لوپې وچې کومې برخې ته ويل کېږي او ولې؟
— د تور پوستکو اصلی منشا چې نن ورڅ په امریکاکې او سپېري، له کوم خای خخه پیلېږي؟

پونښنې

سم خواب غوره کړي:

- ۱— د انګلوساکسون فرهنگ په کوم یوه لاندینې هېواد کې شته؟

الف: کانادا

ب: برازيل

ج: ارجنتین

د: مکسيکو

لاندې جمله بشپړه کړي:

- ۲— په جنوبي امریکاکې فرهنگ رواج لري.

لنډ خواب ورکړي:

- ۳— آیا د امریکا د متحده ایالاتو تورپوستکي مناسب

اقتصادادي او اجتماععي شرایط لري؟

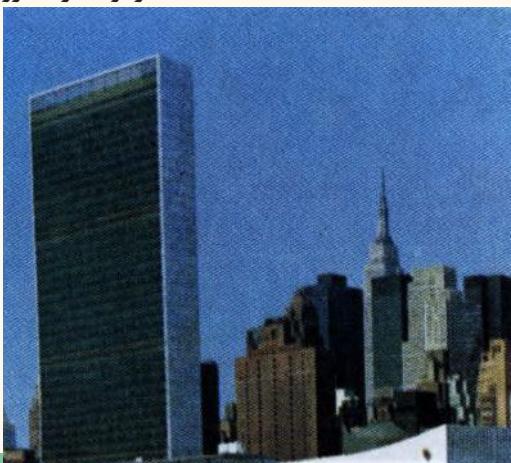
د امریکا د نفوسو او مذهب په هکله خه پوهېږي؟

د امریکا د لوپې وچې د نفوسو ډک بناړونه کوم دي؟ د امریکا په لوپې وچې کې د نفوسو د جغرافیایي پېش نقشه د امریکا د لوپې وچې د نفوسو د جغرافیایي پېش نقشې ته خیر شئ چې په امریکا کې د نفوسو مېشته کېدنه بنې.

نن ورخ د امریکا د نفوسو زیاته برخه د دوو لوپو وچو، یعنې داروپا او افریقا مهاجرین چې په لوپو بناړونو کې او سپېري، رانغارې. د دې لوپې وچې له نفوسو څخه ډکې سیمې شمالی او منځنۍ امریکا د چې په ۲۰۰۰ م. کال کې یې له ۴۸۰ میلیونو تنو څخه زیات وګړي درلودل. په

جنوبي امریکا کې له ۳۶ میلیونو تنو څخه زیات وګړي او سپېدل. د امریکا د لوپې وچې تول نفوس ۸۲۷ میلیونو تنو ته رسپېري. په شمالی او منځنۍ امریکا کې له نفوسو څخه ډک بناړ د نیویارک بندور دی، چې نفوس یې په ۲۰۰۵ م کال کې ۱۸,۵ میلیونو تنو ته رسپېد. په جنوبي امریکا کې بونس ایرس د ارجنتاین د هېواد پلازمېنه له نفوسو څخه له ډکو بناړونو څخه شمېل کېږي چې په ۲۰۰۵ م کال کې

بې ۱۳,۳ ميليون تنه نفوس درلوده. همدارنگه په برازيل کې د ساوپائولو د بنا د وګو شمېر په ۲۰۰۵ م کال کې ۱۸,۳ ميليونو تنو ته رسپله. د يادولو وړ د چې د نفوسو وده په لاتينه امریکا کې د شمالی امریکا په پرتله زیاته ده. د شمالی امریکا وګري له مکسيکو پرته زیاتره د پروتستانت د مذهب پیروان دي او د امریکا د لوپي وچې نور او سپدونکي کاتولیک مذهبه دي، چې د جنوي اروپا میراث دي. د کاتولیک مذهب پیروان په لاتينه امریکا کې استوګن دي او د نورو دینونو پیروان، لکه مسلمانان او یهودیان هم د امریکا په لوپي وچه کې او سپري.

د ساوپائولو د بنا انځور

د ټولګي فعالیت

د امریکا د نفوسو د جغرافیایي ویش نقشې ته په پاملنې، د دې لوپي وچې له نفوسو خخه دک بنارونه د لیکنې پرته نقشه کې نښه کړئ.

پونستني

- ۱_ د امریکا په کومو سارونو کې زیاتر تور پوستکي او سپري؟
- ۲_ د نفوسو وده په شمالی امریکا کې زیاته ده که په جنوي او مرکزي امریکا کې؟
- ۳_ د پروتستانت مذهب زیاتره د دې لوپي وچې په کومه برخه کې رواج لري؟ نوم یې واخلئ.

د امریکا د اقتصادي جغرافي په هکله خه پوهېږي؟

کوم عوامل د شمالی امریکا د اقتصادي پر مختنگ سبب شوي دي؟

شمالی امریکا

په اوسينيو شرياطو کې د شمالی امریکا دوه هېوادونه (متحلده ايالات او کانادا) په مختلفو د لایلو د نړۍ له ډېرو پر مختنللو هېوادونو خخه شمېرل کېږي، د مثال په توګه:

— شمالی امریکا تر ځمکې لاندې ډېر کانونه، طبیعي سرشاره زبرمې، پرانخي ځمکې، له اوړو خخه ډک سیندونه او ډول، ډول اقلیم لري.

— د امریکا د لوپې وچې له کشف خخه وروسته اروپايانو دې وچې ته مهاجرت کېږي دي، هغوي خپلې پانګې هم له خان سره راوري وي، دې مهاجرینو خپل مهارتونه او استعدادونه په کار واچول او د خو پېړيو په اوړدو کې يې نوي تمدن رامنځ ته کړ.

— د شمالی امریکا په اقتصادي پر اختياکې نورو عواملو هم اغېزه درلوده مثلاً په دویمي نړیوالې جګړې کې د زیاترو اروپايني هېوادونو صنایع رنګ شوې، خو متحلده ايالتونه د جګړې له سیمې خخه د لري والي په سبب زیانمن نه شو او وي کولای شول چې له خپلو سیالانو خخه د مخه شي.

- شمالی امریکا د زیاترو هپوادونو د پوهانو او متخصصانو په جذبولو سره یې هم وکولای شو چې
پر مختللي اقتصاد ولري.

د شمالی امریکا نقشه

کرنه او مالداري

شمالی امریکا طبیعی سرشاره او پراخه منابع لري چې همدا لامل په دې سیمه کې د کرنې او مالداري د پرمختګ سبب شوی دي. په حاصل څزو څمکو کې یې په زیاته اندازه غنم او جوار کول کېږي. کرنیز فعالیتونه له علمي لارو چارو څخه په ګټې اخیستنې سره په بنه توګه سرته رسپړي. مالداري د امریکا په مختلفو سیمو کې له هغې جملې په متحده ایالاتو او کانادا کې څانګړې ارزښت لري، په دې هپوادونو کې د غويانو، پسونو او وزو د لویو ګلو او آسونو روزنه کېږي.

کانونه او صنایع

د شمالی امریکا په ټوله لویه وچه کې د نفتو خاگانې او د اوسپنې او ډبرو سکرو کانونه پیدا کېږي. همدارنګه د دې لوېي وچې نور غوره کانونه سره زر، سپین زر، مس، نیکل او داسې نور دي.

د امریکې متحده ایالاتو د صنعتي تولیداتو کارخانې په لویو بنارونو، لکه نیویارک او د امریکا د پنځه ګونو جهیلونو په شاخواکې جورې شوې دي.

د شمالی امریکا د یادولو وړ صنایع د فلزاتو د ډیلې کولو، درندو صنایعو، د پولادو برابرولو، کرنیزو ماشینونو او لارو جورپولو، د سلې تولیدولو، موټر جورپولو، بېړی جورپولو، الټکو جورپولو او بالاخره کیمیاوی صنایعو، د نفتو د چاپولو له صنایعو او نورو څخه عبارت دي.

د ټولګي فعالیت

زده کوونکي دې په ډلو ووپشل شي او هر ډله دې د لاندې جدول په پام کې نیولو سره، هغه طبیعی او بشري عوامل چې د شمالی امریکا د پرمختګ سبب شوي، په دوو ورکړل شوو ستونونو کې واضح کړي.

بشری عوامل

طبیعی عوامل

جګړې څخه لري والي

حاصل خېزه پراخه څمکې

پوشتنې

- ۱_ د شمالی امریکا د خو غوره کرنیزو پیدا وارو نومونه واخلي
- ۲_ د امریکا متحده ایالاتو مهم صنایع کوم دي؟ بیان یې کړئ
- ۳_ د شمالی امریکا د غوره کانونو نومونه واخلي
- ۴_ د شمالی امریکا د صنایعو په هکله خه پوهېږئ، معلومات ورکړئ؟

کورنۍ دنده

د شمالی امریکا لیکنې څخه پرته (سپینې) نقشې کې د شمالی امریکا د صنعتي بنارونو څایونه مشخص کړئ او د جغرافيې په راتلونکي ساعت کې یې ټولګیوالو ته وښیئ.

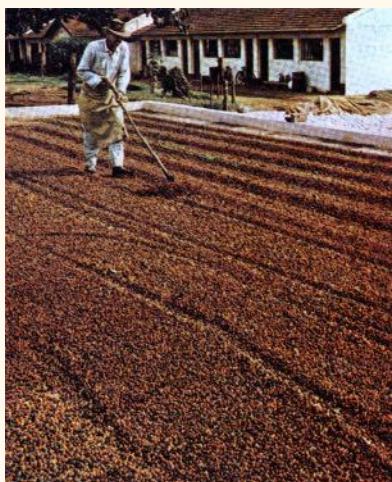

کرونده

د لاتيني امريكا اقتصاد پر کومو بنستونو ولاپ دی؟

د لاتيني امريكا هېوادونه د متحده ایالات او کانادا په خبر پرمختللي نه دي، بلکې د هغو اقتصاد زیاتره په کرنیزو محصولاتو او د کاني موادو په را ایستني ولاپ دی.

د ککاو د کبست انحور

کرنې

د شلمې پېرى په لومړيو کې چې د کرنې په برخه کې کوم بدلونونه رامنځ ته شوي، له امله يې لاتيني امريكا وکولی شو چې د نړۍ په کرنیز اقتصاد کې مهم مقام خپل کړي. نن ورڅ کولی شو د جنوبی امريكا د هېوادونو په غوره کرنیزو محصولاتو کې د پښې، ګنجو، ککاو، قهوې، کيلې او ریږ نومونه واخلو. سرېپره پردې د دې سیمې په ځینو هېوادونو کې غلې دانې په ځانګړې ډول غنم او جوار هم په ډېره اندازه کړل کېږي. لکه اړجنتاین چې د غنم او جوارو مهم

تولیدوونکی هپواد او برازيل د نړۍ د قهوي مهم صادروونکي هپواد دي. همدارنګه د امازون د خنگلونو اومه (خام) رېر د دې لوې وچې غوره شتمني ګډل کېږي. په منځنۍ امریكا او د کارابین په تاپوګانو کې کيله، قهوه، ککاو، ګئي، ډول، ډول مرکبات، انناس او همدارنګه سربېره پر هغو په ټوله جنوبي امریکاکې چغدر، قند، کتان او په خنگلی سیمو کې له خنگلونو خخه د ګټې اخیستنې محصولات د پاملنې وردي.

مالداري

مالداري د جنوبي امریكا په مختلفو سیمو چې د هغو له جملې خخه په برازيل او ارجنتاین کې خانګرې ارزښت لري. په دې هپوادونو کې د شنو او پراخو د بنتو د شته والي له امله د رمو ساتنه او مالداري په خانګرې ډول د غواګانو روزنه ډېر رواج لري چې په دې وروستیوکلونو کې چې د غوبښو د ګنسرو او ساتنې لپاره پوره وسایل برابر شوي، نو دغه حالت د مالداري د چېږي ودې لامل شوي دي.

مالداري

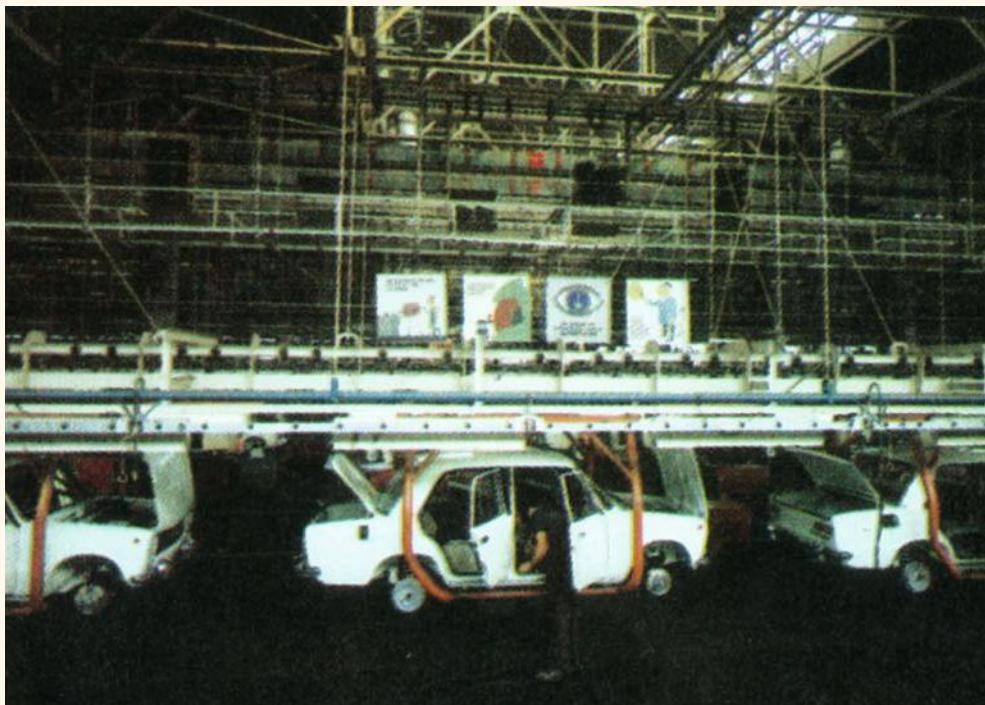
کانونه او صنایع

جنوبي امريكا د طبيعي منابعو له پلوه بلاديه لوبيه وچه ده. په دي لوبيه وچه کې د نفتو، سرو زرو، سپينو زرو، مسو او اوسيپني کانونه شته دي، دا سيمه د نفتی منابعو درلودلو له پلوه هم د پاملنې ورده. يو له هغه عواملو خخه چې د هسپانيانو او پرتگاليانو پامې د دي لوبي وچې د نیولو لپاره را واړاوه، هغه د قېمتی فلزاتو، لکه سرو زرو او سپينو زرو شته والي وو چې د سپينو زرو زياتره کانونه په مکسيکو او د بوکسيتو (د المونيمو د تولید لپاره استعمالېږي) په جاميکا کې دي. د نفتو د صنعت ډول، ډول کانونه، د فلزاتو ويلې کول او د مسو مهم کانونه هم د چيلي په هبود کې د یادونې وردي. په جنوبي امريكا کې د صنایعو پر اختیا په لومړې نو حالاتو کې ده.

د نفتو چن خای

د کارخانو یو تصویر

د تولگي فعالیت

زده کونونکي دې په ډلو ووپشل شي، هره ډله دې د شمالی امریکا او جنوبی امریکا اقتصاد د کرنې، مالداری، کانونو او صنایعو له پلوه سره پرتله کړي او پایله دې تولگیوالو ته وړاندې کړي.

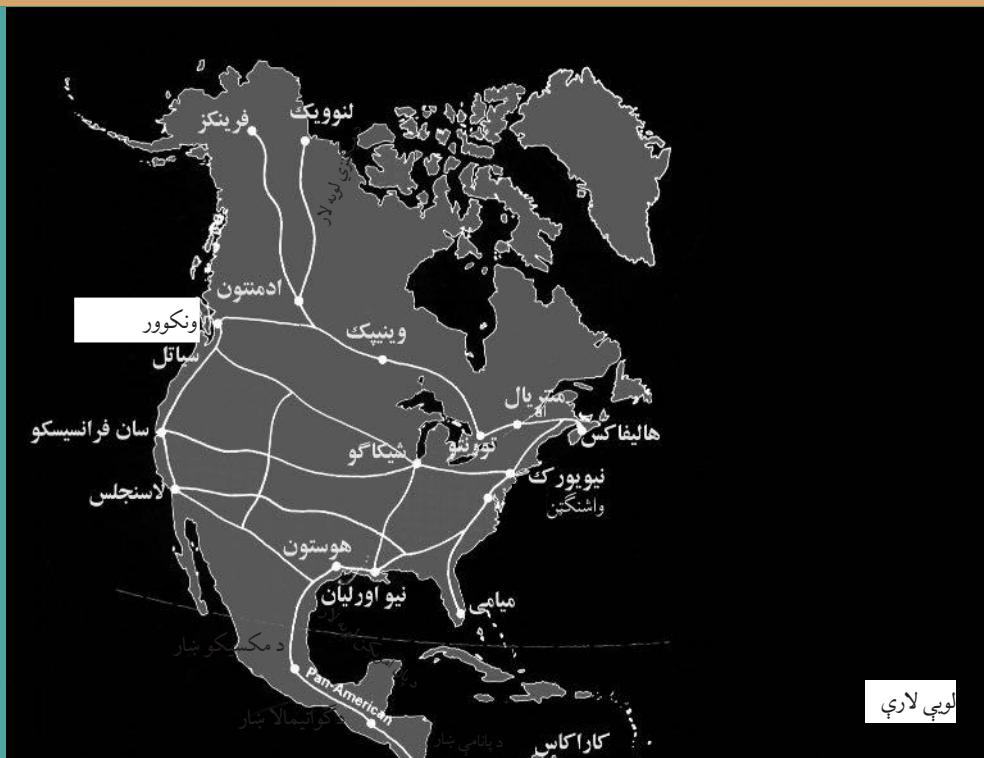
پونتنۍ

- ۱_ د جنوبی امریکا اقتصاد زیاتره په کومو شیانو ولاړ دي؟
- ۲_ د جنوبی امریکا دې مهم صادراتي محصولات کوم دي؟
- ۳_ د لاتینې امریکا په هپوادونو کې د مالداری او د رمو ساتنو د پراختیا دلایل ولیکي.
- ۴_ د جنوبی امریکا د مهمو کانونو نومونه واخلي.

کورنۍ دنده

لاتینې امریکي ته د هسپانویانو او پرتگالیانو د مهاجرت په هکله یو مطلب د بنوونځي له کتابتون او یا نورو سرچینو خخه په ګټې اخیستنې سره په خوکربنو کې ولیکي او د جغرافيې د لوست په راتلونکي ساعت کې یې تولگیوالو ته وړاندې کړئ.

د شمالی امریکا د موصلاتي جغرافي په هکله خه پوهېږي؟

د شمالی امریکا مهمې لوبی لارې

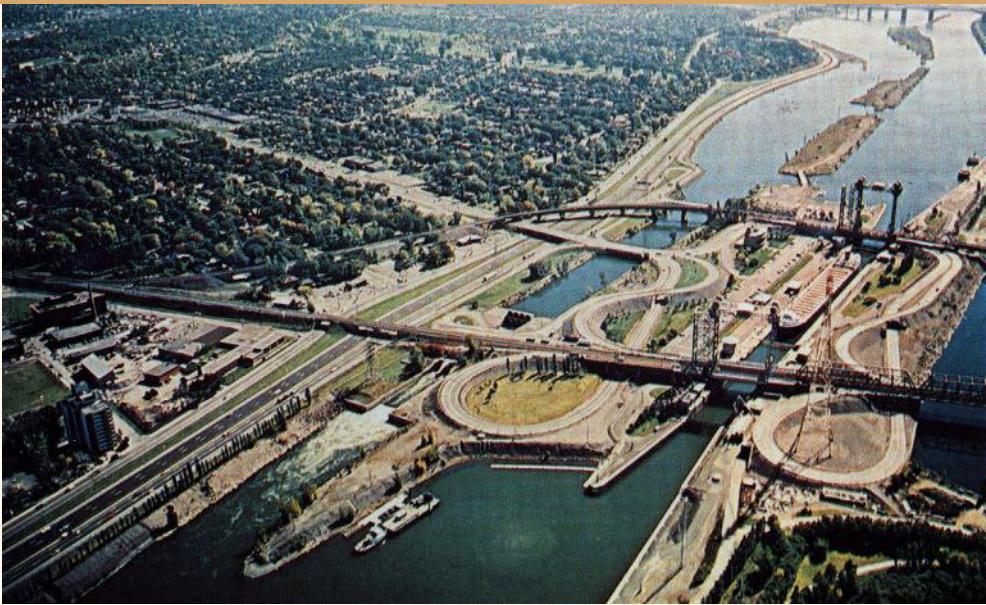
ستاسي له نظره، د شمالی امریکا د موصلاتي لارو اهمیت په خه کې دي؟

موصلاتي جغرافيه د سوداګریزو مهمو بندرونو، بنارونو او سیمومو تر منځ د اړکو له مطالعې خخه عبارت ده چې په دغه تگ لوري باندې د سوداګرۍ مالونه (واردات او صادرات) او د مسافرینو تگ او راتګ کېږي او مختلف ډولونه لري.

د امریکا موصلاتي لارې تر دوو بېلو عنوانونو لاندې مطالعه کولی شو:

شمالی امریکا ۱_ ټمنکنی موصلات

شمالی امریکا د اوپسنو او لویو لارو دېږي ګنې کربنې لري چې قول بنارونه، د کانونو د رايستنې مرکزونه، صنعتي او لګښتي مرکزونه او د هپوادونو بندرونه یې سره نسلولی دي، یعنې د شمالی امریکا د هپوادونو د اوپسنو کربنې او لوبی لارې په خپلو منځونو او هم د منځنی امریکا د بحر الکاھل له غارې هپوادونو سره نښتي دي، چې له هغه خخه په ګټه اخيستنې سره له ټولو هپوادونو سره سوداګریزو او سفری اړکې ټینګولی شي.

د لوپي لاري تصویر

۲ - د اوبو مواصلات

دارام او اتلاتيک د سمندرونو ترمنځ د شمالی امریکا جغرافیایی مناسب موقعیت او ساحلي مناسبه وتنلي او ننوتلې برخچي د دي سبب شوي، ترڅو بنډونه، سوداګري او د بېړي چلونې صنعت په دي سیموم کې پرمختګ وکړي او د نړۍ له سلو خڅه زیات هېوادونو سره سوداګري وکړي. همدارنګه د سیندونو د اوبو له لارو په ګټې اخیستنې سره کولی شي د هېواد په دنه او هم د هغو له لارې د اوبو له نړيوالو لارو سره اړیکې پیدا کړي.

ج- هوايی مواصلات

له دي ترانسپورت خڅه زیاتره په لېږي واتېونو د مسافرينو او هغو مالونو د ورنې لپاره چې دراندنه نه وي او ارزښت ېې ډېر د هوایي ډګر تصویر

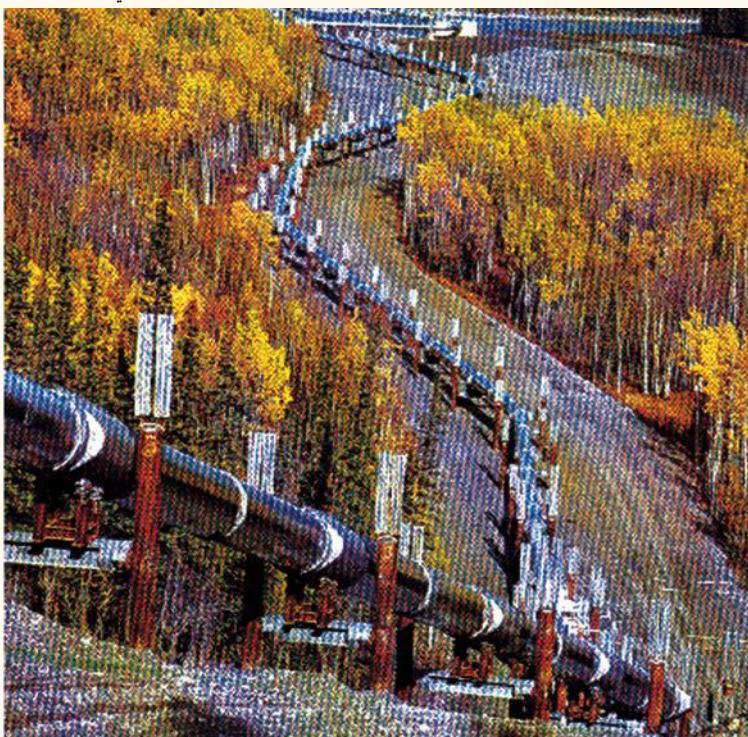

وي، ګټه اخیستل کېږي.
د امریکا د متحده ایالاتو
او کانادا د هېوادونو لوپي
ترانسپورتی کمپنۍ د ډېرو
لویو او ورو الوتکو په لرلو
سره د هېواد په دنه او بهر
کې په ترانسپورتی برخه
کې فعالیت کوي.

د د پایپ لین په واسطه ورل

د دې وسیلې په واسطه زیاتره مایعات له ضایعاتو پرته په دېرې چېکۍ سره د لګښت مرکزونو ته ورل کېږي. دې وسیلې زیاتره د شمالی امریکا په هېوادونو کې پراختیا موندلې او د نفتو، گازو او اویو د ورلو لپاره ورڅخه ګهه اخیستل کېږي. د تکراس - نیویارک د گاز پایپ لین د امریکا د متحده ایالاتو ډېر او برد او مهم پایپ لین دی. په کانادا کې هم د هېواد لوپدیغ، یعنې د البرتا د ایالت او د هغه له شاوخوا سیمو خخه نفت او گاز د پایپ لینونو په واسطه د لګښت مرکزونو ته ورل کېږي.

د طبیعی گاز پایپ لین

د ټولگي فعالیت

زده کوونکي دې په دوه کسیزه ډلوکې تنظیم شي او له ورکړل شوي نقشې خخه په ګټې اخیستنې سره دي له یو بل سره مشوره وکړي چې د امریکا په متحده ایالاتو کې د شیکاګو سوداګریز صنعتی بنار (د مشیگان د جهیل په جنوب لوپیدیغه غاړه کې) د اوسبینو د کربنو او لویو لارو په وسیله له کومو بندرونو او ګاؤنډیو هېوادونو سره نښلول شوي دی او د خپل فعالیت پایلې دې ټولگیوالو ته ووای.

پونستنې

- ۱_ مواصلاتي جغرافیه تعريف کړئ.
- ۲_ د متحده ایالتونو د اوسبنې کربنو د کومو هېوادونو د اوسبینو له کربنو سره نښلول شوي دي؟
- ۳_ د شمالی امریکا جغرافیا ی موقعیت د دریو سمندرونو ترمنځ د کوم ډول ترانسپورت د پرمختیا سبب شوي دي؟
- ۴_ د شمالی امریکا کوم لوی سیندونه د بېړی چلولو وړ دي؟
- ۵_ له هوایی ترانسپورت خخه زیاترہ د خه لپاره کار اخیستل کېږي؟
- ۶_ د پاپ لین د ترانسپورت ارزښت توضیح کړئ.

کورنۍ دنده

له ورکړل شوي نقشې خخه په ګټې اخیستنې سره، که وغواړو د امریکې متحده ایالاتو د الاسکا له ایالت خخه د لویو لارو په وسیله د پانامې هېواد ته سفر وکړو، له کومو هېوادونو خخه باید تېرشو. په دې هکله خپل معلومات ولیکي.

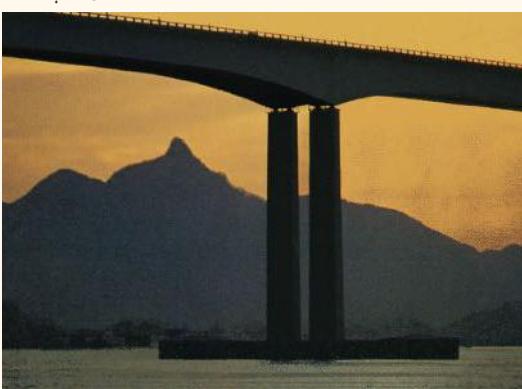

د جنوبي امريكا مهمي لوپي لاري

ولپي د جنوبي امريكا په لویه وچه کې څمکني ترانسپورت بنه وده او پرمختګ نه دی کړي؟

- په دې لویه وچه کې طبیعی عوامل د ارتباطي لارو خنبد ګرځي. د انديز د غرونو لپي له یوې خوا او د امازون پراخو خنګلنو له بلې خوا د ګلپو ګټو لرونکو هپوادونو د ترانسپورتي لارو پراختيا ستونزمنه کړي ده. د جنوبي امريكا هپوادونه د څمکنيو لارو له اړخه بې وزلي دي.

د څمکني لاري تصویر

الف. څمکني موافقان

په جنوبي امريكا کې د اوسيپنو کربنې زياتره په دوو ګن مېشتلو سيمو کې، يعني د برازيل د قهوې په تولیدي سيمو د ريو دو ژنيرو په شاوخوا کې او د پامپاس په حاصل خېزه سيمو د بونس ايرس په شاوخوا کې پراختيا موندلې ده.

سپکونه او لوبي لاري

د جنوبي امريكا د اوسيپنومهمې کربنه په لاندي دول دي:
 ۱- د ارجنتين او چيلي د هپوادونو ترمنځ د اوسيپنوسراسري ليکه.
 ۲- د ارجنتين له هپواد خخه د بوليفيا هپواد ته اوسيپني ليکه.
 ۳- له ارجنتين خخه د برازيل هپواد ته د ختيغ ساحل د اوسيپني لار.

۴- له بوليفيا خخه د چيلي هپواد ته د اوسيپني کربنه.
 د پان امريکن په نامه لوبي لاري چې د جنوبي امريكا د زياترو هپوادونو پلازمې پې سره نښلولي دي، د جنوبي امريكا له مهمو لويو لارو خخه شمېرل کېږي.

ب - د اویو مواصلات

د جنوبي امريكا هپوادونه د اویو د لارو له پلوه شتمن دي،
 څکه زياتره سيندونه يې په ډېر اوږده واتېن د بېړيو چلولو وړ
 دي. د پېلګې په توګه، د امازون سيند د ۴۰۰۰ کيلومترو په واتېن د بېړيو چلولو وړ دي. له بلې خوا د
 جنوبي امريكا بهه جغرافيوي موقعيت د آرام او اتلاتيک د سمندرونو ترمنځ د سمندری ترانسپورت
 د پراختیا سبب شوي دي. د پانامي کانال چې د اتلاتيک او آرام سمندرونه سره نښلوي، اوږدوالي يې
 ۸۲ کيلومتره دی چې د خانګړې ستراتيزېکي او اقتصادي ارزښت لرونکي دي.

په جنوبي امريكا کې د یوه بندر تصویر

ج- هوايي مواصلات

د ځمکنيو لارو د پراختيا محدوديت د دي سبب شوي چې د جنوبي امريكا پېر هپوادونه هوايي لارو ته زياته پاملننه وکړي. پر نړيوالو هوايي کربنوا سربېره چې ورڅخه ګډه اخيستل کېږي، د نننيو اړیکو زیاته برخه هم په ځانګړې ډول د برازيل او ارجنتاين په هپوادونوکې چې پراخوالۍ یې پېر زیات د هوايي د ګړيو تصویر د هوا له لاري سرته رسېږي.

د ټولګي فعالیت

زده کونکي دي په پنځه کسيزه ډلوکې تنظيم شي او هره ډله دي د جنوبي امريكا د ځمکني ترانسپورت د ستونزو په هکله په خپل منځ کې بحث وکړي او د خپل بحث پاڼې دي ټولګيوالو ته وړاندې کړي.

پونتنې

۱- هغه طبيعي عوامل چې د جنوبي امريكا د ځمکنيو لارو د پراختيا په مخ کې خنډ ګرځدلي،
ووایاست؟

۲- د جنوبي امريكا د اوسبنولوکې زیاتره په کومو سیمو کې جوړي شوې دي؟

۳- ولې په جنوبي امريكا کې د اوښو ترانسپورت د ځمکني ترانسپورت په پرته پرمخ تللې دي؟

۴- په جنوبي امريكا کې د هوايي ترانسپورت د ډېرې پرمختيا علتوونه کوم دي؟

کورني دنده

د جنوبي امريكا ترانسپورتي نقشه په غور سره مطالعه کړئ او ووایاست، که چيرې وغواړو د ارجنتاين له پلازمېنې بونس ايرس خخه د چيلې د هپواد پلازمېنې سانتاګو ته سفر وکړو، له کومو مواصلاتي کربنوا خخه ګډه اخيستلائي شو.

د دویم خپرکي (امریکا) لندبیز

- امریکا یوازنی لویه و چه ده چې د شمال له قطب خخه د جنوب تر قطب پوري اوږده پرته ده.
- د امریکا لويه و چه په ۱۴۹۲م کال کې د کرستف کولمب په واسطه کشف شوي ده، هغه بل سړی چې دې لوپې و چې ته یې سفر وکړ، امریکو سپو چې و چې د دې لوپې و چې نوم (امریکا) هم د نوموري له نوم خخه اخیستل شوي دي.
- د امریکا د لوپې و چې غرونه په دوو برخو وپشل شوي، لکه د اپالاش لړ لور زاوه غرونه او د راکي او انديز لور او څوان غرونه.
- د شمالی امریکا ډېر لوی سیند میسي سی پې دی چې د مکسیکو په خلیج کې توپېږي او د بېړيو چلولو وړ هم دي.
- د نړۍ د اویو ډېر ډک سیند امازون دی چې په جنوبی امریکا کې بهېږي او د بېړيو چلولو وړ دي.
- د شمالی امریکا لوي جهیلونه د سوپریر، میشیگان، هورن، ایری او انتاریو پنځګونی جهیلونه دي، چې د هغو اویه خوبړې دي، د نړۍ ډېر لور جهیل تي تي کاكا په جنوبی امریکا کې دي.
- د امریکا لويه و چه د خپل جغرافیایی موقعیت په سبب د نړۍ د ډول ډول افليمونو او ډول ډول نباتاتو لرونکې ده.
- د امریکا دې لوپې و چې اصلی او سپدونکی سره پوستکي دي او د امریکا سپین پوستکي اصلاً اروپایي مهاجرين دي.
- د شمالی امریکا د نفوسو ډک بنار نیویارک او د جنوبی امریکا بونس ايرس دي.
- د امریکا سمندرګي (بحیرې) اقتصادي او ستراتېژيکي ارزښت لري.
- د پانامي کانال د اویو له ګټه ګونې ډکه لاره ده، چې اتلانتیک سمندر د بحر الکاھل سره نسلوی.
- د دې لوپې و چې بنه موقعیت د دوو سمندرونو (اتلانتيک او ارام) ترمنځ له زیاتو خلیجونو د رامنځ ته کېدو سبب شوی چې لوی یې د مکسیکو خلیج دي.
- د امریکا په لویه و چه کې ۵۱ سیاسي واحدونه شته، چې له هغو خخه یې ۳۵ خپلواکه هېوادونه دي.
- د امریکا لويه و چه د دوو کلتوروونو لرونکې ده چې په شمالی امریکا کې انگلوساکسون او په جنوبی امریکا کې لاتین دي.
- یو له هغو علتونو خخه چې شمالی امریکا د اقتصادي ودې لامل شوی، له دویمه نړیوالې جګړې خخه د هغې لیرېوالې و چې په نوموري جګړه کې د زیاترو اروپایي هېوادونو صنایع ویجار شول، خو د امریکا متحده ایالات په نړۍ کې د هغو یوازنې پوره کوونکۍ و.
- د امریکا د لوپې و چې جغرافیایی موقعیت چې د دوو سمندرونو اتلانتیک او الکاھل ترمنځ پروت دي، د دې سبب شوی چې د اویو ترانسپورت په کې زیات پرمختګ وکړي. همدارنګه د مسافرينو او هغو مالونو د ورلول پاره چې حجم یې لړ او ارزښت پې ډېر وي، له هوایي ترانسپورت خخه کار اخیستل کېږي.

څلورمه ګنه جدول: د امریکایی هېوادونو جغرافیا ځانګړیاوې (د مطالعې لپاره)

موقعيت	نفوس په م ۲۰۰۲ کال کې	پراخواли په کیلو متري مربع	پلازمهنه	هېوادونه	ګنه
جنوبي امريكا	۳۸۹۷۱۰۰	۲۷۸۰۰۹۲	بوئنس آيرس	آرجنتین	۱
منځني امريكا	۷۸۲۰۰	۴۴۲	سنټ جونز	آنتي ګوا باربودا	۲
جنوبي امريكا	۳۲۶۶۰۰۰	۱۷۶۲۱۵	مونته ويدئو	ارو ګواي	۳
جنوبي امريكا	۱۳۴۱۹۰۰۰	۲۷۲۰۴۵	کیتو	اکوادور	۴
منځني امريكا	۶۹۹۱۰۰۰	۲۱۰۴۱	سان سالوادور	السودور	۵
شمالي امريكا	۲۹۹۳۳۰۰۰	۹۳۶۳۳۶۴	واشنگتن دي سی	د امریکا متحده ایالتونه	۶
منځني امريكا	۲۷۰۰۰۰	۴۳۰	بریج تاوان	باریادوس	۷
منځني امريكا	۳۲۷۰۰۰	۱۳۹۳۹	ناسائو	بهايما	۸
منځني امريكا	۳۰۱۰۰۰	۲۲۹۶۵	بلمپان	بلیز	۹
جنوبي امريكا	۹۳۵۴۰۰	۱۰۹۸۵۸۱	لا پاز او سوکر	بولیوی	۱۰
جنوبي امريكا	۵۹۹۳۰۰۰	۴۰۶۷۵۲	اسون سیون	پارا ګواي	۱۱
منځني امريكا	۳۱۹۱۰۰۰	۷۵۵۱۷	پانامه ستی	پانامه	۱۲
جنوبي امريكا	۲۷۵۴۴۳۰۵	۱۲۸۵۲۱۶	لیما	پیرو	۱۳
جنوبي امريكا	۱۳۰۱۰۰۰	۵۱۲۸	پرت آو اسپاین	ترینیداد او توبیا ګو	۱۴
منځني امريكا	۲۶۶۷۰۰۰	۱۰۹۹۱	کینگستون	جامايیکا	۱۵
منځني امريكا	۶۹۵۰۰	۷۵۱	روسو	دومنیکا	۱۶
منځني امريكا	۹۰۲۱۰۰۰	۴۸۶۷۱	سان تودومینگو	دومنیکن	۱۷
منځني امريكا	۴۹۱۰۰	۲۶۱	باسټر	سنټ کیتس ورنویس	۱۸
منځني امريكا	۱۶۵۰۰۰	۶۱۷	کاسترس	سنټ لوسيا	۱۹
منځني امريكا	۹۶۸۰۰	۳۸۹	کنکر تاون	سنټ وین سنټ و ګرناډین	۲۰
جنوبي امريكا	۵۰۲۰۰۰	۱۶۳۲۶۵	پاراما ریبو	سورینام	۲۱
جنوبي امريكا	۱۶۴۳۶۰۰۰	۷۵۶۶۲۶	سانتیا ګو	چیلی	۲۲
منځني امريكا	۴۲۷۴۰۰۰	۵۱۱۰۰	سان جوزه	کاستاریکا	۲۳

گنھه	ھبادونه	پلازمېنه	پراخوالى په کيلو متر مربع	نفوس په م ۲۰۰۲ کال کې	موقعیت
۲۴	کانادا	اوتابا	۹۹۷۰۶۱۰	۳۲۵۴۷۰۰	شمالی امریکا
۲۵	کلمبیا	بوگوتا	۱۱۴۱۷۴۸	۴۳۵۹۳۰۰	جنوبي امریکا
۲۶	کیوبا	هاوانا	۱۱۰۸۶۱	۱۱۲۹۴۰۰	منځنۍ امریکا
۲۷	گرینادا	سن جورجز	۳۴۴	۱۰۷۰۰	منځنۍ امریکا
۲۸	گواتیمala	گواتیمالاستي	۱۰۸۸۸۹	۱۳۰۱۹۰۰	منځنۍ امریکا
۲۶	گویان	جورج تاون	۲۱۴۹۶۹	۷۵۶۰۰۰	جنوبي امریکا
۳۰	مکسيکو	مکسيکوستي	۱۹۵۸۲۰۱	۱۰۴۰۳۸۰۰۰	منځنۍ امریکا
۳۱	نيکاراګوا	ماناګوا	۱۳۰۷۰۰	۵۲۳۳۰۰۰	منځنۍ امریکا
۳۲	ونیزوپيلا	کاراکاس	۹۱۲۰۵۰	۲۷۲۱۶۰۰۰	جنوبي امریکا
۳۳	هایاتی	بورتوپرس	۲۷۷۵۰	۸۸۰۸۰۰۰	منځنۍ امریکا
۳۴	هاندوراس	تیگوسيگالبا	۱۱۲۴۹۲	۷۳۲۷۰۰۰	منځنۍ امریکا
۳۵	برازيل	برازيليا	۸۵۴۷۴۰۴	۱۸۶۷۷۱۰۰	جنوبي امریکا

جغرافيايي اصطلاحات

الف:

آينا: د اوپوئري طبیعی بهير دی چې دوه لوپې او به (سمندر یا سمندرګي) سره نېبلوی، لکه د جبل الطارق اينا.

اقازونې: فرانسويانو د امریکا د متتحده ایالاتو هباد د اتازونې په نوم یاد کړي دی.

استعمار: په ننۍ اصطلاح د بادی په نوم د کمزورو هبادونو په چارو کې د دخواکمنو هبادونو لاسوهني ته ویل کېږي.

اوریشیا

دا اصطلاح د آسیا او اروپا له دوو کلمو خخه اخیستل شوې ده او دواړه لوپې وچې تریو عنوان لاندې د اوریشیا په نوم یادېږي، څکه دواړه سره نښې دی.

اورغورخونې (انشقشان)

د څمکې به قشر کې د مګما Magma د ویلې شوو موادو د راولتو خوپې دې چې به زيات فشار خپله لاره د څمکې د سطحې په لور پرانیزې او د لاوا ویلې شوې مواد ورڅه راوځي.

پامپاس: د جنوبي امریکا دېرو او لوړو وښو لرونکو جلګو ته ویل کېږي چې د جنوبي امریکا په منځنېو عرض البلدونو کې د اتلاتیک له سمندر خخه د انډیز تر غرۇن پورې غڅېلې دی او د برازيل له جنوب خخه تر اوروګوای او ارجنتین پوري پرتې دی. اوس دې جلګو پراخه سیمې د غنمومو، جوارو، وریجو او کتان کرونډو نیولې دی او مالداری هله ډېره پراختیا موندلې ده. د پامپاس اصطلاح د جنوبي امریکا د نورو جلګو لپاره هم استعمالیږي.

تروپیک (استوايی افلييم)

هغه افليم چې د استوا کربنې د شمالی عرض البلد د پنځو درجو او د جنوبي عرض البلد د لسو درجو (د سمندر ونو

د شته والي له امله) شته دی چې له امله پې د کال په اوبردو کې یو شانته زياته تودو خه، د خانګرو فصلونو نشتوالي او دېر باران رامنځ ته کېږي. لمري پې د کال په اوبردو کې تل عمودي او یا عموده نېردي لګېږي. همېشني لنده بل او ګن څنګلونه د دي اقلیم خانګړیاوي دي.

تکتونیک: د څمکې دنه ټولو قواووته ويل کېږي، چې د څمکې په قشر کې د طبیعی پدیدو د منځته راتلو، لکه اور غورخونې، زلزلې اونورو د منځته راتلو سبب کېږي.

تمدن

بناري کېدل، له بناري دودونو او دستورونو سره عادت کول او خپل د هوسيانې او پرمختګ د وسایلوبرابرولو ته وايې.

توربست

له تاريخي پلهو د فرانسوی اشرافو بجيانتو ته چې د زده کېږي او د ژوندانه د تجربو د حاصلولو لپاره به په سفر تلل، توربست ويل کېله. د توربست اصطلاح له ۱۹ م پېږي راهيسې رواج شوي او وروسته دا اصطلاح په فرانسه کې د هغه چا لپاره وکارول شوه چې د تفريح او د خپل وزگار وخت د تېږدلو لپاره به پې په فرانسه کې سفر کاوه. د غه ډول سفرونو ته وروسته د ګرځنانوی یا توريزم اصطلاح استعمال شوه.

قندرا: روسي کلمه د چې د روسيې د شمال له ونو پرته د خانګرو نباتاتو سيمو ته ويل کېږي چې ژمي پې سور او اوبرد دي، اوږي پې دېر لنډ او د تودو خي درجه يې له لسو درجو خخه کښته وي، په همدي لنډه موډه کې د څمکې د مخکنګلونه ويل کېږي او نباتات، لکه خزه او ګلسنګ وده کوي.

تاپو وزمه (جزيره نما)

د وچې یوه برخه د چې په اوږو کې ننوتلي وي او دريو خواوو ته پې اووه وي.

تاپو (جزيره): د وچې یوه توبه چې د سمندر، سمندرګیو، جهیلونو او سیندلونو په منځ کې پرته وي.

جمهوري: هغه حکومت چې په هغه کې د دولت مشر د خلکو له خوا د یوې تاکلې موډي لپاره غوره شي.

جيولوژيکي لوړۍ دوره

دغې دورې له ۲۷۵ خڅه تر ۲۳۰ ميليونو کلونو مخکې دوام درلود چې په هغې کې د آسيا او اروبا لوی غرونه او د شمالی امریکا د اپلاش غرونه تشکیل شوي دي.

جهیل: پراخو ولاړ او یو ته وايې چې د وچې په واسطه په طبیعی توګه را چاپره شوي وي، یعنې خلورو خواوو ته پې وجه وي.

څوکه (قله): د غره دېږي لورې نقطې ته څوکه وايې، لکه د بابا د غره لوره څوکه چې شاه فولاډي ده.

څېپ: د سمندرونو یا سمندرګیو د اوږو یوه برخه چې د بادونو د لګډو په سبب په حرکت راخي او د سواحلو خواته پرخن خي، د څېپ لورې برخې ته اوچ او تېټې برخې ته پې نشیب وايې.

خوان غرونه

هغه غرونه چې د جيولوجي په دريمه دوره کې منځته راغلي دي. دا غرونه لور، غابني غابني، زياتې خورپ، تېږي خوکې او ژوري درې لري، لکه په افغانستان کې د هندوکش غرونه، په امریکا کې د راکي او انديز غرونه او په اروپا کې د الپ د غرونو لري.

څېروبي (ايشاره)

له لوره خڅه کښته د اوږو راتو پېدلوا ته وايې چې د سیندلونو په بهير کې منځته راخي، لکه د وزنو په ھیواد کې د انجليل څېروبي.

خليج: په وچې کې د ژورو پراخو او یو ننوتلو خڅه عبارت دي، چې له دريو خواوو په وچې او له یوې خوا په اوږو پوري نښتې وي.

د سيند حوزه: هغه سيمه چې هلته اصلي سيند له خپلو ټولو مرستيالانو سره بهيرې.

زلزله: د ځمکې د قشر (پوتكى) ناخاپي احساسونکې او چتکه لرزو ده چې د راتولې شوې انژۍ د ازدېدو او د مګماد قوي فعالیتونو او باد ځمکې لانډې طبقاتو د نورو عواملو له امله رامنځ ته او کېدای شي د ځمکې پرمخ د زیاتو بللونونو او نورو ملي او خانې دېرو تاوانونو سبب شي.

زاره غرونه

هغه غرونه چې د پالیوزوبک په دوره کې منځته راغلي، لړ لوروالۍ، ګنجي بهه، لږي خورې ژوري درې لري، لکه په شمالی امریکا کې د اپلاش غرونه.

سینند: د اویو بهپللو ته چې په طبیعی توګه ټول کال يا د کال په یوه موډه کې په یوه لوري روانې وي، سینند ویل کېږي. سیندونه معمولًا د سمندرګیو، سمندرونو، جهیلونو، با تاقونو یا نورو سیندونو په لور بهپری. هغه تګ لوري ته چې سینند بهپری، د سینند بستر وایي.

سمندری بندر: د سمندر پر غاره بشار دي چې بهپری په کې لنگر اچوي او د سوداګریزو مالونو ورل او راول په کې ترسره کېږي.

سمندری بهپر

د سمندر د سطحې د اویو سورور (عربض) بهپر دی چې په دوه غوره برخو، تودو او سړو اویو ویشل کېږي، د یو بهپر لپاره د سړو او تودو اویو د بهپر اصطلاح استعمال د شاوخوا د اویو د حرارت په پرتله دي. لکه د ګلف ستريم او کوروشيو د تودو اویو بهپر او د هامبولت (پیرو)، لابرادور او منګویلا د سړو اویو بهپر.

ساحل

د سینند اویو د سطحې او د چې ځمکې ترمنځ ګله پوله ده يا د اویو او چې ترمنځ بلدونکی حد دي.

سرچینه: هغه خای چې سیند ورڅه پیلېږي.

سب تروپیک:

هغه افليم چې په اورپي کې وچه او په ژمي کې مرطوبه او معتدله وي.

ستراتیژیکه سیمه

له هېټي سیمې خخه عبارت ده چې سیاسي، نظامي او اقتصادي پلوه ځانګړي ارزښت ولري.

صخره: د تیګو او ډېرو مجموعې ته ویل کېږي چې له یوه یا خو دولونو منزالونو خخه منځته راغلي وي.

طغیان (مستیدل)

د اویو ناخاپي زیاتوالی یا د سیندونو سپلابې کېبلو ته وايي چې د زیاتو اورښتونو یا د واورو د چتکې ویلکې په سبب رامنځ ته کېږي.

طول البلد: هغه کرشې چې د شمالی او جنوبي قطب ترمنځ امتداد لري او په عرض البلدونو عمودي وي.

طبیعی منابع: د ګټې اخیستې ور منابع چې الله تعالیٰ هغه د انساناتو په واک کې ورکړي دي، لکه کانونه، حاصل خېزه خاورې، ځنګلونه، د اویو قوله، سمندری حیوانات او داسې نور.

اویس طبیعی منابع په دوو غوره ډلو لګښتي او نوي کېدونکو (د یا ګټې اخیستې) ور ویشل شوي دي، د یا ګټې اخیستې منابع، نوي کېږي او بیا ییاد ګټې وروي، لکه له بادونو او لمړ خخه لاس ته راغلي انژۍ او هغه منابع چې د یو خلپې ګټې اخیستې ورو دي، لکه د ډېرو سکاره، نفت او طبیعی ګاز.

عرض البلد

له استوا کرشې سره موازي دایرې دي چې ختیئ او لوپدیئ لوري لري او د طول البلد په دایرو عمودي وي، لویه دایره

ېپه د استوا کربنې او دېره کوچنې ېپه د ۹۰ درجو دایره ده.

غرب الهنډ: دا اصطلاح لومړی خل د کاراين په سمندرګي کې د پرتو تاپوگانو لپاره استعمال شوه. دا تاپوگان له لوی انتيل (کيويا، بهاما، دومنکين، هايتي) او کوچني انتيل (ترینيداد او توباغو) خخه عبارت دي.

غزنۍ آب او هوا: د غزنیو سیمو خانګړي اقلیم دی چې لوروالی (ارتفاع) په کې مهم رول لري، په دې اقلیم کې هوا سره او معمولاً په ژمي کې واوري او باران اوري.

فدرال

د هفو حکومتونو خانګړتیا ده چې د خپلواکو ایالتونو د یووالی په صورت کې تشکيل شوي وي او په سیاسي او نظامي چارو کې د مرکزي حکومت تابع وي.

قطبي اقلیم: هغه ډول اقلیم ته ويل کېږي چې هلته هوا دېره سره او کنګل وي. دا ډول اقلیم د شمالی او جنوبي قطبي سیمو خانګړي اقلیم دي.

کانال: د سیندونو، سمندرونو او سمندرګي تو منځ د انسان په وسیله د حمل او نقل د اسانولو لپاره د چې کيندل دي. **گورنرجنزار کل (فرماندار کل):** په یوه هېواد يا ایالت کې اداري لور مقام دی چې د انگلستان د هم ګټو (مشترک المنافع) هېوادونو په منځ کې تشریفاتي اړخ لري.

ګلف ستريپ

د تودو او یو بهير د مکسيکو له خلیج خخه له تېرېدو وروسته د کاتانا تر سواحلو پرمخ خي او یا ېپه لوری د اروبا خوا ته بدلون موسي او د شمال لوپديئې اروبا د او یو د تودېبلو سبب کېږي.

لوډه وچه (براعظم)

د سمندرونو، سمندرګي، غرونو تو منځ لوډه وچه ته براعظم وایې، لکه د آسیا، اروبا، افريقا، امریکا، استرالیاو اقیانوسی او انتارکتیکا لوډه وچه.

مدو جذر

د سمندرونو، سمندرګي، خلیجونو او جهیلونو د او یو منظم او یا پرله پسې دوره یې پورته کېدل او بشکته کېدل چې د سیورومي او لمد جاذبې د قوې له امله په ۲۴ ساعتونو کې دوه خلې تکرارکېږي.

معتدله سيمه

داسيمه د شمالی او جنوبي عرض البلدونو د $\frac{1}{2}$ او $\frac{1}{6}$ درجو تو منځ پرته ده او د کال د خلورو فصلونو شته والي دې سيمې له مهمو خانګړتیا وو خخه دي.

محصب: هغه خای دی چې هلته د سیندونو او یو سمندرګي، سمندرونو، جهیلونو یا لوی سیند ته توپېږي.

مرستیال: هغه کوچنې سیندونه چې او یو له شې یا چې اړخ خخه لوی سیند ته توپېږي.

مستعمره: هغه سيمه يا هېواد چې د پردي دولت له خوانیول شوي وي.

هم ګټي (مشترک المنافع) هېوادونه

د هېوادونو خانګړتیا په چې په یوه ډول سره ېپه یووالی کړي وي او د یووالی مهمه خانګړتیا ېپه اقتصادي عامل دي، لکه د انگلستان د هم ګټو هېوادونو ټولنه.

وادي: د دوو غرونو تو منځ نسبتاً پراخه ساحه ده چې هلته سیند بهېږي او د انسانانو، حیواناتو او نباتاتو د ژوند لپاره ېپه شرایط برابر کړي وي.

یخچال: د همبشي کنګل پندي او لوډي کتلې دي.